حلمینك یکی مکتب کلیاتندن

لسان فارسی

مکمل صرف ونحو

یه یه مخصوص اولق اوزره ترتیب ایدلمشدر

قسم — ۱

محرری

دارالمعلمین معلملرندن

احمد جواد

طابع وناشری

استانبول ۱۳۲۷

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی

M.Ü. İLAHİYAT

فیئاتی (۳) بچق غروشدر

رشدیه صنفلرینه عائد آثار

رسملی وخریطه‌لی جغرافیا عمومی

برنجی سنه

دارالفنون جغرافیا معلملرندن صفوت بکك اثریدر . رسملی در. خریطه‌لری زنگلیدر. ترتیبی مکملدر. اك کوزل برجغرافیا کتابیدر. فیئاتی (٥) غروشدر .

رسملی وخریطه‌لی عثمانلی جغرافیاسی

ایکنجی سنه

ممالك عثمانیه‌نك اك مکمل جغرافیا کتابیدر . ولایاتك رسملریله مزیندر بك نفیسدر. صفوت بکك اثریدر. فیئاتی (٦) بچق غروشدر.

کوچك عثمانلی تاریخی

احمد رفیق بکك ره رسملری ، خریطه‌لری غایت نفیسدر . اك صوك طبع زده یازلمشدر. مندرجاتی اك قبا فکرلی کویلیلر بیله آکلار. فیئاتی ۳ بچق غروشدر.

کوچك تاریخ عمومی

صبری جمیل بکك اثریدر . غایت ساده یازلمشدر . ورسملی در. رشدیه‌نر ایچون اك مکمل تاریخدر. فیئاتی (

مکتبده معلومات اخلاقیه ومدنیه درسلری

احمد جواد بکك اثریدر . رسملر پك نفیسدر . فیئاتی (٤) بچق غروشدر .

KÜTÜPHANESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İlâhiyat Fakültesi Kütüphanesi
Kayıt No: 21168
Konu No:

حلمینك یکی مکتب کلیاتندن

لسان فارسی

مکمل صرف ونحو

مکاتب رشدیه‌یه مخصوص اولمق اوزره ترتیب ایدلمشدر

قسم — ۱

محرری
دارالمعلمین معلملرندن
احمد جواد

طابع وناشری

استانبول ۱۳۲۷
« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی

هر حقی کتابخانهٔ عسکریجه محفوظدر ایلك طبعنك تاریخ نشری
حق تألیف قانونندن مؤخردر آغستوس ۱۳۲۷

لسان فارسی

---

۱ — لسان فارسی اوّلا طوغریدن طوغری یه فارسی ودرجهٔ ثانیه‌ده عربی کلمه‌لردن ترکب ایدر .

۲ — فارسیده اسم وصفتك جنسی یعنی مذکرلکی مؤنثلکی یوقدر . آنجق بعضاً ذی‌حیات موجوداتك أرککیله دیشیسنه آیری آیری اسملر ویرلمکده‌در :

پدر	(بابا) ،	مادر	(آنا) ،
پسر	(اوغول، چوجوق)،	دُختر	(تیز ، کریمه) ،
برادر	(ارکك قارده‌ش) ،	خواهر	(قیز قارده‌ش)،
أسب	(آت) ،	مادیان	(قیصراق) ،
خروس	(خوروز) ،	ماکیان	(طاووق) ،
شیشاك	(قوچ) ،	میش	(دیشی‌قویون) ،
غُلام	(کوله) ،	کنیز	(جاریه) .

۳ — علی الاکثر ایسه حیوانات اسملری أرکك ودیشیلرده مساوی اولور، هر جنسك أرککی (نر) ویا (نرّه) ، دیشیسی (ماده) کلمه‌سیله تفریق ایدیلیر :

نره‌گاو ، یاخود نر گاو ، یاخود گاوِ نر (اوکوز)

ماده‌گاو ، یاخود گاوِ ماده (اینك)

نره‌شیر ، نرشیر ، شیرِ نر (أرکك آرسلان)

ماده‌شیر ، شیرماده (دیشی آرسلان)
نره پلنك ، نرپلنك ، پلنك‌نر (أركك قاپلان)
ماده پلنك ، پلنك ماده (دیشی قاپلان) .

اخطار — خواهر کلمه‌سنك واوی اوقونماز . (ماده) کلمه‌سنده (دال) شده‌سزدر . (پلنك) کلمه‌سنده (ك)فارسیدر. اساساً (نك) ایله نهایت بولان فارسی کلمه‌لرك کافه‌سنده (ك) فارسیدر .

٤ — بعضاًده انسانلرده عینی صنفه داخل أركك وقادین اسملری (مرد = أركك) ، (زن = قادین) کلمه‌لریله تفریق ایدیلیر :

پیرِ مرد ،	یاخود ،	مردِ پیر	(اختیار أركك)
پیرِ زن ،	یاخود ،	زنِ پیر	(اختیار قادین)
مردِ گدا ،	(أركك دیلنجی) ،	زنِ گدا	(دیلنجی قادین)

گست

٥ — فارسی کلمه‌لرك جمع نهایتلرینه (ها) ویا (ان) علاوه‌سیله‌در . (ها) اك زیاده مستعمل اولان ادات جمعدر .

لسان ادبیده بو ایکی اداتك استعمالنده بر فرق کوزه‌دلمکده‌در :

(ان) حيات، قابليت نمو وتجدد صاحبي موجوداته وچيفت اعضا اسملرينه ، (ها) ايسه صرف جماداته مخصوص كيدر :

١ — مرد، مردان ؛ زن ، زنان ؛ اسب ، اسبان ؛ شير ، شيران ؛ پادشاهان ؛ غافلان ؛ حسودان . (حيات صاحبي موجوداتدن)

٢ — درخت ، درختان . (قابل نمو موجوداتدن)

٣ — روزان (گونلر)، شبان (گيجه‌لر) ، روزگاران (زمانلر) ، ماهان (آيلر) ، آفتابان (گونشلر) . (تجدد وتحول صاحبي موجوداتدندر .)

٤ — دستان (الار)، لبان (دوداقلر)، چشمان (گوزلر) . (بونلرده چيفت اعضا اسملريدر .)

٦ — مع‌مافيه مذكور قاعده قطعي دكلدر ؛ بوگونكي لسانده (مردها ، زنها ، شيرها ، اسبها ، پلنگها ، الخ .) ديه استعمال اولنمقده‌در . اسكيلرده ايسه نمو وتجدد صاحبي موجودات اسملرينك جمعنه (ها) ايله‌ده تصادف اولنور :

(درختها ، روزها ، شبها ، ماهها ، آفتابها ، چشمها ، دستها ، لبها ، الخ) .

بوندن ماعدا (غم، أندوه ، كدر، بهار) كبي كلمه‌لرك جمعي بعضي شعرا طرفندن بر خلاف قياس (ان) ايله‌ده استعمال اولنمشدر .

آتیده‌کی بیتده اولدیغی کبی :

زروزگار بدل اندرونِ مراست غمان
چُنانکه بر دل کوه أرنِهم شَوَد کمری

معناسی: « زمان سبیله گوکلمك ایچنده اویله غملر واردرکه (آنلری) طاغك گوکلنه قومش اولسه‌م چوکر . »

۷ — بعضی کلمه‌لرك ایکی طرز جمعی آرده‌سنده معناجه فرق واردر :

سرها (باشلر) ؛ سران (رئیسلر) گبی .

صفتلرده (ان) اشخاصلك، (ه) اشیانك جمعنه دلالت ایدر:

نیکان (ایی آدملر) ، نیکها (أیی شیلر)
بُزُرگان (بویوکلر) ، بزرگها (بویوك شیلر)
خوبان (گوزللر) ، خوبها (گوزل شیلر)

۸ — نهایتنده (ه) بولنان برکلمه‌نك صوکنه (ان) کلمه‌جك اولورسه (ه) قالقار ، یرینه ماقبلی مفتوح برکاف فارسی کلیر :

بنده (قول ، خدمتجی) ، بندگان ؛
دیده (گوز) ، دیدگان (گوزلر) ؛
سِتاره (ثابت ییلدیز) ، ستارگان، گبی.

۹ — نهایتنده (الف) ویا (واو) بولنان هرکلمه‌یه (ان) دن اول (ی) کتیریلیر . بوقبیل کلمه‌لرك اکثری اصلاً

محذوف بر (یا) یی جائز اولدقلرندن بو (ی) اونلره اعادةً کتیریلمش اولور :

دانا (عالم) ، دانایان ؛ گدایان (دیلنجیلر) ؛ نیکخویان (ایی خویلولر) ؛ بدگویان (فنا سویله‌ینلر) ؛ خوبرویان (گوزل یوزلولر) ؛ خوش بویان (ایی قوقانلر) کبی .

١٠ — نهایتنده (ه) بولنان کلمه‌لره (ها) کتیرلدیکی زمان آنلردن (ه) حذف ایدیلیر ؛ آنجق التباس ملحوظ اولورسه محافظه اولنور :

١ — پیاله (قدح) ، پیالها ؛ شانه (طراق) ، شانها ؛ ژاله (چی) ، ژالها ؛ کلمه‌لرنده حذف ایدیلمشدر .

٢ — باد (یل) ، بادها ؛ باده (شراب) ، باده‌ها ؛ جام (بارداق) ، جامها ؛ جامه (لباس) ، جامه‌ها ؛ نام (اسم) ، نامها ؛ نامه (مکتوب) ، نامه‌ها ؛ کلمه‌لرنده ایسه دفع التباس ایچون ایکنجیلرده محافظه اولنمشدر .

١١ — نهایتنده (الف) ویا (واو) بولنان کلمه‌لرك (ها) ایله جمعنده بوداتدن اول (یا) نك علاوه ویا اعاده‌سی اختیاریدر :

پاها ، یاخود پایها (آیاقلر) ؛ روها ، یاخود رویها (یوزلر) کبی .

١٢ — بو كونكی لسان مستعملده (جموع مجعوله) دينيلن برنوع فصاحتدن عاری جملرده قوللانيليور . بوجملر ايسه فارسی كلمه‌لرك نهايتنه عربينك (ات) ادات جمعنك علاوه‌سيله ياپيلير . بعضاً ده بوادات (جات) حالنه قونور :

باغ ، باغات (باغلر) ؛ دِهـات (كويلر) ؛ كاغذات (كاغدلر) ؛ نوازشـات (اوقشامه‌لر) ؛ نامجات (مكتوبلر) ؛ ميوجات (ميوه‌لر) كبی .

بوجمع شايان استعمال دكلدر .

استثنا ـ ١ . أبرو (قاش) ، آهو (جيلان) ، بازو (قول ، عضد) ، پهلو (يان، جنب) ، نيكو (أيی) ، گيسو (صاچ) كلمه‌لرينك جمعی (ی) علاوه اولنمقسزين‌در :

أبرُوان ، آهُوان، باُزوان ، پهلُوان، نيكُوان، گيسُوان.

استثنا ـ ٢ . (ايزد) ومخففی (يزد) كلمه‌سنك جمعی كبی طوران (يزدان = الله) كلمه‌سيله ، (مسلم) كلمه‌سنك جمعی حالنده بولنان (مسلمان) كلمه‌سی مفرددر .

استثنا ـ ٣ . ماه (آی) وسال (ييل) كلمه‌لری برخلاف قياس (ماهيان) ، (ساليان) صورتنده دخی جمعلنيرلر .

استثنا ـ ٤ . نِيا (جد) كلمه‌سنك جمعی (نياگان) اولور .

١٣ — كلمه‌نك نهايتنده حرف‌لين اوله‌رق (واو ، يا ، ه) بولنه‌جق اولورسه (ان) طوغريدن طوغريیه كتيريلير :

پیشمرَوْ (اوکدن کیـدن ، دلیل) ، پیشروان ؛ اندوهْ (کدر) ، اندوهان ؛ کیْ (پادشاه) ، کیان؛ کبی .

موصوف ایله صفتی

۱٤ — برموصوفه صفت ویرلدیکی زمان نهایتنی مکسور اوقومالیدر :

پدرِ عاقل (عقلای بابا) ، پسرِ نیك (أبي اوغول) کبی.

اخطار — درسلرده کچن کلمه‌لرك کافه‌سی معنا و املالریله ازبرلنه‌جکدر .

لغتلر

بچَه و بچّه (یاورو ، چوجوق) ؛ جُوان (کنج) ؛ کوچَك (کوچوك) ؛ بد (فنا) ؛ خَیلی (چوق) ؛ پیر (اختیار) ؛ جای ـ جا (یر) .

أست (در) ، أستند (درلر) ؛ نیسـت (دکلدر) ، نیستند (دکلدرلر) ؛ هست (وار ، موجوددر) ؛ هسـتند (واردرلر، موجوددرلر) ؛ بوُد (واردی ، ایدی) ؛ بودند (واردیلر ، ایدیلر) .

بلی (أوت) ، آری (أوت) ، نه ـ خیر (خایر، دکل) ؛ آیا (عجبا) ، نیز (دخی، کذلك) ، اکنون ـ حالا (شیمدی) . این (بو) ، آن (او، اول) ، اینجا (بوراسی ، بوراده) ، آنجا (اوراسی، اورادہ) ، کُجا (نره‌سی، نره‌ده) ، و (وَ) ، أمّا (لکن) .

اخطار — ۱ . (أست) کلمه‌سنك همزه‌سی قابل حذفدر . بزرك کلمه‌سنده (ك) فارسیدر .

اخطار — ۲ . تورکجه‌ده مستعمل فارسی و عربی لغتلردن فارسیده عینی معنایی محافظه ایدنلرك درجنه لزوم گورلمه‌مشدر .

اخطار — ۳ . واو عاطفه ماقبلنی مضموم اوقوتور : مرد وزن (ارکك وقادین) کبی .

تمرین — ۱

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

پدر پیراست . مادر نیز پیراست . برادر بزرکست . خواهر کوچکست . مردوزن نیکند . آن‌دختر خیلی خوبست . بچه‌کجاست ؟ اینجاست . آیا پدر و مادر آنجا اند ؟ نه ، ایشان (اونلر) اینجا نیستند . پدر و مادر و پسر ودختر اینجاهستند . پدران نیك‌اند ، ودختران جوان اند . مرد نیك اینجاست . پسر بزرك جوان نیست . مرد پیر اینجابود . جوانان نیز اینجا بودند ، اما زن‌پیر آنجانه‌بود .

تمرین — ۲

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

قیز بویوکدر . اوغول ایی دکلدر. چوجوق چوق کوچوکدر. ارکك و قادین بوراده ایدیلر . قادین نره‌ده‌در ؟ ایی بابا و ایی آنا اورادهایدیلر. چوجوق ایسدر. بو کتاب (کتاب ، نامه) کوچوکدر. کوچوك چوجوق نره‌ده‌در؟ آنا اختیار ر. لکن اوغول چوق کنجدر. قیز دخی کوچوکدر . برادر ایله همشیره بوراده ایدیلر . قیز قارده‌ش نره‌ده ایدی ؟ ایی برادر اورادە ایدی . لکن اختیار والده بوراده ایدی . عجبا پدر دخی اورادەمی ایدی؟ اوت پدر دخی اورادە ایدی .

تمرین — ۳

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سوأل	جواب
دختر کجاست ؟	دختر آنجانیست ، اینجاست .
آیا پدر نیز اینجاست ؟	پدر اینجانیست ، آنجاست .
آیا پدر مردنیکست یانه ؟ (بو یا ، یاخود ، یوقسه دیمکدر)	بلی پدر مردنیکست ، اما پسر خیلی بداست .
آیا پسران بزرك اند ؟	نه ، بزرك نیستند ، خیلی کوچك‌اند.
آیا پدر ومادر پیراند ؟	بلی پیراند ؛ اما بسیار پیرنیستند .
خواهر اینجاست یا آنجا ؟	خواهر اینجانیست اما مادر ودختر اینجا هستند .
این زنان کجا بودند ؟	اینجابودند ، اما أکنون نیستند .

اضافت

---

١٤ — فارسیده اضافت غایت بسیطدر : مضاف اول کلیر وصوك حرفی مکسور اوقونور ؛ مضاف الیه آنی تعقیب ایدر :

دست (أل) ؛ دستِ پدر = بابانك ألی؛ چشم (کوز) ؛ چشمِ برادر = قارده‌شك کوزی؛ کتابِ خواهر = همشیره‌نك کتابی ؛ کبی .

تورکجه‌ده اضافت نه‌قدر معانی‌یی مفید ایسه فارسیده دخی کافه‌سنی مفیددر :

درختِ چنار = چنار آغاجی ؛ دیبایِ روم = روم قماشی ؛ قدِّ سرو = سروی بوی ؛ والیٔ حجاز = حجاز والیسی ؛ الخ . کبی .

١٥ — مضافك صوكٔ حرفی صائت (ه) ویا (ی) اولورسه بو (ه) و (ی) نك اوزرینه بر همزهٔ مکسوره علاوه ، (الف) ویا (واو) بولنورسه نهایتنه مکسور بر (ی) اعاده ویا علاوه ایدیلیر :

ماهیٔ دریا (دکزك بالیغی) ؛ قاضیٔ مملکت ؛ خانهٔ برادر ؛ فتوایِ مفتی ؛ بویِ گُل ؛ کبی .

۱۶ — کلمه‌نك نهایتنده‌کی (و ، ه ، ی) حرف لین اولورسه اونلره آنجق کسرهٔ اضافت علاوه اولنور : پرتوِ آفتاب (گونشك ضیاسی) ؛ کیِ ایران (ایران پادشاهی) ؛ کوهِ قاف (قافِ طاغی) کبی .

۱۷ — الفدن صوکره یاء مکسوره یرینه (همزهٔ مکسوره) علاوه ایتمك‌ده جائزدر :

اعضاء یکدیگر (بری برینك اعضاسی) کبی .

۱۸ — مکانه دلالت ایدن پك چوق اضافتلر واردرکه کندیلرندن اضافتدن ماعدا مضعول‌فیه ویا مضعول‌الیه معنالری‌ده مستفاد اولور :

زیرِ زمین (یرك آلتنده ویا یرك آلتنه) ؛ بالایِ سرش (باشنك اوزرنده ویا اوزرینه) ؛ پیشِ پدر (بابانك اوکنه ویا اوکنده) کبی ؛ برادات محذوف کبیدر .

۱۹ — فارسیده (اضافت اِبنیّه) دینلن برنوع اضافت داها واردر ؛ اوغلك پدره اضافتی اولور :

محمودِ سبُکتگین (سبکتگینك اوغلی محمود) کبی .

۲۰ — فارسیده برده (اضافتِ مقلوبه) دینیلن اضافت

موجوددرکه مضاف الیهك مضافه تقدیمندن وکسرهٔ اضافتك حذفندن عبارتدر :

جهان پناه = پناهِ جهان ؛ عالم شاه = شاهِ عالم ؛ سپه‌سالار = سالارِ سپه ؛ گلاب = آبِ گل ؛ کبی .

۲۱ — اشعارده چوق دفعه ضرورت وزن ایچون کسرهٔ اضافت رفع ایدیلیرکه بوکا (فکّ اضافت) نامی ویریلیر؛ مولانا جلال‌الدین رومینك :

گر خدا خواهدکه پرده کس دَرَد
مَیلش اندر طعنهٔ پاکان بُرَد

بیتنده (پرده کس) اضافتنده همزهٔ مکسوره یوقدر ؛ (پردهٔ کس) تقدیرنده‌در .

معناسی :

جناب حق برکیمسه‌نك پرده‌سنی ییرتمق (حجابنی رفع ایتمك) ایسته‌سه اراده‌سنی عفیفلرك لوم وطعننه اماله ایدر .

مثنویده فك اضافتلر کثرتله موجوددر :

سِواتو = سوای‌تو (سندن ماعدا هرشی) ؛ بهاچنین گوهر = بهای چنین گوهر (اویله بر جوهرك بهاسی) کبی .

فك اضافت داها پك چوق احوالده مستعملدر :

قائمقام = قائِم مقام ؛ پای تخت = پایِ تخت ؛

دامنْ کوه (طاغ اتکی) ؛ ولی نعمت ؛ ولی عهد ؛ میر بحر (آمیرال) ؛ میر مجلس ؛ سرْ انگُشت = پارماق اوجی ؛ سرْ چشمه = پیکار باشی ؛ سرْ پنجه (پارماق اوجلری) کبی .

مع مافیه « سر » کلمه‌سیله یاپیلان بعض اضافتلرده کسرهٔ اضافت ابقا ایدیلیر : سِر موی « قیل اوجی » ؛ سِر شمشیر « قیلیج اوجی » کبی .

زیرده کی ترکیبلر کبی بعض اضافت لفظیه‌لرده دخی فك اضافت مستعملدر : کافر نعمت ؛ دشمن حیا ؛ عاشق سخن .

لغتلر

أندك « آز » ؛ زمین « یر ، مملکت » ؛ مُلك « مملکت » ؛ شهر « بلده » ؛ دِه « کوی » ؛ چه « نه ؛ تلفظی چی » ؛ چه‌طور = چِطور « ناصل » ؛ چه گونه = چِگونه « ناصل » ؛ کُدام « هانکی » ؛ آن گونه = آنگونه « اویله » ؛ این گونه = اینگونه « بویله » ؛ آن قَدْر = آنقدر « اول‌قدر » ؛ این‌قَدْر = اینقدر « بو قدر » ؛ چه قدر = چِقدر ؟ « نه قدر » ؛ هر ؛ همه « جمله ، جمله‌سی » ؛ هیچ ؛ نیم « یاریم » ؛ همچُنین « بونك کبی » ؛ همچُنان « آنك کبی » ؛ همین « عینی بو » ؛ همان « عینی او » ؛ دَرْ « ده ، ایچنده » ؛ بر « اوستنه ، اوستنده ، ده » ؛

برون « طیشاری » ؛ درون « ایچری » ؛ با « برابر ، ایله » ؛ أز « دن » ؛ چیز « شی » .

خانه « أو » ؛ نوگر « قول ، خدمتجی » ؛ دایه « سودننه » ؛ کوچه « سوقاق » ؛ سوار « بینیجی » ؛ باغ « میوه باغچه‌سی » ؛ راه « یول » ؛ بازار « پازار » ؛ اسب « آت » ؛ استر « قاطیر » ؛ خر « أشك » ؛ سك « کوپك » ؛ گربه « کدی » ؛ کوسفند « قویون »

ام (ایم) ؛ خردمندام = خردمندم (عقللی‌ایم) ؛ کوچك‌ام = کوچکم (کوچوکم) ؛ بومیمك ماقبلی مفتوح اوقونور .

ی (سك) ؛ خردمندی (عقللیسك) ؛ کوچکی (کوچوکسك) ؛

ایم (ایز) ؛ خردمند ایم = خرد مندیم (عقللی‌ایز) ؛ کوچك‌ایم = کوچکیم (کوچوکز) ؛

اید (سکز) ؛ خردمنداید = خردمندید (عقللیسکز) ؛ کوچك‌اید = کوچکید (کوچکسکز) ؛

هستم (موجودم ، بن وارم) ؛ هستی (موجودسك ، سن وارسك) ؛ هست (موجوددر ، وار) ؛

هستیم (موجودز ، وارز) ؛ هستید (موجودسکز ، وارسکز) ؛ هستند (موجوددرلر ، واردرلر) .

آمد (کلدی) ؛ آمدند (کلدیلر) ؛ رفت (کیتدی) رفتند (کیتدیلر) ؛ بدِه (ویر) ؛ بدهید (ویرکز) ؛ بِرَو (کیت) .

به (یه ، ه) ؛ به‌خانه = بخانه (أوه) ؛ بشهر (شهره) ؛

نه (مه ، ما ، ادات نفی) ، نه رفت = نرفت (کیتمه‌دی) ، نه آمد = نیامد (کلمه‌دی) .

تمرین — ٤

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

این خانه خوب است . آن مرد جوان نیست . بچها سوار اسبهاست (چوجوقلر آتلره بینیبجیدرلر = چوجوقلر آتلره بینمشلر) . آن دختر درخانه نیست . آن نوگر درشهراست. این چه چیزاست . پدر آن بچه کجاست ؟ بخانه رفت . زمین هست ودریاهست. سگهای (کاف. فارسیدر) شهر در کوچها اند، اما درباغ نیستند. اسبهای خوب درراه بودند . دختر کوچك اینجاست؟ نه اینجانیست، درشهرست. کوسفندها وگاوها درآن زمین بسیار (چوق) هستند . درخانه های شهر خیلی گربه وسك بود . کجا اید (نره‌ده‌سکز) ؟ درباغ خانه ایم . این چه طور باغ است؟ باغ خوب است اما کوچك است .

اخطار — تمرینلرده‌کی جمعلر لسان مستعمله اولدیغی کبیدر .

تمرین — ٥

فارسی‌یه ترجمه ایدیکز :

بومملکتده چوق آت ، اوکوز ، قویون ، قاطیر ، أشك واردر ـ بوکوپك اوخانه‌دن کلدی ـ بوممکتك شهرلری چوقدر ـ برادر همشیره ایله کلدی ـ خدمتکارك برادرینه کتاب ویر ـ چوجوقلرك پدری شهردن کلدی ـ پدرك خدمتکاری ایی آدمدر ـ بوناصل

آتدر ؟ ـ بونوع باغچه چوق کوزلدر ـ دکز یردن داهـا بویوك (بزرکتر) در ـ اوغلان(پسر) قیزدن دها کوچوکدر(کوچکتراست)ـ کوی بویوکدر ، قصبه (قریه) داها بویوکدر ، لکن شهرهپسندن داهـا بویوکدر (بزرکترین همهاست) ـ بزکویك بوتون أرکاك و قادینلری شهرك میـدانده (بمیدان شهر) کلدیلر (آمدند) ـ بو أولرزه‌ده‌درلر؟ ـ اونلر (ایشان) فلان (فانك ضمیله فلان) کویده‌درلر.

تمرین ـ ٦

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اولارق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
دایهٔ بچها کجابود ؟	درکوچه‌بودو به‌میدان(بمیدان) آمد.
آن چه چیزاست ؟	سك‌است، اما خیلی بزرك نیست .
(آیا) دختر فلان زن بشهر آمد ؟	بلی ، بشهر آمد، اماحالا (شیمدی) دردهست .
(آیا)هرکربه کوچکتراست ازهرسك؟	نه، هرکربه‌ازهرسك کوچکترنیست . همهٔ سکها (بوتون کوپکلر) بزرك نیستند .
اسب‌فلان در کوچه است ؟	بلی . اسب آن‌مرد درکوچه است وأسترصاحب آن‌باغ درمیدان‌بود.
آیا آن زن دختر صاحب این خانه نیست ؟	آری (بلی) ، صاحب این خانه پدر آن‌زن‌است .

تصریف اسم وضمیر

اسم

مجرد ، فاعل	پدر	(بابا) ؛	خانه (أو)
مفعول صریح	پدررا	(بابایی) ؛	خانه‌را (أوی)
مفعول الیه	به‌پدر = بپدر (بابایه)،		به‌خانه = بخانه (أوه)
»	پدررا	(بابایه) ؛	خانه‌را (أوه)
مفعول فیه	بپدر	(بابا ده)	بخانه (أوده)
»	برپدر	(بابا ده)	درخانه (أوده)
مفعول عنه	أزپدر	(بابادن) ؛	أزخانه (أودن)
مفعول له	برای پدر (بابا ایچون)؛		برای خانه (أوایچون)
»	ازبهرپدر (») ؛		ازبهرخانه (»)
مفعول معه	باپدر ، بپدر (بابا ایله) ؛		
مضاف الیه	پدررا	(بابانك) ؛	خانه‌را (أوك)
اضافت	پدربچه (چوچوغك باباسی)؛ خانهٔ پدر (بابانك أوی) .		

ضمیرلر

مجرد ، فاعل	من	(بن)	تو	(سن)
مفعول صریح	مرا	(بنی)	ترا = تورا	(سنی)
مفعول الیه	بمن	(بکا)	بتو	(سکا)
»	مرا	(بکا)	ترا = تورا	(سکا)
مفعول فیه	بمن	(بنده)	بتو	(سنده)
»	برمن	(بنده)	برتو	(سنده)
مفعول عنه	ازمن	(بندن)	ازتو	(سندن)

مفعول له	برای من (بنم ایچون)	برای تو (سنك ایچون)
»	ازبهر من (بنم ایچون)	ازبهر تو (سنك ایچون)
مفعول معه	بامن ، بمن (بنم ایله)	باتو (سنك ایله)
مضاف الیه	مرا (بنم)	ترا (سنك)
اضافت	کتاب من (بنم کتابم) یاخود کتابم	کتاب تو (سنك کتابك) یاخود کتابت (کتابك)

مجرد ، فاعل	او (او)	ما (بز)
مفعول صریح	اورا = ویرا (آنی)	مارا (بزی)
مفعول الیه	به او = بدو = بوی (آکا)	بما (بزه)
»	اورا = ویرا (آکا)	مارا (بزه)
مفعول فیه	براو ، بروی (آنده)	برما (بزده)
مفعول عنه	ازاو = ازوی (آندن)	ازما (بزدن)
مفعول له	برای او (آنك ایچون)	برای ما (بزم ایچون)
»	از بهر او (آنك ایچون)	از بهر ما (بزم ایچون)
مفعول معه	بااو = باوی (آنکله)	باما ، بما (بزمله)
مضاف الیه	اورا = ویرا (آنك)	مارا (بزم)
اضافت	کتاب او ، کتاب وی ، کتابش (آنك کتابی)	کتاب ما (کتابمز) کتابمان

مجرد ، فاعل	شما (سز)	ایشان (اونلر)
مفعول صریح	شمارا (سزی)	ایشانرا (اونلری)
مفعول الیه	بشما (سزه)	به ایشان (اونلره)
»	شمارا (سزه)	ایشانرا (اونلره)
مفعول فیه	برشما (سزده)	برایشان (اونلرده)
مفعول عنه	ازشما (سزدن)	ازایشان (اونلردن)

مفعول له	برای شما (سزك ایچون)	براء ایشان (اونلر ایچون)
»	ازبهر شما (سزك ایچون)	ازبهر ایشان (اونك ایچون)
مفعول معه	باشما، بشما (سزکله)	باایشان، بهایشان (اونلرله)
مضاف الیه	شمارا (سزك)	ایشانرا (اونلرك)
اضافت	کتاب شما / کتابتان (کتابکز)	کتاب ایشان / کتابشان } انلرك کتابی

۲۲ — مفعول صریح نکره اولدیغی زمان (را) اداتی آلماز، تورکجه‌ده اولدیغی کبی.

کتابرا خواندم (کتابی اوقودم)، کتاب میخوانم (کتاب اوقویورم)، آب بیار (صو کتیر)؛ آبرا بیار (صوی کتیر)؛ غلام هرگز دریا ندیده بود (کوله اصلا دکز کورمه‌مش ایدی)؛ غلامرا بدریا انداختند (کوله‌یی دکزه آتدیلر)؛ کبی.

۲۳ — (را) اداتی پك چوق معانی‌یی مفیددر.

۱ — پدر را کتاب دادم (بابایه کتاب ویردم)
۲ — کتابرا بپدر دادم (کتابی بابایه ویردم)
۳ — مارا باك نیست (بزم قورقومز یوقدر)
٤ — خدارا (الله عشقنه، الله ایچون)
٥ — قضارا (تصادف اثری اوله‌رق، قضاءً)
٦ — چرا (نه ایچون، نه سبدن)
۷ — شبرا راه پیمودم (کیجه‌لین یول یورودم)

مفعول فیه

۲٤— مفعول فیه (در = ایچنده) ، (بر = اوستنده) و (به = ده) اداتلریله یاپیلیر . کچن مثاللرده اولدیغی کبی .

بعضاً ایکی ادات بردن استعمال اولونور . بدریادر (دکزده)؛ بَشُکرَاندر (شکر ایچنده) ؛ بکوه بر (طاغ اوستنده) کبی.

ضمائر اضافیه

تصریف اسم وضمیر جدولنك تدقیقندن فارسی ضمائر اضافیه‌نك (م ، ت ، ش ، مان ، تان ، شان) اولدیغی آکلاشیلیر.

بو ضمیرلرك ماقبلاری مفتوح اولور ؛ مع مافیه شعرده ساکن ده اوله بیلیر . (پدَرت) یرینه (پدْرت) ؛ (خِرَدتان = عقلکز) یرینه (خردتان) ؛ (دلَشان) یرینه (دلْشان) کبی .

مضافك آخرنده (ه) بولنورسه مفرد ضمائر اضافیه‌دن مقدم برر همزهٔ مفتوحه کلیر :

خانه‌ام، خانه‌ات، خانه‌اش، خانه‌مان، خانه‌تان ، خانه شان، کبی .

مضافك نهایتنده الف ویاواو بولنورسه ضمائر اضافیه‌دن اول بر یاء مفتوحه کلیر :

عصایم ، کتابهایت ، سرایتان ، زانو یمان ، گیسو یشان ؛ مع مافیه بو مقاملرده ضمائر اضافیه‌نك یاسز استعمالی‌ده واقعدر :

جاش (جایش) ؛ سراتان (سرایتان) ؛ زانوم (زانویم) ؛ گیسوت (گیسویت) ؛ گیسوشان (گیسویشان) کبی .

ضمیر مفعول

ماقبلاری مفتوح (م، ت، ش) ضمیرلری مفعول‌به ومفعول الیه حالنده بر ضمیر شخصی دخی اوله بیلیرلر :

دیدمت = ترادیدم (سنی کوردم) ؛ پُرسیدمش = اورا پرسیدم (اونی صوردم) ؛ منت رهبری کنم = من بتو رهبری کنم (بن سکا رهبرلك ایدرم) ؛ ازمویش گرفتند = اورا ازموی گرفتند (آنی صاچندن یاقه‌لادیلر) ؛ گرش زرندهی = گر بدو زرندهی (شاید اوکا آلتون ویرمزسه‌ك) ؛ اگربامنت سر یاریست = اگرترا بامن سریاریست (بنمله سنلك آرقه‌داشلق ایتمك هرسك وارسه) کبی .

ی

۲۵ .— (ی) فارسیده ادات اوله‌رق مختلف صورتلرله چوق استعمال اولنور . بو حرفك کوردیکی وظائف آتیده بیان اولنور :

۱ — تورکجه‌ده (بر) کبی تنکیر اداتی اولور ؛ یعنی مبهم صورتده برمدلولی تعیین‌ایدر : پادشاهی = برپادشاه ؛ سیبی = بر الما ؛ شخصی = برشخص .

اخطار — کلمه‌نك صوك حرفی (ه) ویا (ی) اولورسه بو حرف (ء) صورتنده ، (الف ویا واو) اولورسه (ئی) صورتنده یازیلیر .

خانهٔ = بر خانه ؛ طوطیٔ = بر پاپاغان ؛ گدائی = بر دیلنجی ؛ هلوئی = برشفتالی .

۲ — صفتلرك نهایتنه داخل اوله‌رق آنلری اسم معنی (اسم مصدر) حالنه نقل ایدر :

سفیدی = بیاضلق ؛ دوستی = دوستلق ؛ نیکی = ایی‌لك ؛ خوبرویی = کوزل یوزلیلك ؛ بندگی = قوللق ، بنده‌لك ؛ گدای = دیلنجیلك .

۳ — فعللرك نهایتنده بولنه‌رق ادات مخاطب اولور :

داری = مالکسك (طوتارسك) ؛ دیدی = کوردك ؛ گفتی = سویله‌دك .

اخطار — ادات مصدریت اولان (ی) صائت (ه) ایله نهایت بولان کلمه‌لره لاحق اولدیغی زمان (ه) نك فارسی کافه تبدلنه سبب اولور. فرخنده (مبارك) ، فرخندگی (مبارکلك) کبی . دیکر معنالری ایلریده ذکر اولنه‌جقدر .

بعض فعللر

دارم (طوتارم ، مالکم ، بنده وار) . دادم (ویردم) .
داری (طوتارسك، مالکسك، سنده‌وار) . دادی (ویردك) .
دارد (طوتار ، مالکدر، اونده وار) . داد (ویردی) .
داریم (طوتارز، مالکز، بزده وار) . دادیم (ویردك) .
دارید (طوتارسکز، مالکسکز، سزده‌وار). دادید (ویردیکز) .
دارند (طوتارلر، مالکدرلر، اونلرده‌وار). دادند (ویردم) .

دیدم (کوردم) . بودم (ایدم) .
دیدی (کوردك) . بودی (ایدك) .
دید (کوردی) . بود (ایدی) .
دیدیم (کوردك) . بودیم (ایدك) .
دیدید (کوردیکز). بودید (ایدیکز) .
دیدند (کوردیلر) . بودند (ایدیلر) .

داشت (طوتدی ، آنك اولدی ، مالك اولدی)

تصریفی : داشتم ، داشتی ، داشت ، داشتیم ، داشتید ، داشتند .

لغتلر

سفید (بیاض) خدا (الله) که (کیم؛ که؛ تلفظی کی)
سیاه (قاره) نام (اسم) چه (نه ؛ تلفظی چی)
نیلی / نیلرنك / مائی شاه رنك (کافی فارسیدر)
پادشاه پول (پاره)
زرد «صاری» ملیکه«قرالیچه» میوه «یمیش»

سبز «یشیل» بسیار } چوق سیب «الما»
سرخ «قیرمیزی» زیاده } آبی «آیوا»
هلو «شفتالی»

گلابی «ارمود» گردونه «آرابه» کِرا «کیمك»
نارس «خام»

سیب زمینی «پاتاتس» رود «ایرماق» چِرا «نیچون»
ـ یرالماسی دیمکدر. ـ کار «ایش» به که = بکه «کیمه»
سر «باش» گدا «دیلنجی» به چه = بچه «نه یه»
گوش «قولاق» دست «أل» با که «کیمکله»
گوشت (گُشت) «ات» ایران برای که «کیمك ایچون»

تمرین ـ ۷

تورکجه یه ترجمه ایدیکز :

پادشاه ایران بشهری بزرك آمد ـ کار آن مردها خوب نیست ـ درمملکت ایران رودهای زیاد نیست ـ درفلانجا کاوهای سفیدوخرهای سیاه واسترهای بزرك وبسیار بچهای کوچکرا دیدیم ـ آن مرد پیر قدری (برمقدار) سیب زمینی بدین پسرداد ـ زنی (برقادین) در اصفهان (ایرانده برشهردر) بود وکربهٔ (برکدی) دید وآن کربه زرد بود وکوشهای سیاه داشت ـ همه شهرهای ایران ازشهرهای مملکتهای دیکر کوچکترند ـ اما طهران بزرکترین همه آنهاست ـ

آیا اسبهای شاهرا دیدی ؟ ـ بلی آنهارا درشهر دیدم ـ جوانهای آن ده هلوهای نارس ردست کرفته (طوتەرق) اینجا آمدند وبه اسبهای فلانه د دادند ـ کدایی (بردیلنجی) دیدم سیب زمینی چند (برقاچ) دردست کرفته بدرون این خانه رفت ـ اوبامن بخانهٔ رفت ـ آن پسر کوچك چرا آنجا نشست (اوتوردی) ؟ ـ فلان ازین شهر رفت ـ کجا بودید ؟ ـ درباغ شاه بودیم ، آنجا هلوهای خوب و آبیهای زرد وکلابیهای سرخ دیدیم . نان شما اندکست اما بسیار خوبست . ایشان از آن بچه دانا ترند ـ این کتابها بهترند یا آنها ؟ اینها ازآنها بهترند .

تمرین — ۸

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

شاه او ایی آدمی کوردی که خدمتجینك أونده ایدی (یعنی خدمتجینك أونده اولان ایی آدمی) . اوملکتده برایرماق وارایدی . ـ کتابی ملیکەنك خدمتجیسنه ویردم . ملیکەنك قیزلری قیرمیزی الما وصاری آرمودلری کوچوك چوجوقلره ویردیلر ـ سوقاقده سیاه آتلی برآرابه (برآرابه سیاه آتلرله = کردونهٔ بااسبهای سیاه) کوردم ـ پاره‌یی خدمتجیلره ویردم ـ عجبا کدی‌یی اوده‌می کوردك یوقسه باغچه‌ده ؟ (یا درباغ) ـ باغچه‌ده دکل ایدی بلکه سوقاقده ایدی ـ بوملکتده آتلر واشکلر اکثرپا (اغلب) سیاهدرلر لکن قویونلر بیاض درلر ـ قاطیری أو صاحبنه ویر ـ چوجوقلرك سود ننه‌سی کوپکلری کویك میداننده کوردی .

تمرین — ۹

محاوره

فارسی اوله‌رق سویله‌شکز وتورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

سؤال	جواب .
آن رود کجاست ؟	آن رود درمملکت ایران است .
(آیا) هلوها وکلا بیهای خوب درآن زمین هست ؟	آری میوهٔ ایران بسیاراست وخیلی خوب است .
(بر) سرپل کرا دیدید ؟	برسرپل شخصی سیاه دیدیم .
آیاتو پول سیاه داری ؟	نه، پول سیاه ندارم، پول سفید ارم.
درباغ که هست ؟	حالا هیچکس آنجا نیست .
آیا پدر آن پسر سیبی ببرادر بزرك	میوهٔ آن باغ نارس است ؛
آن دختر کوچك داد ؟	وبرای بچها خوب نیست .

صفت حقنده تفصیلات

۲٦ — فارسیده صفتك موصوفدن أوّل کلهسی نادراً واقعدر؛ اوزمان آخرینه کسره کلمز : خوب آدم (ایی انسان) ، سیاه جامه (سیاه اثواب) ؛ کبی .

۲۷ — فقط علی الاکثر صفتله آنی تعقیب ایدن اسمدن منسوبی متضمن بر صفت مرکبه حاصل اولور : خوش خو

(اي خويلو) ؛ نيك نيت (اي نيتلى) ؛ دراز عمر (اوزون عمرلى) ؛ كبى .

٢٨ — أساساً ايسه توصيف ، موصوف اول وصفت صوكره كلمك اوزره بر اضافت حالنده ايقا ايديلير . بو تركيبه (تركيب توصيفى) ويا (اضافت توصيفيه) ، موصوفك آلدينى كسره‌يه‌ده (كسرهٔ توصيفيه) دينير ؛ اضافتده جارى اولان قاعده‌لر بونده‌ده جاريدر :

مردِ نيك ؛ عمرِ دراز ؛ بندهٔ وفادار ؛ بازوى سخت ؛ مفتىٔ عادل ؛ معنىٔ لطيف؛ دريای پهن (واسع دكز) ، كبى .

٢٩ — موصوف جمع اولدينى حالده صفت مفرد قالير:

مردان دلاور (شجيع انسانلر) ؛ عمرهای دراز (اوزون عمرلر) ؛ بازوان سخت (قوتلى قوللار) ؛ بندگان وفادار (وفالى خدمتجيلر) كبى .

٣٠ — صفتله موصوف عربى كلمه‌لر اولدينى زمان بعضاً لسان عثمانيده جريان ايدن مطابقته رعايت اولنور . مع مافيه مطابقتسز تراكيب توصيفيه پك چوق مستعملدر :

همت عالى ، كبى .

٣١ — يای تنكيرى حاوى بر كلمه‌يه وصفى ويا تعيينى بر صفت ويرلديكى زمان اوكا كسرهٔ توصيفيه كتيريلمز :

مردى عاقل (عقللى برانسان) ؛ عبارتى ديگر (باشقه برعباره) ؛

وزیری هوشیار (فطین بروزیر)؛ تنی چند (برقاچ شخص) کبی.
بعضاً بو یای تنکیر جمع اسملره‌ده داخل اولور:
بندگانی صادق (بعضی صادق بنده‌لر)؛ مردمانی خوب (بعضی ایی آدملر) معناسنه اولور.

صفتده درجات

۳۲ — صفتلره (تر) اداتنك علاوه‌سیله رجحان و (ترین) علاوه‌سیله تفضیل و مبالغه درجه‌لری حاصل اولور:

به (ایی)؛ بهتر (داها ایی)؛ بهترین (اڭ ایی)؛
بد (فنا)؛ بدتر = بتر (داها فنا) بدترین = بترین (اڭ فنا)؛
کم (آز)؛ کمتر (داها آز)؛ کمترین (اڭ آز)؛
فاضل؛ فاضلتر (داها فاضل)؛ فاضلترین (اڭ فاضل).

۳۳ — بو اداتلر عربینك اسم تفضیلارینه بیله علاوه اولنمقده‌در:

أولی، أولیتر (داها أولی)؛ أولیترین (اڭ أولی)
أفضل، افضلتر (داها افضل)؛ افضلترین (اڭ افضل) الخ.

۳٤ — رجحان و تفضیل ادانلری ظروف وادواته‌ده داخل اولور:

پر (اوزری)؛ پرتر (داها یوکسك)؛ پرترین (اڭ یوکسك)؛

پیش (اوائ) ؛ پیشتر (داها مقدم ، اقدم) ؛ پیشـترین (اك مقدم) ؛ زیر (آلت) ؛ زیرتر (دها آشاغی) ؛ زیرترین (اك آشاغی) .

مقایسه

۳۵ — ایکی موصوفك وصفی مقایسه ایدیلیرکن رجحان اداتنك استعمالی‌ده عدم استعمالی‌ده واقعدر :

بداختر تر ازمردم آزارنیست (ظالمدن دها بدبخت کیمسه یوقدر) .

بوطرز انشاده رجحان اداتنك استعمالی ضروریدر .

خرِ باربر به از شیرِ مردم‌در (یوك طاشیان اشك انسان پارچه‌لایان آرسلاندن ایدر)

بورادہ اداتك استعمالنه لزوم یوقدر. مع‌مافیه قوللانلسه‌ده خطا اولماز .

۳۶ — بعضاً (از) یرینه (که) قوللانیله‌رق مقایسه ایفا ایدبلیر :

بازوی نیکبخت به‌که بازوی سخت (بختلی قول قوتلی قولدن ایدر) .

۳۷ — تفضیل ومبالغه‌نك استعمالی ایسه بروجه آتیدر:

۱ — خدا بهترین پادشاهان است (الله پادشاهلرك اك ایسیدر)

۲ — بهترین از پادشاهان ویا ، بهترین پادشاهان خداست (پادشاهلرك اك ایسی اللهدر .)

دیکر برنوع مبالغه

۳۸ — صفتلرك نهایتنه ماقبل مکسور (ین) ویا (ینه) علاوه‌سیله‌ده درجهٔ تفضیل ومبالغه الده ایدیلیر :

ـِبه (ایی) ، بهین ، بهینه (أك ایی) ؛

ـِمه (بویوك) ، مهین ، مهینه (اك بویوك) ؛

کم (آز) ؛ کمین ، کمینه (اك آز ، اك کوچوك) ؛

اوّل ، اوّلین (اك ایلك) ؛

آخر ، آخرین (اك صوك) .

۳۹ — بوادات بعضاً مبالغه‌یی افاده ایتمز :

دُوُم (ایکنجی) ، دوّمین (ایکنجی) ؛ نُخُست ، نخستین (ایلك ، برنجی) ؛ انجامین ، فرجامین (صوکنجی) .

بوادات اسملری صفتلره تحویل ایدر :

زر (آلتون) ، زرین (آلتوندن ، شده ایله‌ده جائزدر) ؛

ـِشك (حسد) ، رشکین (حسود) کبی .

صفتلرده تأکید

٤٠ — صفتلر آتیده‌کی کلمه‌لرله تأکید اولنه‌بیلیر :

بس ، بسی (پك ، پك چوق) ؛ بسیار (چوق) ؛ پُر (طولو)؛ خیلی (چوق)، سخت (قاتی ، قوتلی) ؛ زیاده (داها، چوق)؛ نیك (أیی) . امثله :

بسیار خوار (چوق آلچاق ، ذلیل ؛ تلفظی خار) ؛ پر آهسته (چوق یاواش) ؛ خیلی خوب (چوق کوزل)؛ سخت سُست (پك کوشك ، پك ضعیف) . نیك سهل (پك‌قولای)

٤١ — بعضاً رجحان درجه‌لی صفتلر بر صفت مؤکده حالنده استعمال اولنور :

« سبزتر دارد چمن را التفاتش درخزان »

معناسی : « التفاتی صوك بهارده باغچه‌یی یم‌یشیل طوتار »

٤٢ — رجحان وتفضیل درجه‌لی صفتلرك دخی تأکیدی جائزدر :

بسی بهتر (چوق دها ایی) ؛ خیلی مقبولتر (چوق داها مقبول) ؛ نیاك سهلترین (پك أك أیی) کبی .

٤٣ — بر صفتك تکراری دخی تأکیدی مفید اولور :

مَرْ گرا گوتا بیاید نزد من
تادر آغوشش بگیرم تنك تنك

معناسی : « اولومه سویله‌که نزدمه کلسین ؛ (تا که) اونی صیم صیقی قوجاغمده طوتەیم . »

لغات

قِصّه (حکایه) ؛ روز (کون) ؛ روزی (برکون) ؛ کس (کیمسه) ؛ کسی (بر کیمسه) ؛ خود (کندی) ؛ باخود (کندی کندینه) ؛ گفت (سویله‌دی) ؛

که (که ؛ ادات ربط) ؛ هرچه ، هرآنچه (هرشی که ، هر شیئی که) ؛ آسمان (گوك) ؛ آفریده (یاراتمش) پس (ایمدی ، حال بوکه ، اوحالده) ؛ درهمان دقیقه (عینی دقیقه‌ده) ؛ پُشَه (سیوری سینك) ؛ بینی (بورون) ، نِشسته (اوتورمش ؛ اوتوره‌رق) ؛ باید (لایق اولور ، یاقیشیر) ؛ نباید (لایق اولماز ، یاقیشماز) ؛ زِنی (اوره‌سك) ؛ لاف زِنی (لاقیردی سویله‌یه‌سك) ؛ نیز (دخی) ؛ پُرسید (صوردی) ؛ دولت (زنکینلك).

آنِ من (بنمکی) ؛ آنِ تو (سنککی) ؛ انِ او (اونککی) آنِ ما (بزمکی) ؛ آنِ شما (سزککی) ؛ آنِ ایشان (اونلرککی) مالِ من (بنمکی) ؛ مالِ تو (سنککی) ، مالِ او (اونککی) مالِ ما(بزمکی) ؛ مالِ شما (سزککی) ؛ مالِ ایشان(اونلرککی) حاجت دارم (احتیاجم وار) ؛ حاجت داری (احتیاجك

وار) الخ . بخـامهٔ حاجت دارم (بر قلمه احتیـاجم وار) ؛ بقدری کاغذ حاجت داریم (برمقدار کاغده احتیاجمز وار) کبی.

تمرین — ۱۰

تورکجه به ترجمه ایدیکز :

روزی کسی باخود کفت که هرچه خدا هم درآسمان هم برزمین آفریده آن همه‌را (اونلرك هپسـنی) برای انسـان آفریده است . پس من که انسانم، اهمیت من در نظر خدا بسیار است .

درهمان دقیقه پشهٔ بربنی وی نشسته کفت :

— تونباید لاف بزنی ؛ زیرا که اکر خدا آنچه‌را که درآسمان وبرزمین هست برای تو آفریده‌است، اما ترا نیز برای من آفریده‌است؛ پس اهمیت من از آن تو زیاده است .

تمرین — ۱۱

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

حکایه

برکون پادشاهك بری بردیلنجی کوردی (کدائیرادید) . اول دیلنجی درویش ایدی وپادشاهه سویله‌دی که : « بن جهانك بوتون پادشاهلرندن داها زنکین ایم . » پادشاه صوردی : ـ ناصل ؟ درویش جواباً سویله‌دی (بکفتا) :

بن الله‌أری‌ایم (مرد خدا أم) . پادشاه برکیمسه‌درکه چوق شیلره احتیاجی واردر . لکن درویش برکیمسه‌درکه برشیئه احتیاجی یوقدر (حاجت بچیزی ندارد) . بن اوقبیلدن بردرویشم . بونکچون (لهذا) هپکزدن (از همهٔ شما) داها زنکینم (دولتمند ترام) .

تمرین ـ ۱۲

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
درویشی پادشاهرا چه کفت؟	کفت که درویش ازپادشاه دولتمند تراست .
چه چیز بر بینیٔ آنکس نشسته بدو کفت که من از تو برترم؟	من چیزی بر بینیٔ وی ندیدم . اما اکر پشهٔ بر بینیٔ او بود چکونه چیزی توان کفت ؟
که بود که پادشاه اورا دید ؟	(ناصل برشی سویلیه‌بیلیر ؟) کدائی بود وآن کدا درویش بود.
(کیم ایدی که پادشاه اونی کوردی ؛ پادشاهك کوردیکی کیم ایدی؟)	
آن شخص کجابود ؟	من اورا برسر راه (یوللك باشنده) نشسته دیدم .
آیا شما کتاب خودرا (کندی کتابکزی) بپسر آن کدا دادید ؟	نه ، آنرا (اونی) بوی ندادم ؛ بکدایان چیزی ندادم .
اسب مرا در میدان شهر ندیدی ؟	بلی ، اسب ترا آنجا دیدم اما استر خودرا (کندی قاطیرمی) در شهر ندیدم زیرا درکوچهٔ ده‌بود .
پدرتان حاجت بچه کتاب دارد؟	او حاجت بهیچ کتاب ندارد ، زیرا خیلی کتاب دارد اما حاجت بپول دارد .

عددلر

٤٤ — صفات عددیه‌یه اسمای اعداد تسمیه اولنور .
بونلرك اصلی ورتبیلری زیرده‌کی جدولده ارائه اولنمشدر :

ارقام	اعداد اصلیه	اعداد رتبیه
۱	یك (بر)	یکُم، اوّل، (برنجی)
		نُخُست (ایلك)
		نُخستین (ایلك)
۲	دو (ایکی)	دُوُم، دُوّوُم (ایکنجی)
		دوُیم (»)
۳	سه (اوچ)	سِوُم، سِیُم (اوچنجی)
٤	چهار (درت)	چهارُم (دوردنجی)
٥	پنج (بش)	پنجُم (بشنجی)
٦	شش (آلتی)	ششُم (آلتنجی)
۷	هفت (یدی)	هفتُم (یدنجی)
۸	هشت (سکز)	هشتُم (سکزنجی)
۹	نُه (دوقوز)	نُهُم (طوقوزنجی)
۱۰	دَه (اون)	دُهم (اونجی)
۱۱	یازده (اون بر)	یازدُهم (اون برنجی)
۱۲	دَوازده (اون ایکی)	دَوازدُهم (اون ایکنجی)

ارقام	اعداد اصلیه	اعداد رتبیه
۱۳	سیزده (اون اوچ)	سیزدُهم (اون اوچنجی)
۱٤	چهارده (اون درت)	چهاردُهم (اون دردنجی)
۱۵	پانزده (اون بش)	پانزدُهم (اون بشنجی)
۱٦	شانزده (اون آلتی)	شانزدُهم (اون آلتنجی)
۱۷	هفدَه (اون یدی)	هفدُهم (اون یدنجی)
۱۸	هجده، هژده (اون سکز)	هجدُهم (اون سکزنجی)
۱۹	نُوزده (اون طقوز)	نوزدُهم (اون طوقوزنجی)
۲۰	بیست (یکرمی)	بیستُم (یکرمنجی)
۲۱	بیست ویك (یکرمی بر)	بیست ویکُم (یکرمی برنجی)
۲۲	بیست ودو (یکرمی ایکی)	بیست ودُوُم (یکرمی ایکنجی)
۳۰	سی (اوتوز)	سی اُم ، سی أم (اوتوزنجی)
٤۰	چِهِل ، چِل (قیرق)	چِهِلم (قرقنجی)
۵۰	پنجاه (اللی)	پنجاه ُهم (اللنجی)
٦۰	شصت ، شست (آلتمش)	شصتُم (آلتمشنجی)
۷۰	هفتاد (یتمش)	هفتادُم (یتمشنجی)
۸۰	هشتاد (سکسن)	هشتادُم (سکسننجی)
۹۰	نَوَد (طوقسان)	نَوَدُم (طوقسانجی)
۱۰۰	صد (یوز)	صدُم (یوزنجی)
۱۰۱	صدویك (یوز بر)	صد ویکُم (یوز برنجی)

ارقام	اعداد اصلیه	اعداد رتبیه
۱۱۰	صدوده (یوز اون)	صدودُهم (یوز اونجی)
۱۱۱	صدویازده (یوزاون بر)	صدویازدُهم
۱۱۲	صدو دوازده (یوزاون ایکی)	یون اون ایکی
۱۲۰	صدو بیست (یوزیکرمی)	یوز یکرمی
۱۳۰	صدوسی (یوز اوتوز)	صدوسی اَم (یوزاوتوزنجی)
۱۴۰	صدوچهل (یوز قرق)	صدوچهلم (یوز قرقنجی)
۱۵۰	صدو پَنجاه (یوزاللی)	صدو پَنجاهُم (یوزاللنجی)
۲۰۰	دُویست (ایکییوز)	دویستُم (ایکی یوزنجی)
۳۰۰	سیصد (اوچ یوز)	سیصدُم (اوچ یوزنجی)
۴۰۰	چهار صد (درت یوز)	چهارصدُم (درت یوزنجی)
۵۰۰	پانصد (بش یوز)	پانصدُم (بش یوزنجی)
۶۰۰	ششصد (آلتی یوز)	ششصدُم (آلتی یوزنجی)
۷۰۰	هفتصد (یدی یوز)	هفتصدُم (یدی یوزنجی)
۸۰۰	هشتصد (سکز یوز)	هشتصدُم (سکزیوزنجی)
۹۰۰	نُهصد (طقوز یوز)	نُهَصدُم (طقوزیوزنجی)
۱۰۰۰	هزار (بیك)	هزارُم (بیکنجی)
۱۲۰۰	هزار دویست	هزارودُ ویستُم
۲۰۰۰	دو هزار	دوهزارُم
۱۰۰۰۰	دَه هزار (بیوَر)	دَه‌هزارُم

ارقام	اعداد اصلیه	اعداد رتبیه
۱۰۰۰۰۰	صد هزار (لَك)	صدهزارُم
۲۰۰۰۰۰	دُوِیست هزار (دولك)	دویست هزارُم
۵۰۰۰۰۰	پانصد هزار (کُرور)	پانصد هزارُم
۱۰۰۲۱۲	صدهزار ودویست ودوازده	صدهزار ودُویست ودوازدُهم
۱۰۰۰۰۰۰	دوکرور (ملیون)	

اعداد کسریه

٤٤ — فارسی اعداد کسریه شونلردر :

نیم ، نیمه (یاریم)	هفت یك (یدیده بر ، سُبع)
سه یك (اوچده بر ، ثُلث	هشت یك (سکزده بر ، ثُمن)
چهاریك (درتده بر ، رُبع)	نُه یك (دوقوزده بر ، تُسع)
پنج یك (بشده بر ، خُمس)	دَه یك (اونده بر ، عُشر)
شش یك (آلتیده بر ، سُدس)	صدیك (یوزده بر)

(اعداد حقنده تفصيلات)

٤٥ — بوكونكى لسانده اعدادك نهايتنه (تا) لاحقه‌سى كثرتله علاوه ايدلمكده‌در . ده‌تا ، (ايكى) ، سه‌تا (اوچ) ، صدتا (يوز) ، هزارتا (بيك) كبى .

٤٦ — اسماى اعداد غير متحولدر . آنجق (هزار) كلمه‌سى جمع قبول ايدر : هزاران (بيكلر) .

٤٧ — اسم معدوده جمع اداتى كتيرلمز : چهار زن ، ده‌اسب ، صدو بيست سال (يوز يكرمى سنه) دينيلير .

٤٨ — بعضاً نكره اوله‌رق شو صورتله‌ده سويله‌نير . سالى دو (برايكى سنه ، تقريباً ايكى سنه) ؛ روزى دوسه (ايكى اوچ كون ، تقريباً اوچ كون) ديمك اولور .

٤٩ — مختلف جنس اشخاص ، اشيا ويا حيواناتك عددندن بحث اولنوركن اسماى اعداد ايله معدودلر آره‌سنه نفر ، رأس ، جلد الخ . كبى كلمه‌لر قوللانيليير :

نفر (اشخاص حقنده) ، رأس (آتلر حقنده) ، قطار (صيره ؛ دوه‌لر حقنده) ، جلد (كتابلر حقنده) ، فرش (خاليلر حقنده) ، قبضه (قيليجلر وخنجرلر حقنده) ، پاره (كوى ، قريه الخ . حقنده) ، عراده ياخود فروَند (طوپلر حقنده) ، قطعه (كيلر حقنده) ، عدد ، دانه (حبه‌لر ، اينجولر الخ . حقنده) مستعملدر .

امثله : بیست نفر پیاده (یکرمی نفر پیاده) ، ده‌رأس اسب (اون آت) ، چهار جلد کتاب ، سه‌پاره‌ده (اون پاره کوی ، اون کوی) ، یك دانه دُر (بر عدد اینجی) ، سه دانه کیسه (اوچ کیسه) ، الخ .

اعداد توزیعیه

٥٠ — مختلف صورتلرله تشکیل ایدیلیرلر :

١ — یك یك یاخود یگان یگان (بر بر بر) .

چهار چهار « چهاران چهاران (دوردر ، دوردر)

٢ — دوبادو ؛ سه باسه (ایکیشر ، اوچر) .

٣ — دوگان ، صدگان (ایکیشر ، یوزر) .

اضعاف

اعدادك اضعافی دخی مختلف صورتلرله افاده اولنور :

١ — دوگانه (ایکی مثلی) ؛ ٢ ـ دوتا (ایکی مثلی) ؛ ٣ ـ دولا ، دولای (ایکی مثلی) ؛ ٤ ـ دو وَی (ایکی مثلی)؛ ٥ ـ دوچند (ایکی مثلی ، ایکی قدری) .

اعداد تقریبیه

٥١ — اعداد ومقادیرك تقریبیلکی دخی صور مختلفه ایله افاده اولنور :

١ — از جَوز دهگان ، دهگانه (تقریباً اون جوز)
از بادام هشتگان ، هشتگانه (« سکز بادم)

٢ — بیست واند (یکرمیدن فضله)
صدبار واند (یوز دفعه‌دن زیاده)

٣ — نزدیك بصد نفر (یوز نفره یاقین)
مؤازی بیستِ تومان (تقریباً یکرمی تومان)

ظروف عددیه

٥٢ — ظروف عددیه (بار، باره ، دفعه ، کره، نوبت، مرتبه) کلمه‌لریله تشکیل ایدیلیر :

باری (بردفعه) ، بارها (دفعه‌لرله) ، دوبار ، دو نوبت ، یك مرتبه (بردفعه) الخ .

لغتلر

طوطی (طوطی قوشی ، پاپاغان)؛ بُرد (کوتوردی) ؛
قدری (براز) ؛ بُرده (کوتورمش، کوتوره‌رك)؛
آموخته بود (اوکرنمش ایدی) ؛ تومان (ایرانده بر آلتون سکه،
پُرسیده(صورمش،صوره‌رق) ؛ تقریباً اوچ مجیدیه قیمتنده) ؛
پرنده (اوچیجی، طیر، قوش) ؛ بیابان (قیر ، چول) ؛
خوشنود (ممنون ، خوشنود) ؛ بی (سز ـ ادات سلب) ،

شد (اولدی) ؛
میداند (بیلیر) ؛
وبس (آنجق) ؛
پشیمان (نادم ، پشیمان) ؛
خندید (کولدی) ؛
آزاد کرد (آزاد ایتدی) ؛
بعد از آن (آندن صوکره) ؛
قسمت (پای ، حصه) ؛
گُمان (ظن ، شبهه) ،
گُمان بُرد (ظن کوتوردی یعنی ظن ایتدی) ؛
خریدم (صاتین آلدم) ؛
خرید (صاتین آلدی) ؛
چون(نه‌زمان، وقتا که،چونکه)؛
حرف (سوز) ؛
می زَند (اورور) ؛
حرف می‌زند (سوزسویله‌یور) ؛
اگر بفهمند (آکلارلرسه) ؛
باش (اول) ؛
خاموش باش (صوص) ؛

بی‌فهم (فهمسز، آکلاییشسز و آکلامقسزین) ؛
برادرانه (قارده‌شجه، قارده‌شه مخصوص) ؛
میگفت (سویله‌ردی) ؛
می‌توانند (مقتدردرلر) ؛
بیاموزند (اوکره‌نیرلر) ؛
با آسانی (قولایلقله) ؛
آسان (قولای) ؛
می دِهی (ویریورسك) ؛
هرگز (اصلا، هیچ برزمان) ؛
شُده (اولمش ، اوله‌رق) ؛
جُز (دن ماعدا) ؛
بخوبی (کوزلجه ، ایجه) ؛
لفظ (سوز) ؛
غلام (کوله ؛ خدمتجی) ؛
معنی (معنا) ؛
خاموش (سکوت ایدن ، صوصان) ؛
می رسد(ایریشیر،اصابت ایدر).

تمرین -١٣

شخصی طوطیٔ داشت که قدری فارسی آموخته بود ودرجواب هر سؤال میکفت : - چرا ؟ (ئیچون ؛ ئیچون اولماسون ؟)

روزی صاحبش آنرا ببازار برد وقیمتشرا سی تومان کفت .

شخصی دولتمند بی‌فهم از طوطی پرسیده کفت :

— آیا تو به‌سی تومان می‌ارزی ؟ (لایقمیسك ؟ دکرمیسك ؟)

طوطی کفت : — چرا ؟

آن دولتمند خوشنود شده طوطی را خرید وبخانهٔ خود برد .

اما چون دید که طوطی جزآن یك لفظ هیچ چیزی دیکر نمیداند پشیمان شده کفت :

— آیا من خر نه‌بودم که ترا به‌سی تومان خریدم ؟

درجوابش طوطی کفت : چرا .

آنشخص خندید واورا آزاد کرد .

تمرین — ١٤

فارسی‌یه ترجمه ایدیکز :

بر دیلنجی بر پادشاهی کوردی واوکا دیدی که : ای پادشاه ، سن چوق زنکینسك (و) اولرك ، (و) آتلرك ، (و) مملکتلرك ، (و) کوله‌لرك ، (و) چوق‌پاره‌لرك‌وار . لکن بن که قارده‌شك‌ایم [زیرا که حضرت آدم پدرمزدر وحوا والده‌مزدر] هیچ برشیئم یوق . بکا مال ودولتکدن حصهٔ برادرانه‌می ویر . پادشاه کندی کوله‌لرندن برینه دیدی (که) : « شوکا بر باقیر اچه (پولی سیاه) ویر . »

دیلنجی دیدی : بونك معناسی نه ؟ یجون حصهٔ برادرانه‌ی ویرمیورسك ؟

پادشاه کولدی واوکا دیدی که : « صوص ، زیرا دیکر برادرلر آکلارلرسه بودخی (این نیز ، این هم) سکا اصابت ایتمز (نمیرسد) .

تمرین — ۱۵

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
این حکایت در بارهٔ چه چیز است ؟ (نه‌نك حقنده‌در ؟)	این حکایت دربارهٔ پرنده ایست که
آن چه قسم پرنده بود .	قدری فارسی آموخته بود .
(او ، نه نوع قوش ایدی ؟)	آن طوطی بود وهرکس میداند که
	طوطیها به آسانی میتوانند الفاظی
طوطی چه چیز کفت ؟	چند (برقاچ سوز) آموخت .
	طوطی با آن شخص دولتمند
	کفت : « چرا » زیرا همین لفظرا
	(ینه بو لاقیردی‌یی) بهر کس
آیا هرکز هیچ چیزی دیکر نمی کفت ؟	میکفت وبس .
	آن طوطی هرکز هیچ لفظ دیکر
صاحبش آنرا کجا برد ؟	نمی کفت .
	به بازار برد .

قیمتشرا چه کفت ؟

کفت که قیمت این طوطی سی تومانست.

آن دولتمند چه چیز از طوطی پرسید ؟

آن دولتمند پرسید که آیا تو به‌سی تومان می أرزی ؟

طوطی را چرا خرید وکجا برد؟

طوطی را ازین سبب خرید که کمان برد که این طوطی بخوبی حرف می‌زند: پس آنرا بخانهٔ خود برد .

بعد از آن بطوطی چه کفت ؟

چون دیدکه طوطی هیچ حرف دیکر جز آن یك حرف چرا نمیداند کفت :

آیامن خرنبودم که ترا با آن قدر پول خریدم ؟

پس طوطی چه شد ؟

طوطی آزاد شده پرید (اوچدی) وبه بیابان رفت .

که ، چه

۵۳ — بو کلمه‌لرك استعمالی زیرده کی مثالاردن آکلاشیلیر:

که (ادات توصیف)

(۱) آنمرد که آمد دولتمند بود = اول انسان که کلدی، زنکین ایدی.
یاخود: مردی که آمددولتمند بود = بر انسان که کلدی، زنکین ایدی.

بورادہ ایکی فعل واردر : (آمد، بود) ؛ ایکیسنك ده فاعلی (مرد) در . فاعل اولان بو (مردی) ویا (آنمرد) مقدم کله‌رك فعللرینه (که) ایله ربط ایدلمشدر . بوقبیل جمله‌لر ترجمه‌ده برنجی فعلدن یاپیلان (اسم فاعل) صیغه‌سیله فاعل توصیف ایدیله‌رك تشکیل ایدیلیرلر :

بورایه کلن انسان زنکین ایدی ؛ کبی .

(۲) زنی که اورا دیدید، یاخود زنی که دیدیش مُردشُد .

(که) ایله فعللره ربط ایدیلن (زن) کله‌سی برنجیده مفعول صریحدر . بوقبیل جمله‌لرك ترجمه‌سنده برنجی فعلدن یاپیله‌جق صیغهٔ صله استعمالیله برتوصیفك اجراسی ایجاب ایدر؛ بنابرین مذکور جمله‌نك ترجمه‌سی :

گوردیککز قادین وفات ایتدی ؛ اولور .

(٣) بچهٔ که (یاخود آن بچه که) بَوَی کتابرا دادید برادرمست .

بورادہ اول کلن (بچه) کلمه‌سی برنجی فعلده مفعول‌الیه‌در. ترجمهٔ جمله ینه صیغهٔ صله ایله یاپیلیر: کندیسنه کتابی ویردیکمز چوجوق برادرمدر ؛ کبی .

(٤) شخصی که بچه أشرا گرفتند بخانهٔما آمد .

اوّل کلن (شخصی) کلمه‌سنك جمله‌یه مربوطیتی اوکا مضاف (بچه) کلمه‌سیله‌در . بچه کلمه‌سی مفعول صریح اولدیغی ایچون ترجمه‌سی کذلك برنجی فعلدن یاپیلان صیغهٔ صله ایله اجرا اولنور :

چوجوغنی طوتدقلری شخص أومزه کلدی .

(٥) آن مردکه بچه‌أش بخانهٔما آمد دولتمند بود .

اوّل کلن (مرد) کلمه‌سنك مضافی اولان (بچه) برنجی فعلك فاعلی اولدیغندن ترجمه‌ده اسم فاعل قوللانیلیر : چوجوغی أومزه کلن انسان زنکین ایدی .

چه (ادوات توصیف)

(١) آنچه شنیدید راست است (اول‌شیئ که ایشیتدیکمز طوغرودر) . چه، (شنیدید) فعلنك مفعول صریحی اولدیغندن ترجمه صیغهٔ صله ایله یاپیلمالیدر :

ایشیتدیکمز (شی) طوغرودر .

(۲) آنچرا که شنیدید راست است . بونك‌ده ترجمه‌سی عینیله‌در ؛ چونکه (چه) بورادەده مفعولدر : ایشیتدیککز (شی) طوغرودر .

بوایکی جمله‌نك یرینه داها صحیح اوله‌رق شویله سویله‌نه‌بیلیر :
(چیزی که انرا شنیدید راست است)

٥٤ — که ، چه (ادات استفهام)

که آمد ؟ = کیم کلدی ؟

چه میگوید ؟ = نه سویله‌یور ؟

آن کتابِ کیست ؟ = او ، کیمك کتابیدر ؟

کِرا دیدید ؟ = کیمی کوردیکز ؟

بکِه دادیدَش ؟ = آنی کیمه ویردیکز ؟

ایشان کِیان اند ؟ = اونلر کیملردر ؟

اینها چِهاست ؟ = بونلر نه‌در ؟

٥٥ — دیکر ادات استفهاملر

(۱) کُدام خانه‌را دیدید ؟ = هانکی أوی کوردیکز ؟

(۲) آیا هیچ کُدامِ ایشان آنرا کرده است ؟ = عجبا آنلردن بریمی اونی یاپدی ؟

(۳) آنرا بچند خریدید ؟ = آنی قاچه صاتون آلدیکز ؟

(٤) چند نفر حاضر بودند = قاچ نفر حاضر ایدی ؟

(٥) شما کَی می‌روید؟ = نه وقت کیدیورسکز؟
(٦) کُجا رفتید؟ = نره‌یه کیتدیکز؟
(٧) چرا گریه می‌کُنید؟ = نیچون آغلایورسکز؟
(٨) آنرا چطور کردید؟ = اونی ناصل ایتدیکز؟
(٩) کو نامهٔ شما؟ = هانی کتابکز؟

لغتلر

پریروز (اولکی کون)؛	مباد (اولماسون)؛
دیروز (دون)؛	مبادا (اولمایه که)؛
اِمروز (این روز یرینه؛ بوکون)؛	رسید (واصل اولدی، ایریشدی؛ واقع اولدی)؛
فردا (یارین)؛	جنابِ عالی (ذات عالیلری)؛
پس فردا (اوبرکون)؛	بِرَسد (ایریشه، ایریشسون؛ واقع اولسون)؛
صبح (صباح)؛	فی‌الفور (بردن بره؛ عربیدر)؛
بِبینی (کوروورسك)؛	بِخرد (صاتون آلسون)؛
بِبینم (کوره‌یم)؛	زود (چابوجاق)؛
بِیابم (بوله‌یم)؛	پریده بود (اوچمش ایدی)؛
یافتید (بولدیکز)؛	رفته بود (کیتمش ایدی)؛
نیك انجام (صوکی ایی، بختیار)؛	تَلخ (آجی)؛
خواهد شد (اوله‌جق)؛	
دِهد (ویریر)	

پرواز کرده (پروازایتمش، ایده‌رك؛ اوچمش، اوچه‌رق)؛

فِرستاد (کوندردی)؛

دیده (کورمش، کوره‌رك)؛

گردیده (اولمش، اوله‌رق)

آورده (کتیرمش، کتیره‌رك)؛

آورد (کتیردی)؛

حین (زمان)؛

کفش (پابوچ)؛

پیش (اوّلدن، اوکدن)؛

بِرَو (کیت)؛

کِلاغ (قوزغون دینیلن قوش؛ قارغه)؛

قِران (عجم پاره‌سیدر؛ ۱۰ قران برتومان ایدر)؛

نوکر (خدمتکار)

خوب (کوزل، خیرلی، ایی)

خواجه (افندی، صاحب)

تعارفی (هدیه، برهدیه)

سخت (قاتی، شدتلی)؛

دوید (قوشدی)؛

آمده (کلمش، کله‌رك)؛

بر آمده بود (کلمش ایدی)؛

خشمناك، خشمگین (غضبلی، قیزغین).

خدانکُند (الله ایتمه‌سون)؛

آوردند (کتیردیلر)؛

زد (اوردی)؛

نمُود (کوسترّدی)؛

قاضی [قازی‌دیه‌اوقومالیدر] = (قاضی، حاکم)

بدو (اوکا)؛

بردار (آلیقو).

در آن بین (او آرالق، اواثناده)

شکایت نمودن (شکایت کوستر- مك یعنی شکایت ایتمك)

بیرون آوردن (طیشاری کتیرمك یعنی چیقارمق)

تمرین — ۱۶

قصه

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

شخصی بنوکر خودکفت : — فردا صبح اکر دو کلاغ دریك جانشسته بینی مرا خبرده تابیایم وآنهارا ببینم وفال خوب بیابم . (فال خیره نائل اوله‌یم) . پس کار من درتمام روز (بوتون کون) نیك انجام (خیرلی ، صوکی خیرلی) خواهد شد .

نوکرش درصبح دوکلاغ دریك جانشسته دید ودوید تاخواجهٔ خودرا (افندیسنه) خبر کند .

چون خواجه‌اش آمد یکی ازآنها پرواز کرده رفته بود .

اوقات آنشخص تلخ شد (اول کیمسه‌نك اوقاتی آجی اولدی ؛ یعنی اول کیمسه‌نك جانی صیقلدی) وبر نوکر خود خشمناك گردیده اورا تنبیه سخت کرد (شدتله آزارلادی ؛ تنبیه ایتدی) واورا زده، زیرا فالش بد برآمده بود .

درآن بین (اوآرالق) دوست آن خواجه برای او تعارفی (هدیه) فرستاد . چون نوکر آنرا دید کفت :

ای خواجهٔ من، شما یك کلاغ دیدید تعارف یافتید (هدیه بولدیکز، آلدیکز) خدانکند که دوکلاغ باهم بینید که مبادا آنچه بمن رسید بجناب عالی نیز برسد .

تمرین — ۱۷

تورکجه یه ترجمه ایدیکز .

درویشی بدکان بقالی رفت . ازان جهة که بقال اورا زود راه ینداخت (اول سبیدن که بقال اوکا چابوق یول آتمادی ؛ یعنی بقال اوکا چابوق یول ویرمدیکندن ، آنی چابوق صاومادیغندن) بوی عتاب کرد (اوکا عتاب ایتدی ؛ اوکا چیقیشدی) .

بقال هم درویش را دشنام داد (سوکدی) ودرویش خشمکین شده (حدتلهنهوك) کفشی برسر بقال زد .

بقال نزد قاضی (حاکمك نزدنده) ازوی شکایت نمود . قاضی درویشرا طلبیده (درویشی ایستهیهرك ، جلب ایدهرك) ازوی پرسید که چرا این دکانداررا زدی = (بو دکانجی یی نیچون دوکدك ؟)

درویش جواب داد : — از آنجهة که مرا دشنام داد .

قاضی بوی (بدو) کفت : — کاری خیلی بد کردهٔ (چوق فنا برایش ایشلهدك) اما چون مرد فقیر هستی ، ترا سیاست سخت نکنم (شدتلی جزا ایلهمم) : یك نیم (یاریم) قران بدین (باین) دکان دار بده وبرو .

آنکاه درویش یك قران از جیب خود بیرون آورد (طیشاری کتیردی ، یعنی چیقاردی) وآنرا بقاضی داده (ویرهرك) برسر وی نیز کفشی زد وکفت .

اکر انصاف (عدالت) چنین است نیم قران توبردار (آلیقو) ونیم قران بدو بده .

تمرین — ۱۸

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
درآن حکایت خواجه وکلاغ	اولا دوکلاغ دریك جانشسته دید اما چون خواجه أش رسیدیکی ازآنها پریده بود .
آن نوکر چه دید ؟	فال خیلی بد بود .
آیا آن فال خوب بود یابد؟	خواجه، کمان برد که این فال بداست. اما خوب بود ازسبب آن که همان حین(اوآنده) تعارفی برای او آمدند .
برای نوکر بدبود زیرا خواجه اش اورا بدختی زد ؛ اما آیا برای خواجه خوب نبود که یك کلاغ دیده بود ؟	درویشی بدکان وی رفت .
کیست که بدکان بقال رفت (بقالك دکانته کیدن کیمدر ؟)	برای این که چیزی بخرد .
برای چه کار رفت .	ازآن سبب که اورا زود راه نینداخت .
درویش از چه سبب بقال را عتاب کرد ؟	بقال نزد قاضی رفت وازآن درویش شکایت کرد .
آن دکاندار بعد ازان چه کرد؟	درویش کمان برد که قاضی بخوبی انصاف نکرد .
آیاقاضی بخوبی (ایجه، لایقیله) انصاف کرد یانکرد ؟	بلی اورا تنبیه کرد اما بقال را تنبیه نکرد .
چرا قاضی درویشرا تنبیه نکرد ؟	کفت که تو بخوبی انصاف نکردی وپا کفش اورا زد .
پس درویش بقاضی چه کفت؟	

خود

٥٦ — خود (کندیم ، کندیك ، کندیسی ؛ کندیمز ، کندیکز ، کندیلری) معناسنه برضمیردر . استعمالی آتیده‌کی مثاللردن آکلاشیلیر :

(۱) خود بشهر می رَوَم = کندیم شهره کیدیورم .

بو مقامده : (من خود ، خودِ من ویا خودَم) دخی قوللانلمقده‌در .

(۲) خود اورا دیدی = کندیك اونی کوردك .

بو مقامده : (تو خود ، خودِ تو ویا خودَت) دخی قوللانلمقده‌در .

(۳) خود آنرا کفت = کندیسی اونی سویله‌دی .

بو مقامده : (او خود ، خودَش ویا خودِ او) دخی قوللانلمقده‌در .

کذلك (خود ، ماخود ، خودَمان ویا خودِ ما ؛ خود ، شما خود ، خودَتان ویا خودِ شما ؛ خود ، خود ایشان ، خودَشان ، ایشان خود) قوللانیلیر .

(٤) من خود را سرزنش کردم = بن کندیمه سرزنش ایتدم (لوم وعتاب ایتدم) .

(٥) توکتاب خودرا بَوَی دادی = سن کندی کتابکی اوکاویردك .

(٦) ما بخانهٔ خود می رَویم = بز کندی خانه‌مزه کیدیورز.
(۷) آیاشما اسب خودرا گرفتید؟ = عجبا سز کندی آتکزی طوتدیکزمی؟
(۸) ایشان در دِل خود گُمان = اونلر قلبلرینه ظن و شبهه نَبُردند = گتیرمدیلر.
(۹) شماخودرا (بخود) خیلی زحمت = سز کندیکزه چوق زحمت داده اید = ویردیکز.
(۱۰) او در بارهٔ خود گفت = او کندی حقنده سویله‌دی.

خویش

۵۷ — خویش - واوی اوقونماز - دخی خود کبی کندی معناسنه بر ضمیردر؛ استعمالی حقنده آتیده‌کی مثالار ایراد اولنور:

تو کتاب خویشرا بَوَی دادی = سن کندی کتابکی اوکا ویردك.
ما بخانهٔ خویش می‌رُویم = بز کندی أویمزه کیدیورز.
آیا شما اسب خویشرا گرفتید؟ = عجبا کندی آتکزی طوتدیکزمی؟

اخطار — خویشك جمی اولان «خویشان» اقربا وتعلقات معناسنه‌در.

شومثال شایان نظردر :

(۱) شما حسنرا سُوارِ اسبِ خودَ ش دیدید = سز حسنی کندی آتنه بینمش کَوردیکز.

(۲) شما حسنرا سوارِ اسبِ خود دیدید = سز حسنی کندی آتنه (ویا آتکزه) بینمش کوردیکز .

بو التباسه محل ویرمه‌مك ایچون برنجی صورتی اختیار ایتملیدر .

اخطار — «خویشتن» کلمه‌سی دخی (کندی) معناسنه کلیر .

لغتلر

باید باشد (اولمالیدر) ؛ بِرَوَم (کیده‌یم) ؛ رفته بود (کیتمش ایدی) ؛ زِبان (گیزلی) ؛ بَخوشی (ممنونیتله) ؛ دَندان (دیش) ؛ پیش رُو (یوزینه‌قارشی) ؛ فرزند (چوجوق، اوغول) ؛ اگر بِسپارید (ایصمارلارسه کز، تسلیم ایدرسه کز) ؛ نِهد (قوَر) ؛ التفات فرموده (التفات بیوره‌رق) ؛ بِرفت (کیتدی) ؛ میدانم (بیلیورم)؛ می کنم (ایله‌یورم)؛ اُفتاده است (دوشمشدر) ؛ خواهند مُرد (اوله‌جکلر) ؛ آغاز (باشلامه ، ابتدار) ؛ سُپُرد (ایصمارلادی ، تسلیم ایتدی) ؛ شِتافته (عجله ایتمش ، عجله ایده‌رك) ؛ بِدید (کوردی) ؛ دُزدید

(چالدی) ؛ بِبُرد (کوتوردی) ؛ بَنظر آورده (نظره کتیره‌رك یعنی نظر دقته آله‌رق) ؛ زندان (محبس ، حبسخانه) ؛ خواهد بود (اوله‌جق) ؛ خواهید زیست (یاشایه جقسکز) ؛ بیش (زیاده) ؛ چُنین (بونك کبی) ؛ چُنان (آنك کبی) ؛ باز گردانید (گری چویردی) ؛ گردید (اولدی ، منقلب اولدی) ؛ دانِشمند (علم صاحبی ، عالم) ؛ دُرُست (صحیح ، قصورسز ، طوغری) ؛ ریخته بود (دوکولمش ، دوشمش) ؛ رها نُمود (صالیویردی) ؛ باز (تکرار ، کری) ؛ اندیشید (دوشوندی) ؛ رسیده است (ایریشمشدر ، واقع اولمشدر) ؛ افکَند (قوپاردی) ؛ دِراز (اوزون) ؛ فرمود (امر ایتدی) ، بیشتر (داهازیاده) ؛ همچُنین (بویله‌جه) ؛ همچُنان (اویله‌جه) ؛ خوشدل (کوکلی خوش ، ممنون) ؛ خواب (اویقو ، رؤیا ؛ واوی اوقونماز) ؛ طلب کرده (طلب ایده‌رك) ؛ یافت (بولدی) ؛ ملتفت (التفات ایدن ، دقت ایدن ؛ آکلایان) ؛ غضبناك (حدتلی) ، روزِ دیگر (ایرته‌سی کون ، ایکنجی کون) .

تمرین - ١٩

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز .

بخیلی (خسیس بر آدم) بدوست خود گفت : — هزار تومان بنده‌کزك یاننده ، یانمده) هست ، التفات فرموده (التفات

بویورمدرق، لطفاً) امشب خرخویشرا بمن عاریه بدهید (عاریت ویرکز) تابرآن سوار شده از شهر بیرون بروم وآن نقدرا درجائی که میدانم پنهان بکنم .

دوستش بخوشی خر خودرا برفیقش سپرد اما مخفی از عقب وی (آرقه سندن) شتافته آنجائیرا که بخیل پول خویشرا در آنجا نهاد (بخیلك پاره سنی قودیغی یری) بدید وچون بخیل رفته بود تمام پولرا (پاره نك هپسنی) بیرون آورد وببرد .

روز دیکر آن بخیل درآنجا رفته پول خودرا نیافت . ملتفت شد که آن باید کار دوستش باشد (دوشوندی که بو دوستنك ایشی اولمالیدر)

پس حیلهٔ بنظر آورده (اوزمان برحیله دوشونه رك) نزد دوست خویش برفت وگفت :

— ای دوست من، امروز نیز پول زیاده بدستم رسیده است (اله برچوق پاره کچدی)، میخواهم (ایسته یورم) آنرا در همانجا دفن کنم. اکر فردا در وقت شب خر خودرا بار دیکر (ایکنجی دفعه اوله رق) بمن بسپارید خیلی ممنون شما (سزك منتدار کز) می باشم .

دوست خائنش همچنان کرد . اما قبل ازآن (آندن اول) برامید تحصیل مابقیٔ پول (پاره نك بقیه سنی الده ایتمك امیدیله) آنچه را که از پیش دزدیده بود بجای نخستین برکردانید .

چون بخیل باآنجا رسید، نقد خودرا یافت وازتدبیر خویش بی نهایت خوشدل کردید وبعد از آن از خیانت اینکونه اشخاص برحذر بود (حذر اوزره اولدی ، متیقظ اولدی ؛ صاقیندی) .

تمرین — ۲۰

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

پادشاهك بری رؤیاسنده (درخواب) کوردی که بوتون دیشلری (همهٔ دندانهایش) دوشمشدر. بر معبری ایسته‌یه‌رك (طلب کرده) آندن صوردی که : « بو رؤیانك تعبیری نه‌در » . معبر دیدی که :

— ای پادشاه بو رؤیا چوق فنادر ؛ زیرا تعبیری بودرکه بوتون اولاد واقربالك کوزیکك اوکنده (پیش روی تو ـ یوزیکك اوکنده) اوله‌جکلر . پادشاه حدتلنه‌رك (غضبناك شده) اوآدمی زندانه القا ایتدی (درزندان افکند) .

اول زمان (آنگاه) باشقه بر معبر ایسته‌یه‌رك (معبری دیکر خواسته) آندن اورؤیانك تعبیرینی صوردی . او دیدی که :

— ای پادشاه بونك فالی پك خیرلیدر. (این خیلی فال خوب است) زیرا معناسی (معنیش) بودرکه عمرکز چوق اوزون اوله‌جق (خواهدشد) وبوتون اولاد واقرباکزدن (ازهمه فرزندان وخویشان) دها زیاده یاشایه‌جقسکز .

پادشاه کولدی ومقربلرینه امرایتدی که (بملازمان خودفرمود که) بوعالمه احسان ویرسونلر (انعامی بدهند) ودیکرینه عتاب ایتدکدن صکره (عتاب کرده) ـ آنی ـ صالیویردی (رهانمود).

اخطار — فارسیده دیدی که ، صوردی که کبی یرلرده که قوللانلماز ، آنجق کفت دینیلیر ،

تمرین — ۲۱

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
که بود که نقد خودرا پنهان کرد؟	بخیلی بود که نقد خویشرا در زمین پنهان کرد .
آیا بکسی دیکر خبرداد که آن پولرا کجا کذاشته بود ؟ (نره‌یه قومش ایدی ؟)	نه، ای دوست من ، او بهیچکس خبر نداد .
پس، آیا هیچ شخص دیکر از آن کار آکاه نشد ؟	بلی ، کسی دیکر آکاه شد ؛ زیرا از عقب بخیل رفته آنجائیرا که در آنجا پول خودرا کذاشت بدید.
بخیل بچه چیز سوار شد ؟	خر رفیق خویشرا عاریةً کرفته سوار آن شد .
آیا دوست وی خائن بود یانه ؟	بلی خیانت کرده پول ویرا دزدید.
بخیل بچطور نقد خودرا باز یافت ؟	حیلهٔ اندیشید که در این قصه مذکور شد .
بعدازآن چه شد .	بعدازآن از خیانت دوستان خائن برحذر بود .
درقصهٔ پادشاهی که خواب دید چه فال بد مذکوراست؟	فال بد این بود که تمام دندانهایش ریخته بود .
آیا آن فال بد بود یاخیر ؟	یك نفر کفت که بداست دیکری کفت که خوب است
آیا تعبیر کدام درست بود ؟	در تعبیر هر دو شخص هیچ تفاوتی (فرق) نبود ؛ اما یکی از ایشان دانشمند تر از آن دیکر بود ,

پادشاه با آن شخص دانشمند چه چیز داد ؟	بملازمان خود فرمود اورا انعامی دادند .
وبا آن معبر دیکر چه کرد ؟	اورا عتاب کرده رهانمود .

بعض اداتلر

٥٨ — ترجمه‌نك تسهیلنه مدار اولمق اوزره بعض ادواتك تفصیلنه ابتدار اولنور :

١ — از = دن ، (از من = بندن)

٢ — به ، بَ (اسملره وضمیرلره داخل اولور) = ه ، یه ؛ بعضاً ده ، ایله معناسنه کلیر .)

٣ — با = (ایله ، واسطه‌سیله ؛ بعضاً ده لی معناسنه)

٤ — بر = (اوزرینه ، اوستنه ؛ اوزرنده ، اوستنده)

٥ — بی = (سز ، سزین ؛ ادات سلب)

٤ — در = (ایچنده ، ده)

٥ — تا = (تا که ، نجه‌یه قدر یاخود تابَ = ه قدر)

٦ — جز ، بجُز = (دن ماعدا)

مثاللر

او رفته است بشهر = او شهره کیتمشدر .

بَمن بِده = بکا ویر .

شمشیر دردستِ سوار بود = قیلیج سوارینك النده ایدی .

بچه در بَغَلِ پدرش است = چوجوق بابا سنك قوجاغنده در .

اوکجاست (اونره ده در؟) — درخانهٔ پدرست (پدرك خانه سنده در)

آن شهر برلبِ دریا کائنست = او شهر دکز کنارنده « دوداغنده » کائندر .

مرکب اداتلر وبعض ترکیبلر

بیرون ازشهر = شهردن طیشاری ، طیشاریه ، طیشاریده .

بیرونِ شهر = شهرك طیشاریسی «اضافت» ؛ شهرك طیشاریسنه ، شهرك طیشاریسنده .

اندرونِ خانه = خانه نك ایچریسی ، خانه نك ایچنده .

دراثنایِ آن کار = اوایش اثناسنده .

برسر راه = یول باشنده ، یولده .

بربالایِ سرِ او = آنك باشنك اوزرنده .

به‌استثنای ایشان = آنلر مستثنا اوله‌رق .

(از) عقب وی افتادند = آرقه‌سندن دوشدیلر یعنی آنی تعقیب ایتدیلر .

ازراهِ ابوشهر = ابو شهر طریقیله .

از روی جُوانمردی ، از راهِ جُوانمردی = سخاوت صورتیله ؛ سخاوت سبیله ، طریقیله ، علوجناب یوزندن.

نزدیك بشهر = شهره یاقین ؛ نزدیکِ شهر = شهرك یاقینده.

از قرارِ آنچه مکتوب است = بروجه محرر (یازیلی شی دائره‌سنده)

بحّدِ امکان = امکان داخلنده .

درپیِ وَی = آرقه‌سندن ، آندن صوکره .

غیر از آن = آندن باشقه ؛ بَغیرِ او = آندن باشقه .

بزیر درخت، در زیر درخت = آغاجك آلتنده ، آلتنه.

پس از آن ، بعداز آن، بعد آن، از آن بعد = آندن صکره ،

درپُشتِ دیوار = دیوارك آرقه‌سنده .

برپُشتِ بام = طامك اوستنده .

پُشتِ سرِ نوکر آمد = خدمتجینك آرقه‌سندن کلدی .

قبل از آن وقت = اوزماندن اول .

پیشِ طبیب آمد = طبیبك یانه « اوکنه » کلدی .

پیش قاضی ایستاد = قاضینك اوکنده طوردی .

پهلوی برادرم نِشست = برادرمك یانده اوطوردی .

رو بروی پادشاه = پادشاه ایله یوزیوزه .

درمقابلِ مسجد = مسجدك قارشیسنده .

بر روی میز = ماصه‌نك اوزرنده .

نزدِ وَی = انك یانده ، عندنده .

ازنزد حاکم = حاکمك نزدندن ، حاکم طرفندن .
بضد آن؛ بخلاف آن؛ برخلاف آن = آنك خلافنه اوله رق.
موافق آن ، بروفق آن = آکا موافق اوله رق .
دربارهٔ آن مطلب = بوخصوصه متعلق اوله رق، بوخصوص حقنده .
بجای او ، باآواز او = آنك یرینه (آواز ، اساساً سس دیمکدر)

لغتلر

بَیکدیگر (بری برینه) ؛ گُفتند (سویله دیلر) ؛ بِکشیم (چکه لم) ؛ بِکشَد (چکسون، چکملیدر) ؛ میکشد (چکیور) ؛ کشید (چکدی) ؛ کشیده (چکمش، چکه رك) ؛ کشیدم (چکدم) ؛ کشیدی (چکدك) ؛ بِبینم (کوردیم) ؛ بِبینیم (کوره لم) ؛ بِبینند (کورسونلر) ؛ انگور (اوزوم) ، در (قاپی) ؛ آویخت (آصدی) ؛ میزدند (اورویورلردی) ؛ پسندیدند (بکندیلر) ؛ پُرسیدند (صوردیلر) ؛ فریفته شد (آلداندی) فریفته شدند (آلداندیلر) ؛ گریخت (قاچدی) ؛ گریختی (قاچدك) ؛ گریختهٔ (قاچمشسك) ؛ یافتم (بولدم) ؛ میدَهم (ویریورم) ؛ خواستند (ایسته دیلر) ؛ دریچه (پنجره) ؛ شمشیر (قیلیچ)؛ بِزن(اور)؛ سُخَن و سُخُن(سوز)؛ ترسید(قورقدی)؛

فهمید (آکلادی) ؛ سازَد (یاپار) ؛ فقط (یالکز) ؛ رهائی (خلاص ؛ قورتولش) ؛ دربار (قاپی محلی ، بویوك قاپی) ؛ واداشته (طوردیرته‌رق) ؛ تازیانه (قامچی) .

تمرین — ۲۲

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

قصه

دونقاش (رسام) بیکدیکر کفتند که ماهردو (هر ایکیمز) تصویر بکشیم (رسم یاپه‌لم)، ببینیم که (یاقه‌لم که) کدام یك ازما (هانکی بریمز) بهتر میکشد . نقاش اول خوشهٔ انکور(اوزوم صالقیمی) کشید وآنرا بربالای دربار باغ خود آویخت ومرغها آمده (کله‌رك) برآن منقار (غاغه) میزدند (اورویورلردی یعنی قوشلر کله‌رك آنی غاغه‌لیور - لردی) زیرا کمان می بردندکه فی‌الواقع میوه‌است .

مردمان (انسانلر ، خلق) آن تصویررا بسیار پسندیدند وباآن نقاش بخانهٔ نقاش دیکر رفتند واز وی پرسیدندکه تصویرتو کجاست. کفت عقب آن پرده‌است (شو پرده‌نك آرقه‌سنده‌در) .

نقاش اول پیش آمده (اوکنه کله‌رك) دست خویشرا دراز کرد (النی اوزاتدی) تاپرده‌را پس بکشد (پرده‌یی کری‌یه‌چکسمك ایچون ؛ تاکه پرده‌یی کری‌یه چکسون) . آنکاه معلوم شدکه آن پرده همان تصویر است (اوپرده عینی‌اوتصویرد) که درپی آن بود (آرقه‌سندن قوشدینی یعنی آرادینی) .

اینرا دیده آنشخص بصاحب خانه کفت :

ای دوست عزیز، تو ازمن کامل‌تری (اکملسك) ؛ زیرا که‌بنده (بنده‌کز) چنان‌تصویر کشیدم که پرندها فریفته‌شدند وتوچنان تصویر کشیدی که نقاش فریفته شد .

تمرین — ۲۳

فارسی‌یه ترجمه ایدیکز :

برکوله صاحبنك یانندن قاچدی . بر مدت صوکره (بعد از چندی؛ بعد ازمدتی) صاحبی باشقه بر شهره کیده‌رك اوکوله‌یی اوراده کوردی، اونی (اورا) طوتدی و (اوکا) دیدی : « سن بنم کوله‌مسك. ینچون بنم نزدمدن قاچدك؟ »

کوله النی آنك اتکنه آته‌رق (دست بردامن او زده)جواباً (درجوابش = آکاجوابده) دیدی که : خایر، بلکه (نه ، بلکه) سن بنم کوله‌مسك و بندن چوق پاره چاله‌رق قاچمشسك (دزدیده کریخته). شیمدی مادام که (حالا که) سنی بولدم جزا ویره‌جکم (سزا میدهم) .

نهایت هرایکیسی حاکمك اوکنه کیده‌رك عدالت ایسته‌دیلر .

شهرك حاکمی هرایکیسنی برپنجره‌دن باقیننده طوردیرته‌رق امر بویوردی که (امر فرمودکه) هرایکیسی بردن (یك دفعه) باشلرینی طیشاری چیقارسونلر (طیشاری ایتسونلر = بیرون کنند) .

آنلراوحالده ایکن (چون درآن‌حالت بودند) حاکم ملازملرندن برینه (یکی‌را ازملازمان خود) دیدی که « قلیجکی چکه‌رك کوله‌نك بوینی اور» (کردن غلام‌را بزن) .

کوله بوسوزی ایشیتدیکی‌وقت (چون شنید) درحال (فی‌الفور) باشنی کریه چکدی ، اما صاحبی اصلا حرکت ایتمه‌دی .

حاکم آکلادی: (که) کوله کیمدر وصاحب کیم. اوزمان(پس) اوکا (اورا) قامچی اوردرق صاحبنه تسلیم ایتدی (سپرد) .

تمرین —٢٤

محاوره

تورکجه یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
کدام یکی از آن دو نقاش تصویر کشید ؟	هر دو نفر تصویر کشیدند اما یکی بهتر از دیگری بود .
مردمان چه چیزرا بر در باغ نقاش اول دیدند ؟	ایشان آنجا نقش خوشهٔ انگور دیده آنرا خیلی پسندیدند .
درپی چه چیز (هانکی شیئك آرقه‌سندن یعنی هانکی شی ایچون » پیش نقاش دیگر رفتند ؟	نزد وی رفتند تا ببینند که او چه قسم تصویر کشیده است .
بچطور معلوم شد که نقاش دوم ازنقاش اول کاملتراست ؟	خود نقاش اول « برنجی رسامك کندیسی » اقرار کرد . چون « چونکه » گفت که تو مرا که نقاشم فریفتی اما من فقط « آنجق » پرنده‌هارا فریفتم .
آیا خواجه غلام خودرا یافت؟	بلی اورا در فلان شهر یافته گرفت .
آن غلام چرا باردیگر « دیگر دفعه ، تکرار » نگریخت ؟	زیرا گمان برد که بطور دیگر ممکن است که خویشتن‌را « کندیسنی » آزاد سازد .
آیا خودرا نفریفت ؟	آری ، فریفته شد و رهائی نیافت .

فعل

٥٩ — فارسیده فعللرك بوتون صیغه‌لری (مصدر) دن ویا (امر) دن تشکیل ایدیلیر .

مصدر وآندن مشتق زمانلر

٦٠ — مصدرلرك نهایتنده (دن ویا تن) بولنه‌رق آنلر تائی ودالی نامللرینی آلیرلر .

دانِستن (بیلمك) ، خواندن (اوقومق) ، نوِشتن (یازمق) ، بودن (ایمك) ، شُدن (اولمق) .

٦١ — مصدرتائیلردن اکثرینك شکل دالیلری واردر؛ (امر) صیغه‌سی ودیکر بعضی صیغه‌لر بوندن تشکیل اولونور؛ بونلره مصدر جعلی نامی ویریله‌رك منتهالری دائما (یدن) اولور :

باختن ـ بازیدن (اویناموق) ؛ جستن ـ جهیدن (صیچرامق) خُفتن ـ خوابیدن (اویومق) ؛ فریفتن ـ فریبیدن (آلداتمق)

اخطار — مصدر جعلیلره بعضاً متعدیلك ده عارض اولور.

٦٢ — فارسیده ماضیٔ شهودی مصدردن (تون) ك حذفیله تشکیل ایدیلیر . بو ماضیه (ماضیٔ مطلق) تسمیه اولونور .

بوصورتله مصدردن تشکیل ایدیلن کلمه ماضیٔ مطلقك (مفرد غائب) شخصی اولور . دیکر شخصلر بروجه آتی تشکیل ایدیلیر :

ماضئ مطاق (شهودى)

بودن « ايمك »	دانستن « بيلمك »
بودم « ايدم »	دانستم « بيلدم »
بودى « ايدك »	دانستى « بيلدك »
بود « ايدى »	دانست « بيلدى »
بوديم « ايدك »	دانستيم « بيلدك »
بوديد « ايديكز »	دانستيد « بيلديكز »
بودند « ايديلر »	دانستند « بيلديلر »
خواندن « اوقومق »	نوشتن « يازمق »
خواندم « اوقودم »	نوشتم « يازدم »
خواندى « اوقودك »	نوشتى « يازدك »
خواند « اوقودى »	نوشت « يازدى »
خوانديم « اوقودق »	نوشتيم « يازدق »
خوانديد « اوقوديكز »	نوشتيد « يازديكز »
خواندند « اوقوديلر »	نوشتند « يازديلر »

(ماضئ قريب)

٦٣ — نون مصدرينك حذفى وبر (ه) علاوه سيله ماضئ قريبك مفرد غائبى تشكيل ايديلير. ديكر اشخاص ده بر وجه آتيدر:

بوده أم « ايمشم »	دانسته أم « بيلمشم »
بودهٔ « ايمشسك »	دانستهٔ « بيلمشسك »
بوده « ايمش »	دانسته « بيلمش »
بوده ايم « ايمشز »	دانسته ايم « بيلمشز »
بوده ايد « ايمشسكز »	دانسته ايد « بيلمشسكز »
بوده اند « ايمشلر »	دانسته اند « بيلمشلر »

صیغهٔ حکایه (حال و مضارع)

٦٦ — ماضیٔ مطلقك اولنه (می) علاوه سیله تشکیل ایدیلیر :

میکفتم «سویلردم و سویله یوردم»	میدانستم « بیلیردم و بیلیوردم »
میکفتی « سویلردك »	میدانستی
میکفت « سویلردی »	میدانست
میکفتیم « سویلردك »	میدانستیم
میکفتید « سویلردیکز »	میدانستید
میکفتند « سویلردی »	میدانستند
میخواندم «اوقوردم واوقویوردم »	می نوشتم « یازاردم ویازیوردم »
میخواندی	می نوشتی
میخواند	می نوشت
میخواندیم	می نوشتیم
میخواندید	می نوشتید
میخواندند	می نوشتند

کذلك (همی) علاوه سیله ده قابل تشکیلدر :

همی کفتم ، همی خواندم ، الخ .

حکایهٔ حاله « ماضیٔ استمراری » و « ماضیٔ ناتمام » نامی ویریلیر .

٦٧ — ماضیٔ استمراری ، ماضیٔ مطلقك مفرد متکلم ، مفرد و جمع غائبنه ممدود بر (ی) علاوه سیله ده تشکیل

خوانده أم « اوقومشم »	نوشته أم « یازمشم »
خواندهٔ « اوقومشسك »	نوشتهٔ « یازمشسك »
خوانده « اوقومش »	نوشته « یازمش »
خوانده ایم « اوقومشز »	نوشته ایم « یازمشز »
خوانده اید « اوقومشسكز »	نوشته اید « یازمشسكز »
خوانده اند « اوقومشلر »	نوشته اند « یازمشلر »

٦٤ — ماضیٔ قریبده تورکجه‌نك ماضیٔ نقلیسنده اولدیغی کبی شك و تردد معناسی موجود دکلدر :

خوانده أم (اوقومش بولونیورم) ، نوشته ایم (یازمش بولونیورز) دیمکدر .

٦٥ — فارسیده ضمائر فعلیه شونلردر :

صامتدن صوکره : م، ی .. ؛ یم ، ید ، ند .

(ه) دن صوکره : ام ، ء ، .. ؛ ایم ، اید ، اند .

مفرد مخاطبده‌کی (ء) ، ساکن (ی) کبی اوقونور .

مفرد غائبه برای تأکید (است) دخی علاوه اولونور :

خوانده است (اوقومشدر) ، دانسته است (بیلمشدر) ، نوشته است (یازمشدر) .

ماضیٔ قریب عینی زمانده صیغهٔ فرعیه (اسم فاعل، اسم مفعول) وصیغهٔ ربطیه دخی اولور :

خوانده (اوقومش ، اوقومش ، اوقویه‌رق) ؛ نوشته (یازمش ، یازلمش ، یازه‌رق) .

ایدیلیر. دیکر اشخاص ایسه بو صورتله تشکیل ایدیله مز. بونلرك اوّلنه باء مکسوره دخی علاوه ایدیله بیلیر :

کردمی ، بِکردمی (أیله ردم) ؛ دانستمی ، بِدانستمی (بیلیردم) ، کردی ، بکردی ، بکردندی ، الخ . کبی .

٦٨ — بعضاً (می) ویا (همی) اداتلری باشه علاوه ایدلمکله برابر نهایته ده یای مکسوره کتیریله بیلیر : می کردمی ، کبی .

٦٩ — ماضینك نهایتنه علاوه اولنان (ی) مختلف معنالری داها مفید اولور :

١ — (شرطی) : اگر این خر نبودی پیشِ بَیطار نرفتی (اکر بو أشك اولمایه ایدی بیطرك اوکنه کیتمزدی)

٢ — (تمنی) : چه بودی اگر من آن درخت را بدانستمی که کجاست تا دعا کردمی که پدرم زود بمیرد ؛ (نه اولوردی « کاشکی » او آغاجك ترده اولدیغنی بیله ایدم ده بابامك چابوق اولمه سیچون کیدوب دعا ایده ایدم) . دیکر مثال :

کاش آن روز که درپای توشُد خارأجل
دست گیتی بِزدی تیغ هلاکم برسر

معناسی : (اجل دیکنی سنك آیاغکه باتدیغی کون کاشکی دست قدر باشمه هلاك قیلیجیله اوره ایدی .)

٣ — (اقتداری) : که دَه مردِ تُوانا کمان اورا زِه

نكردندی ؛ زور آوران روی زمین پشت او بر زمین نیاوردندی .

معناسی : (« او درجه » كه اون قوتلی انسان آنك یانی گره مزلر ، وجهانك پهلوانلری آرقه‌سنی یره كتیره مزلردی .)

صیغهٔ حكایه (ماضی)

٧٠ — تصریف اولنان فعلك ماضیٔ قریبی و (بودن = ایمك) فعلنك ماضیٔ مطلقیله تشكیل ایدیلیر :

كفته بودم « سویله‌مش ایدم »	دانسته بودم « بیلمش ایدم »
كفته بودی	دانسته بودی
كفته بود	دانسته بود
كفته بودیم	دانسته بودیم
كفته بودید	دانسته بودید
كفته بودند	دانسته بودند
خوانده بودم « اوقومش ایدم »	نوشته بودم « یازمش ایدم »
خوانده بودی	نوشته بودی
خوانده بود	نوشته بود
خوانده بودیم	نوشته بودیم
خوانده بودید	نوشته بودید
خوانده بودند	نوشته بودند

لغتلر

سپردن (ایصمارلامق، تسلیم ایتمك) ؛ رفتن (کیتمك) ؛ طلبیدن (صورمق ، ایسته‌مك) ، داشتن (طوتمق ، مالك اولمق) ؛ کردن (ایله‌مك، ایتمك) ؛ دادن (ویرمك) نمودن (کوسترمك) ؛ پرسیدن (صورمق) ؛ بردن (کوتورمك) ؛ خواستن (ایسته‌مك) ؛ نهادن (قویمق) ؛ خوردن (یمك) ؛ گذاردن ، گذاشتن (براقمق ، قویمق) ؛ ورزیدن (وجوده کتیرمك ، یاپمق ، ایشله‌مك) ؛ زدن (اورمق) .

ترسیدن (قورقمق) . دروغ (یالان) ؛ باك (قورقو ، اندیشه) ؛ می ترسم (قورقیورم) ؛ بترسد (قورقسون، قورقه) ؛ بیابان (چول، قیر) ؛ نشان بده (نشان ویر، کوستر) ، روانه شد (عزیمت ایتدی) . چگونگی (کیفیت) ؛ جوان (کنج آدم) .

نشستن (اوطورمق) ؛ آمدن (کلمك)، فرمودن (بویورمق، امر ایتمك) ؛ ماندن (قالمق) ؛ رسیدن (ایریشمك ، واصل اولمق) ؛ گرفتن (طوتمق) ؛ فریفتن (آلداتمق) ؛ خریدن صاتون آلمق) ؛ انداختن (آتمق) . می اندازم (آتیورم) ؛ یافتن (بولمق) ؛ دریافتن (آکلامق ، کشف ایتمك) ؛ میدهی (ویریورسك) ؛ بدهد (ویرسون) ؛ فریبنده (الداتجی ، آلداتان) . برو (کیت) .

تمرین - ۲۵

قصه

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

جوانی مبلغ صد تومان بمرد پیری سپرده بسفر رفت چون بازآمد (دوندیکی زمان) پول خودرا ازوی طلب داشت (طلب طوتدی = طلب ایتدی) . مرد پیر انکار کرده گفت که : تو بمن هیچ چیزی نسپردهٔ .

جوان نزد حاکم شهر رفته چگونگی را (کیفیتی) عرض نمود (عرض کوستردی = عرض ایتدی) .

حاکم آن پیررا پیش (حضورینه ، اوکنه) طلبیده وازوی پرسیده گفت :

این جوان میگویدکه پول خویشرا بتو سپرده است . چرا بوی رد نمیکنی (رد ایتمه‌یورسك = اعاده ایتمه‌یورسك) .

گفت بمن هیچ نداده است .

پس حاکم از انجوان پرسیدکه آیا هیچکس حاضر نبود وقتیکه آن پولرا بوی سپردی تا که او شهادت بدهد (شهادت ویرسون = شهادت ایتسون) .

گفت : نه، جز خدا هیچ شاهدی ندارم .

حاکم میخواست بدان مرد پیر قسم بدهد (یمین ویرسون) اما آنجوان عرض کردکه این شخص خائن از قسم دروغ خوردن (یالان یره یمین ایتمکدن) هیچ باکی ندارد (هیچ بر قورقوسی یوق) .

کسی که به‌آن طور شنیع خیانت ورزیده است (ایشله‌مشدر) چگونه ازقسم خوردن بترسد ؟

حاکم باآنجوان گفت : وقتیکه پولرا نزد وی امانت نهادی (قودك ، براقدك) کجا نشسته بودی ؟

گفت : زیر درختی دربیابان نشسته بودیم .

حاکم درجوابش گفت : پس چرا گفتی که هیچ شاهد ندارم ؟ برو (گیت) آن درخت را حکم بده که (حکم ویر = حکمی تبلیغ ایت که) فوراً (کندی کندینه) نزد من بیاید (کلسون) .

جوان عرض کرد که: ای خواجه(افندی) ترسم که مبادا درخت ازحکم عالی نیاید . ـ حاکم گفت که این مهر مرا (شو مهریمی) با آن درخت نشان بده خواهد آمد (کله‌جکدر) .

آن پیر خائن تبسم کرد و خاموش ماند (ساکت قالدی) . جوان روانه شد . بعد از قدری وقت حاکم از آن پیر پرسیدکه « آیا آن احمق به آن درخت رسیده است ؟ » پیر گفت : « ای خواجه هنوز نرسیده است » .

بعد از اندکی آنجوان باز آمده گفت : مهررا بدرخت نشان دادم (کوستردم) هیچ فائده نداشت (فائده طوتمادی = فائده ویرمدی) .

حاکم گفت: « چرا؟ البته فائده داشت زیرا آندرخت بر قول تو (سنك سوزك‌اوزرینه ، سنك قولك،دائره‌سنده) شهادت داده است.»

مرد پیر پرسید : چگونه ؟ حاکم گفت : وقتیکه تو جواب دادی که آن احمق هنوز بدرخت نرسیده است ظاهر شد که (اولدی که) قول وی بر حق است . اگر تو زیر آن درخت نقدرا (پاره‌یی) از وی نگرفته بودی چرا نگفتی که کدام درخت را میگوئی (سویله‌یورسك ؟)

آن فریبنده (اوآلداتیجی) از خجالت (جابندن) خاموش ماند وپولرا باز داد .

تمرین -۲۶

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

برکیمسه هرکون آلتی اکمك صاتون آلیردی . برکون دوستلرندن بری آندن صوره‌رق دیدی‌که : هرکون آلتی اکمکی نه یاپیورسك؟ (چه میکنی ؟) . اول کیمسه اوکا جواباً (در جوابش) دیدی‌که :

براکمك کندیم ایچون صاقلایورم (نگاه میدارم) . و براکمك آتیورم (می أندازم) وایکی اکمك کری ویریورم (پس میدهم) ودیکر ایکی اکمکی اودونج ویریورم (قرض میدهم) .

دوستی دیدی‌که : هیچ آکلامادم، نه سویله‌دك؛ دها واضح بیان ایت (واضح تر بیان نما) .

اول کیمسه دیدی‌که : کندیم ایچون صاقلادیغم براکمکی (آن نانیرا که برای خود نگاه میدارم) یییورم (میخورم) . وآتدیغم اوبرینی (وآن یکی‌را که می أندازم) قائن والده‌مه ویریورم (بمادر زن خود می دهم) وکری ویردیکم ایکی اکمکی (وآن دو نان‌را که پس میدهم) کندی بابا وآنامه ویرییورم ؛ طفولیتمده بکا ویرمش اولدقلرینه عوض اوله‌رق . (بعوض آنها که ایشان در طفولیتم بمن داده‌اند) واودونج ویردیکم ایکی اکمکی کندی اوغوللرمه ویریورم ، تاکه اختیارلغمده (تا در پیری) بکا تعویض ایتسینلر (بمن عوض بدهند) .

تمرین — ۲۷

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

دیروز کجا رفته بودید ؟

بنده (بنده‌کز) دیروز بشهر رفتم ؛ در پی‌شخصی که قدری پول به او (بدو) قرض داده بودم تا ازوی دریافت کنم (تحصیل ایده‌یم)

آیا اورا یافتید وقرض خودرا ادا کرد ؟

نه ، ای دوست من ؛ اورا یافتم اما بمن گفت که امروز (ایمروز = این روز) هیچ پول ندارم .

مگر گمان بردیدکه آنچه‌را که گفت راست گفت ؟ (سویله‌دکلرینی دوغریمی سویله‌دی ظن ایتدیکز ؟)

گمان نه بردم از آن جهت که ظاهر بودکه او دروغ میگفت .

پس (حاصلی ؛ اوحالده) چیزی از وی نگرفتید؟ (طوتمادیکزمی = استحصال ایتمدیکزمی)

بلی ، گرفتم : قباله‌ٔ باغ خودرا (باغنك حجتی) نزد من رهن گذاشته بود ؛ کسی آنرا از من خریده قدری پول بعوض آن داد پس تهی دست (الم بوش) باز نیامدم . (گری دونمه‌دم)

جوانی پول خودرا بکه سپرده بود ؟	بمرد پیری سپرده بود .
آن شخص هرروز شش نانرا چه میکرد ؟	یکی برای خود نگاه میداشت و نانی می انداخت و دو نان پس میداد و دو نان دیگر را قرض میداد .

تصریف فعل

امر وآندن مشتق صیغ و ازمنه

۷۲ — امر صیغه‌سنك مصدردن تشکیلی متعدد قواعده تابعدر وپك چوق شاذلری واردر. بوسببدن هرمصدرله برابر امر حاضرینی اوکرمك ایجاب ایدر.

مصادر ده (دن) و (تن) منتهالزندن اول محدود حرفلر بولونه‌بیلیر :

(دن) ك ماقبلنده آنجق (ی ، ا ، ر ، ن ، و) و (تن) دن اول (خ ، س ، ش ، ف) بولنور . بونلرك بعض مستثنالری واردر. مستثنالرده داخل اولدیغی حالده (دن وتن) منتهالزینك ماقبلنده (زمین خوش فارس) ترکیبنی تشکیل ایدن حرفلردن باشقه برحرف بولنه‌ماز .

۷۳ — امر صیغه‌سنك تشكیلی اصوللری مثاللر ایله زیرده بیان اولنور :

۱ — منتها : یدن (امرك تشكیلی منتهانك حذفیله‌در)

مصدر	امر	شاذلر
كوشیدن (چالیشمق)	كوش (چالیش)	كزیدن (كاف فارسینك ضمیله ـ سچمك) ، « كزین » . آفریدن (یاراتمق) ، « آفرین » . دیدن (كورمك) ، « بین » . چیدن (ده‌وشیرمك ، اقتطاف ایتمك) ، « چین » . آجیدن (بویامق) ، « آجین » .
رسیدن (ایریشمك)	رس (ایریش)	
بوسیدن (اوپمك)	بوس (اوپ)	
آبادانیدن (معموراینك)	آبادان (معمورایت)	
آرامیدن (راحت ایتمك)	آرام (راحت ایت)	

۲ — منتها : ادن ؛ (امرك تشكیلی منتهانك حذفیله‌در)

ایستادن (طورمق)	ایست (طور)	دادن (ویرمك) ، « دِه » ـ كسر دال وسكون ها ایله ـ زادن (طوغمق) ، « زای » . آمادن (حاضرلامق) ، « آمای » ستادن (آلمق) ، « ستان » . تلفظ : فِرِست اُفت نِه
فرستادن (كوندرمك)	فرست (كوندر)	
افتادن (دوشمك)	افت (دوش)	
نهادن (قویمق)	نه (قوی)	

٣— منتها : ردن ؛ (امرك تشكيلى « دن » ك حذفيله‌در)

آوردن (كتيرمك)	آور (كتير)	كردن (ايتمك ، ايلمك) ، « كن » (ضم كاف عربى ايله) . مردن (اولمك) ، « مير » . آزردن (اينجيتمك) ، « آزار » . شمردن (صايمق) ، « شمار » . افشردن = فشردن (صيقمق، تعصير ايتمك) ، « افشار » . بردن (ضم با ايله طاشيمق ، كوتورمك) ، « بر » ـ فتح با ايله ـ پژمردن (صولمق) ، « پژمير » .
پروردن (بسله‌مك)	پرور (بسله)	
كذاردن	كذار (اوده)	
كستردن (فرش ايتمك)	كستر (فرش ايت)	

٤— منتها : ندن ؛ (امرك تشكيلى « دن » ك حذفيله‌در)

جهاندن	جهان (صيچرا)	شاذلرى يوقدر .
خواندن	خوان (اوقو)	
ماندن	مان (قال)	

٥— منتها : ودن ؛ (امرك تشكيلى منتهانك حذفى و « اى » علاوه‌سيله‌در)

پيمودن	پيماى (اولچ)	بودن (اولمق) ، « باش » . شنودن = شنيدن (ايشيتمك) ، « شنو » . درودن (بيچمك) ، « درو » . تنودن (طوقومق) ، « تنو » . غنودن (اويوقلامق) ، « غنو » .
ربودن	ربای (قاپ)	
آزمودن	آزماى (تجربه‌ايت)	
افزودن	افزاى (آرت، آرتير)	
كشودن	كشاى (آچ)	
نمودن	نماى (كوستر)	

تلفظ :

شِنَوْ دِرَوْ غُنُوْ رُباى كُشاى نُماى

٦ — منتها : ختن ؛ (امرك تشكيلی منتهانك حذفی و «خ» يه بدل «ز» نك علاوه سيله در)

انداختن	انداز (آت)	شناختن (طانيمق) ، « شناس » .
اندوختن	اندوز (قازان)	پختن (باى فارسينك ضميله پيشيرمك) ،
نواختن	نواز (اوخشا)	« پز » ـ بانك فتحيله ـ فروختن (صاتمق) ،
گريختن	گريز (قاچ) ـ كسر كاف فارسى ايله ـ	« فروش » . كسيختن (قوپارمق) ، « كسل » . دوختن (صاغمق)، «دوش» . آختن « قيليج چكمك » ، « آخ » .

٧ — منتها : ستن ؛ (امرك تشكيلی منتهانك حذفی و «س» ه بدل « ه » نك علاوه سيله در)

خواستن	خواه (ايسته) ـ واو اوقو نماز ـ	دانستن (بيلمك) ، « دان » . بستن (باغلامق) . « بند » . رستن (اوت بيتمك) ، «روى» . پايستن (ثابت اولمق) ، « پاى » نشستن (اوطورمق) ، « نشين » . شكستن (قيرمق) ، « شكن » . خاستن (قالقمق) ، «خيز» . نگريستن (باقمق)، « نگر » . پيراستن (تزيين ايتمك) ، « پيراى » . جستن (آرامق ، بولمق) ، « جوى » . توانستن (قادر اولمق) ، « توان » . گريستن (آغلامق) ، «گرى». آراستن (تزيين ايتمك) ، « آراى » . بايستن (لازم اولمق) ، « باى » . زيستن (ياشامق) ، « زى » . مانستن (بكزه مك)، « مان » . پيوستن (واصل اولمق » ، « پيوند » .
رستن	ره (قورتل) ـ فتح رايله ـ	
جستن	جه (صيچرا) ـ فتح جيم ايله ـ	

٨— منتها : شتن ؛ (امرك تشكيلى منتهانك حذفى و «ش» ه بدل « ر » نك علاوه سيله در)

داشتن	دار (طوت)	آغشتن (ايصلاتمق ، فانه باتيرمق) ،
كذاشتن	كذار (براق)	» آغار » . نوشتن (يازمق) ، « نويس» .
گذشتن	گذر (كچ)	گشتن (دونمك ، منقلب اولمق) ،
انباشتن	انبار	« گرد » ـ كاف فارسى ايله ـ كشتن (كاف
	(طولدور)	عربينك ضميله ـ اولديرمك) ، « كش» .
نگاشتن	نگار	رشتن = ريستن (اكيرمك) ، «ريس» ،
ـ هپ كاف فارسى ايله ـ	(رسم ايت)	هشتن ـ هانك كسريله ـ (صاليويرمك) ، «هل» . سرشتن (يوغورمق) ، «سرش» .
گاشتن	كار (چويز)	برگشتن (كاف فارسى ايله عودت ايتمك) ،
ـ كاف عربى ايله ـ		« برگرد » . افراشتن (يوكسلتمك) ، « افراز» . كشتن (كاف عربينك كسريله ـ اكمك ، ديكمك) ، « كار » .

٩— منتها : فتن ؛ (امرك تشكيلى منتهانك حذفى و « ف » يه بدل « ب » نك علاوه سيله در)

يافتن	ياب (بول)	كفتن (سويله مك) . « كوى » .
شتافتن	شتاب	بافتن (طوقومق) ، « باف » . رفتن
	(عجله ايت)	(كيتمك) ، « رو » ـ واولين ايله ـ
فريفتن	فريب	شكوفتن ، شكفتن (چيچك حقنده ـ
	(آلدات)	آچمق) ، « شكوف » . گرفتن (كاف
كوفتن	كوب	فارسينك كسريله ـ طوتمق) ، « گير » .
	(از ، دوك)	پذيرفتن (رائك ضميله ـ قبول ايتمك) ،
تافتن	تاب	« پذير » . كافتن (يارمق) ، « گاو » ،

چویرمك ، پارلامق	(چویر ، پارلا)	خفتن (اویومق) ، « خواب ، خسب ـ خانك ضمیله » . سفتن (سینك ضمیله ـ دلمك) ، « سفت » . .

دیکر شاذلر

آمدن (کلمك) ، « آی » . زدن (اورمق) ، « زن » . شدن (اولمق) ، « شو » ـ فتح شین و واولین ایله ـ .

امر

٧٤ — صیغهٔ امریه‌نك مثبت حالنده دائما باشنه بر (ب) ویا (می) لاحق اولور ؛ امرك برنجی حرفی (آ) اولورسه بو (آ) ، (یا) هجاسنه منقلب اولور :

بِنِشین (اوطور) ؛ بِنِگر (باق) ؛ بِیای (گل) ؛ بِیاموز (اوکرەن) ؛ میگوی (سویله) ؛ میگیر (طوت) .

آنجق ضرورت وزن ایچون بولاحقه‌لرك امردن حذفلری تجویز ایدیلمکده‌در .

مضارع

٧٥ — امرك فتحه ایله اوقونه‌جق نهایتنه (م ، ی ، د ؛ یم ، ید ، ند) ضمائر فعلیه‌سنك علاوه‌سیله تشکیل ایدیلیر ؛ (م ، د ، نند) لك ماقبلی مفتوح اوقونور .

کفتن (کوی)	خواندن (خوان)	دانستن (دان)	نوشتن (نویس)
کویم (سویلرم)	خوانم (اوقورم)	دانم (بیلیرم)	نویسم (یازارم)
کویی	خوانی	دانی	نویسی
کوید	خواند	داند	نویسد
کوییم	خوانیم	دانیم	نویسیم
کویید	خوانید	دانید	نویسید
کویند	خوانند	دانند	نویسند

حال

۷۶ — مضارعك باشنه (می) علاوه‌سیله تشکیل ایدیلیر:

میکویم (سویله‌یورم)	میخوانم (اوقویورم)	میدانم (بیلیورم)	می‌نویسم (یازیورم)
میکویی	میخوانی	میدانی	می‌نویسی
میکوید	میخواند	میداند	می‌نویسد
میکوییم	میخوانیم	میدانیم	می‌نویسیم
میکویید	میخوانید	میدانید	می‌نویسید
میکویند	میخوانند	میدانند	می‌نویسند

مستقبل

۷۷ — خواستن (ایسته‌مك) مصدرینك مضارعنه تصریف اولنان فعلك ماضیٔ مطلقنك مفرد غائبی علاوه اولونه‌رق (مستقبل) زمانی تشکیل ایدیلیر:

کفتن	آمدن	نوشتن
خواهم کفت (سویلیه جکم)	خواهم آمد (کله جکم)	خواهم نوشت (یازه جغم)
خواهی کفت	خواهی آمد	خواهی نوشت
خواهد کفت	خواهد آمد	خواهد نوشت
خواهیم کفت	خواهیم آمد	خواهیم نوشت
خواهید کفت	خواهید آمد	خواهید نوشت
خواهند کفت	خواهند آمد	خواهند نوشت

صیغهٔ التزامیه (انشائیه)

۸۷ — مضارعك اولنه (بِ) علاوه‌سیله تشکیل ایدیلیر:

بکویم (سویله‌یه‌ایم)	بیایم (کله‌یم)	بنویسم (یازه‌ایم)
بکویی (سویله‌یه‌سك)	بیایی	بنویسی
بکوید (سویله‌سون)	بیاید	بنویسد
بکوییم (سویله‌یه‌لم)	بیاییم	بنویسیم
بکویید (سویله‌یه‌سکز)	بیایید	بنویسید
بکویند (سویله‌سونلر)	بیایند	بنویسند

۷۹ — اشبو صیغه‌نك ماضیسی بروجه آتیدر:

(کفتن) کفته باشم، کفته باشی، کفته باشد، الخ. (سویله‌مش اوله‌یم، الخ.)

(آمدن) آمده باشم، آمده باشی، آمده باشد، الخ. (کلمش اوله‌یم، الخ.)

(نوشتن) نوشته باشم، نوشته باشی، نوشته باشد، الخ. (یازمش اوله‌یم، الخ.)

(باشم، باشی، الخ) بودن (اواق) فعلنك مضارعیدر.

صیغهٔ وجوبیه

۸۰ — بایستن (لازم اولمق) فعلنك مضارعنك مفرد غائبی وصیغهٔ التزامیه ایله تشکیل ایدیلیر :

باید بکویم	باید بیایم	باید بنویسم
(سویله‌ملی‌ایم)	(کلملی‌ایم)	(یازمالی‌ایم)
باید بکویی	باید بیایی	باید بنویسی
باید بکوید	باید بیاید	باید بنویسد
باید بکوییم	باید بیاییم	باید بنویسیم
باید بکویید	باید بیایید	باید بنویسید
باید بکویند	باید بیایند	باید بنویسند

۸۱ — بوصیغه‌نك ماضیسی بروجه آتیدر :

بایستی بکویم ، بایستی بکویی ، بایستی بکوید ، الخ ؛ (سویله‌ملی ایدم ، الخ .)

بایستی بیایم ، بایستی بیایی ، بایستی بیاید ، الخ ؛ (کلملی‌ایدم ، الخ .)

بایستی بنویسم ، بایستی بنویسی ، بایستی بنویسد ، الخ . (یازمالی ایدم ، الخ .)

بو مقامده (شایستن) فعلی دخی قوللانیله‌بیلیر :

شاید بکویم ، شاید بیایم ، شاید بنویسم ، الخ . (سویله‌ملی ایم ، کلملی‌ایم ، یازمالی‌ایم ، الخ .) .

شایستی بکویم ، شایستی بیایم ، شایستی بنویسم ، الخ . (سویله‌ملی ایدم ، کلملی ایدم ، یازمالی ایدم ، الخ .) .

۸۲ — نونی مکسور اوقونه‌جق اولان مصدرك نهایتنه (یم ، ئی ، یست ، ئیم ، ئید ، یند) علاوه‌سیله ده دیکر بر صیغهٔ وجوبیه تشکیل ایدیلیر ؛ ماضیسی مصدره بر (ی) علاوه‌سیله و (بودم) ماضیسیله یاپیلیر :

مضارع وجوبی	ماضی وجوبی
نوشتنیم ، نوشتنئیم	نوشتنی بودم ، نوشتنی بودیم
نوشتنئی ، نوشتنئید	نوشتنی بو ی ، نوشتنی بودید
نوشتنیست ، نوشتنیند	نوشتنی بود ، نوشتنی بودند

لغتلر

دزدیدن (چالمق) ؛ شنیدن ـ شِنَو (ایشیتمك)؛ خُفتن ـ خواب (اویومق) ؛ نمُودن ـ نمُای (کوسترمك) ؛ گُذشتن ـ گُذر (کچمك) ؛ گُذاشتن ـ گُذار (براقمق، قویویرمك) ؛ دیدن ـ بین (کورمك) ، برداشتن ـ بردار (قالدیرمق ، آلیقومق) ؛ شُدن ـ شَوْ (اولمق) ؛ باختن ـ باز (اویناممق ، اویونده غائب ایتمك) ؛ فراموش کردن ـ کُن (اونوتمق) ؛ أرزیدن (دکری اولمق) ؛ پسندیدن (بکنمك ، تقدیر ایتمك) ؛ افراختن ـ افراز (یوقاری یه قالدیرمق) ؛ برخاستن ـ برخیز (قالقمق) ؛ پذیرُفتن ـ پذیر (قبول ایتمك) .

بیدار (اویانیق) ؛ مِهتر (سایس) ؛ نِگهبان (محافظ) ؛ نِگهبانی (محافظه) ؛ پاسبان (کیجه محافظی) ؛ پَهن (یاصی وکنیش) ؛ پهن کردن (یایمق ، فرش ایتمك) ؛ زُود (چابوق ، ایرکن) ؛ نیش (سیوری اوج) ؛ آفتاب (گونش ، گونش آیدینلغی) ؛ نیشِ آفتاب (ایلك شعاع شمس و آنك زمانی) ؛ بام (طوان) ؛ مُرغ (قوش) ؛ بازی کردن (اویینامق) ؛ آشپَزخانه (مطبخ) ؛ دهنه (آت گمی) ؛ زین (آت اگری) ؛ افسار (یولار).

تمرین - ۲۸

قصه

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

سواری بشهری رفت و شنیدکه درآنجا دزدان بسیار میباشند (بولونیورلر) . ترسیدکه مبادا (اولمایه که) درشب آمده اسبش‌را ببرند . لهذا (بونك ایچون) در وقت شب (کیجه‌لین) بمهتر خود گفت : امشب تو بخواب (اویو) ؛ من بیدارمیمانم (= بمانم : قاله‌یم) ؛ زیرا که برتو اعتماد ندارم ومی ترسم که اسب‌را بدزدند .

مهتر بوی گفت : ای خواجه اینرا چرا میگوئید ؟ البته هیچ خوبی ندارد (کوزللك طوتماز ـ کوزل اولماز ، یاقیشیق آلماز) که بنده (بنده‌کز) بخوابم و خواجهٔ من بیدار مانده اسبرا نگهبانی کند . اگر اذن بفرمائید بخوبی (لایقیله ، ایجه) پاسبانی خواهم کرد .

صاحب اسب بخواب (اویقویه) رفت. بعد ازآنکه یك پاس (برنوبت زمانی ـ اوچ ساعت قدر) ازشب گذشته بود بیدار شده ازمهتر پرسید که چه میکنی ؟

گفت: درفکراین هستم که (شوفکرده‌ایم که، شونی دوشونمکده‌ایم که) خدا بچه طور زمین را بربالای آب پهن کرده است (سرمشدر ـ فرش ایتمشدر) .

خواجه اش گفت : از فکر تو می ترسم که مبادا دزدان بیایند وتو ایشانرا نه بینی . جواب داد که « ای خواجه خاطر جمع دارید (جمع خاطرطوتکز، مستریح اولکز) من برحذرهستم (بن حذر اوزره‌ایم ، بن دقت وتیقظ اوزره‌ایم) » .

درنصف شب خواجه‌اش بازدیگر بیدارشده گفت: آیا تودرخوابی؟ گفت : نه ، خواجه ، بلکه در فکر آنم که آیا خدا بچه طور آسمانرا بی ستون (دیرکسز) افراشته است (یوکسلتمشدر ، یوقاری یه قالدیرمشدر) .

گفت : خبردار که چون تو در فکر هستی (دقت ایت که سن دوشونمکده‌ایکن) دزدان اسب مرا نبرند . گفت : نه، این نمی‌شود (بو اولماز) .

خواجه اش گفت : اگر بخواهی (ایسته‌رایسه‌ك) حالا (شیمدی) بخواب (اویو) ؛ من بیدار میمانم . گفت : لازم نیست خوابم نمی آید .

آنشخص باز (تکرار) بخواب رفت و چون صبح زود در نیش آفتاب برخاست پرسید که حالا چه میکنی .

نوکرش (خدمتجیسی) گفت : در فکر این هستم که امروز آیا زین بر سر بنده باید باشد (اولمالیدر) یابرسر جناب عالی (ذات عالیلرینك باشنه) زیرا دزدیکه اسب‌را برد زین را فراموش کرد .

تمرین — ۲۹

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

برکون برپادشاه، سرایندك طامنده (برام قصر خود) اوطورمش ایدی . برآدمی کوردی که دیوارك دیبنده (پای دیوار) طورمش (ایستاده) ، النده بر قوش طوتیور واول شخص اشارت ایدیور ایدی که (اشاره مینمودکه) کویا اول قوشی هدیه ایتمك ایسته‌یور (کویا میخواهد آن مرغرا پیشکش بکند) .

پادشاه اوکا سس چیقاره‌رق (صدا زده) صوردی که : بوقوشی بکا نیچون کوستریورسك (نشان میدهی) ؟

دیدی که : حضور اقدس همایونلرینه (بحضور اقدس همایونی) عرض ایدیورم که بن فلان شخص ایله اوینایوردم (بازی میکردم) ونام شهنشاهیلرینه بحثه کیریشه‌رك (واز جانب شاهنشاهی شرط کرده) بو قوشی قازاندم (بردم - کوتوردم) وشیمدی اونی کتیرمشمدر . امیدم شودرکه امر بیوره‌سکز (بفرمائید) بندن قبول ایتسونلر (بپذیرند) . پادشاه چوق خوشنود اوله‌رق دیدی که قوشی مطبخه کوتورسونلر .

ایکی اوچ کون صوکره ینه اول کیمسه (همانکس) بردفعه دها (بار دیکر نیز) پادشاهك حضورینه واصل اولدی ، بر قویون (کوسفندی) کندیسیله برابر کتیردی و دیدی که : بو قویونی دخی ذات حضرت شهریاریلری نامنه (برای اعلیحضرت شهریاری) اویونده قازانمشمدر (برده أم) .

پادشاه قویونی دخی قبول ایتدی .

اوچنجی دفعه اول کیمسه کلدی ودیکر برینی پول ارقداشی اوله‌رق (همراه خود) کتیرمش ایدی .

نه‌زمان (چون) پادشاه اونی الی بوش (تهی دست) کوردی .
آندن صوردی که : بوکون بنم ایچون هیچ برشی کتیرمه‌مشسك؟
عرض ایتدی که : نام اقدس همایونلرینه (بنام اقدس همایونی) بو
انسانله بیك تومان بحثه کیرمشدم (شرط نموده‌بودم = شرط کوسته‌
مش ایدم) و اوکا یکلدم (باختم) شیمدی (اکنون ، حالا) پاره
ایچون کلمشدر .

پادشاه تبسم ایتدی ومذکور پاره‌یی (مبلغ مذکوررا) اوکا ویردرك
امر ایتدی :

— بوندن صوکره بنم نامه (ازجانب من) اصلا (هرکیز) قماربازلق
ایتمه (قماربازی منما) .

تمرین — ۳۰

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شیکز :

آن سوار از چه چیز ترسید .

ترسید که مبادا دزدان اسبش را ببرند .

پس چه کرد ـ آیا کسی نمیداشتی که اسب را نگهبانی بکند .

بلی میداشت وآن وکراو بود وکفت که بنده تمام شب (بوتون کیجه) بیدار میمانم و نمی کذارم (بر اقمایه‌یم که) کسی اسب را ببرد .

آیا اسب را بخوبی نگاه داشت یا نه .

در فکر چیز های دیکر بود وندید چون دزد آمده اسب را برد .

آیا زین ودهنهٔ اسب را هم برد

نه ، زین را نبرد اما اسب را باافسار ودهنه برد .

درآن حکایت دیگر آیا پادشاه قماربازیٔ مکاررا (حیله کار) پسندید (بکندیمی ؟)

آن مرغ وکوسفند تقریباً چند (نه قدر) می ارزید (دکر ایدی) .

شاید آن شخص مکار آنهارا بیك تومان خریده بود .

آنرا در اول پسندید ـ اما چون در آخر ضرر زیاد ازآن کار برد امر فرمودکه آن مرد بعد ازان از طرف پادشاه شرط ننماید .

نمیدانم اما اینرا بخوبی میدانم که به‌هزار تومان نمی ارزید .

پس (اوحالده) هزار چندان (بیك مثلی) ازدست پادشاه بیرون رفت (چیقدی) .

فعل ـ مابعد ـ

امر وآندن مشتق ازمنه و صیغ ـ منفیلری

۸۳ — امرك منفیسی مفتوح (م) ایله تشکیل ایدیلیر : منشین (اوطورما) ؛ منویس (یازما) ؛ مگوی (سویله‌مه) . مضارع، منفی ؛ (مفتوح نون ایله) : نگویم (سویله‌م) ؛ نخوانم (اوقومام) الخ .

حال، منفی ؛ (مفتوح نون ایله) : نمیگویم (سویله‌میورم) ؛ نمیخوانم (اوقومایورم) الخ .

مستقبل، منفی ؛ (مفتوح نون ایله) : نخواهم گفت (سویله‌مه‌یه‌جگم) .

٧ صیغهٔ التزامیه، منفی ؛ (مفتوح نون ایله ـ مکسور «ب»
٨ ساقط اولور) : نگویم (سویله‌مه‌یه‌ایم) .

اخطار — صیغهٔ التزامیه‌نك غائبلری امری محتویدر . آنلرك منفیسی (م) ایله‌ده اولور : مخواند (اوقوماسون) ، مکوید (سویله‌مه‌سون) ، کبی .

اسم فاعل

٨٤ — امر حاضرك آخرینه (نده) علاوه‌سیله‌در :
خوان — خواننده (اوقویان) ؛ جمعی : خوانندگان
گوی — گوینده (سویله‌ین) ؛ جمعی : گویندگان

اسم مفعول

٨٥ — ماضیٔ قریبك وصیغهٔ ربطیه‌نك عینیدر :
خوانده (ماضیٔ قریب) = اوقومش ؛
خوانده (صیغهٔ ربطیه) = اوقویه‌رق ؛
خوانده (اسم مفعول ـ صفت فعلیه) اوقونمش .
بُریده (کسمش، کسه‌رك ، کسیلمش) ؛ دَریده (ییرتمش، ییرته‌رق، ییرتیلمش) .

فعلدن مشتق صفتلر

٨٦ — امرك نهایتنه (الف) ویا (ان) علاوه‌سیله عربینك اسم فاعلنه مشابه برصفت تشکیل ایدیلیر ؛ (ان) ایله تشکیل ایدیلنلر ظرف و حال وظیفه‌سنی‌ده ایفا ایده‌بیلیرلر :

(دانستن) دان ـ دانا (عالم) ؛ (ديدن) بين ـ بينا (كوريجى ، كوزلى) ؛ (سوختن) سوز ـ سوزان (ياقان ويانان) ، أفتان وخيزان (دوشه قالقه) ، كبى .

بونلر صفتلر كبى (بودن = ايمك) فعليله تصريف اولنه بيليرلر :

پرسانم (صوريجى ايم = صورييورم) الخ ؛ سوزانم (يانييورم) الخ .

فعلدن مشتق اسم (حاصل مصدر)

٨٧ — ماقبلى مكسور (ش) حرفنك علاوه سيله در :

دانش (علم) ؛ گويش (سويله يش) گى .

بودن ـ باش (ايمك) فعلنك تصريفى

٨٨ — متعدى فعللرك مركب زمانلرينى تشكيله خدمت ايدن فعلك تصريفى بروجه آتيدر :

صيغهٔ اخباريه زمان حال	ديكر حال (خبرلره مخصوص)	مضارع
مى باشم (مى باشم) = (اوليورم)	ام ، م (ايم) : خوشنودام = (خوشنودايم)	باشم ياخود (بوم) = (اولورم)
مى باشى	ى ، ء (سك) : خوشنودى	باشى ياخود (بوى)
مى باشد	است ، ست (در) : خوشنودست	باشد « (بود)
مى باشيم	ايم ، يم (ايز) : خوشنوديم	باشيم « (بويم)
مى باشيد	ايد ، يد (سكز) : خوشنوديد	باشيد « (بويد)
مى باشند	اند ، ند (درلر) ؛ خوشنودند	باشند « (بوند)

ماضیٔ مطلق	ماضیٔ قریب	حکایهٔ حال
بودم (ایدم)	بوده ام (ایمشم)	می بودم (بولنیوردم)
بودی	بودهٔ	می بودی
بود	بوده (بوده است، بوده ست)	می بود
بودیم	بوده ایم	می بودیم
بودید	بوده اید	می بودید
بودند	بوده اند	می بودند

مستقبل — خواهم بود (اوله جنم) ، الخ .
حکایهٔ ماضی — (یوقدر)
اسم فاعل — (یوقدر)
امر حاضر — باش ، باشید .
صیغهٔ التزامیه — باشم ، باشی ، الخ .
امر غائب — باشد ، باد ؛ تمنی : بادا .
اخطار — مضارعده بُوَمْ ، بَوِی دییه اوقومالیدر .

---

۸۹ — خواستن ـ خواه (ایسته مك ـ ایسته)

اخباریه ـ حال — میخواهم ، میخواهی ، الخ (ایسته یورم ، الخ) .
اخباریه ـ مضارع — خواهم ، خواهی ، الخ . (ایسته رم ، الخ) .
اخباریه ـ ماضیٔ مطلق — خواستم ، خواستی ، خواست ، الخ . (ایسته دم ، الخ) .
اخباریه ـ ماضیٔ قریب — خواسته ام ، خواستهٔ ، خواسته الخ .
اخباریه ـ مستقبل — خواهم خواست ، خواهی خواست ، الخ (ایسته یه جکم ، الخ) .
حکایهٔ حال — میخواستم ، میخواستی ، میخواست ، الخ . (ایسته یور ایدم الخ) .

حكايهٔ ماضى — خواسته بودم ، خواسته بودى . الخ (ايسته‌مش ايدم) .

امر — بخواه ، بخواهيد ، بخواهد ، بخواهند .

التزاميه ـ حال — بخواهم ، بخواهى . بخواهد (ايسته‌يه‌ايم ، الخ) .

التزاميه ـ ماضى — خواسته باشم ، خواسته‌باشى (ايسته‌مش اوله‌يم الخ) .

وجوبيه — بايد بخواهم . بايد بخواهى (ايسته‌ملى ايم ، الخ) .

اسم فاعل — خواهنده . خواهندكان (ايسته‌ين ، ايسته‌ينلر) .

صفت فعليه وصيغهٔ حاليه — خواهان (ايسته‌ين ، ايسته‌يه‌رك . .

اسم مفعول وصيغهٔ ربطيه — خواسته (ايسته‌مش . ايسته‌نمش . ايسته‌يه‌رك) .

---

٩٠ — (خواستن) فعلندن ديكر افعالك مستقبلى نه صورتله تشكيل ايدلديكى بيان اولنمش ايدى . مع مافيه (خواستن) فعلى ايسته‌مك مناسبتله اوله‌رق‌ده قوللانيلير . آتيده‌كى مثاله دقت ايديلميدر :

ميخواهم بنويسم (ايسته‌يورم كه يازه‌يم = يازمق ايسته‌يورم) ؛ خواهم نوشت (يازه‌جغم) .

لغتلر

گَشتن ، گَردیدن = (اولمق ، صَيرورت) ؛ پوشيدن

(صاقلامق) ؛ رساندن (ایریشدیرمك) ؛ ستُودن ـ ستای (مدح ایتمك) ؛ پنداشتن ـ پندار (ظن ایتمك ، قیاس ایتمك) ؛ باوریدن ـ باور ، یاخود باور کردن (اینانمق) ؛ بار (دفعه) ؛ بارها (چوق دفعه ، اکثری) ؛ شرفیاب (شرف بولان ، مشرف اولان) ؛ آهسته (یاواش) ؛ راه رفتن (یول یورومك) ؛ بی ایمان (ایمانسز) ؛ دانا (عالم) ؛ حرف زدن (لاقردی سویله‌مك) ؛ اکنون (شیمدی) ؛ تب و لرزه (ایصیتمه وتیتره‌مه) ؛ آب وهوا (صووهوا) ؛ گاهگاهی (بعضی بعضی) ؛ سرِشت (بنیه ، طبیعت) ؛ خاموش (سکوت ایدن) ؛ خَم (اکری ، بوکیلی) ؛ خَم شد (اکیلدی) ؛ کُلوخ (کرپیچ ، طاش) ؛ گریان (آغلایان ، آغلایجی) ؛ چنان (اویله) ؛ هنوز (حالا) ؛ سرِکار (ذات عالیلری ، جنابلری) ؛ خاك (طوپراق ، ارض) ؛ دُروغ (یالان) ؛ دُروغگو (یالانجی) ؛ سُخن (سوز) ؛ کشتزار (تارلا ، قیر) ؛ قدّ (بوی) ؛ کندُم (بوغدای) ، بُلند (یوکسك) ؛ بُلندی (یوکسکلك) ؛ دستهٔ (بر دمت ، بر دسته) ؛ کاغِذ (کاغد) ؛ ماه (آی) ؛ أهل (اهالی) ؛ دوچار (چاتان ، اوغرایان) ؛ آخرِ کار (ایشك صوکنده ، عاقبت) ؛ همانا (حقیقةً) ؛ آشنا (بیلدیك ، طانیلان انسان) ؛ گفتگو (سوز ، لاقیردی) .

تمرین — ۳۱

قصه

تورکجه یه ترجمه ایدیکز :

شخصی بی‌ایمان پیش درویشی دانا ومتقی (متقی، کناهدن قاچان) رفته زوی جواب سه مسئله خواست. اول آنکه : علمای اسلام چرا میکویندکه خدای تعالی هرجا حاضر وناظراست . بنده اورا درهیچ جا نمی بینم. بما که اوکجاست . سؤال دوم آنکه : چون علمای ما کفته اندکه خدا خالق خیروشراست ، پس انسانرا بسبب کناهی که مرتکب آن بشود چرا سزا (جزا) میدهند ، چونکه (مادام که) هیچ قدرت ندارد وبدون خدا نمیتواند (مقتدر اولماز) مشغول هیچ کاری بکردد (اولسون) — سؤال سوم آنکه : خدا شیطانرا در آتش جهنم چکونه بتواند (مقتداولور) عقوبت نمایدکه سرشت شیطان ازآتش است وچکونه ممکن میباشدکه آتش بر آتش اثر بکند (تأثیر ایتسون) .

چون درویش این سخنرا شنید خاموش مانده خم شد وکلوخی بزرك از زمین برداشته (قالدیردرق) بر سروی زد .

آن بی‌ایمان کریان شده نزد حاکم شتافت وکفت: بنده از فلان درویش سه مسئلهٔ اهم پرسیدم وچون از جواب دادن عاجز کردید کلوخی برسر حقیر چنان زدکه سر من درد زیاد میکند (چوق آغریییور) — حاکم آن درویشرا طلبیده بوی کفت: — چرا کلوخ برسر این مرد زدی وهیچ جواب سؤالهایشرا ندادی ؟— درویش تبسم کرده کفت : — آن کلوخ جواب سؤالات وی‌است .

پس درویش آن سؤالهارا بیان کرده (ایضاح ایدرك) کفت : این شخص میکویدکه سرم درد میکند ؛ پس آن درد بمن نشان بدهد تامن نیز خدای غیر مرئیرا (کورلهین حضرت اللهی) بوی نشان بدهم . — وچه‌مناسبت داردکه اودر حضور شما برمن شکایت بیاورد وبخواهدکه مرا سزا بدهید چونکه (مادام‌که) خود کفته است که هرچه انسان میکند خدا کرده است و من چه قدرت داشتم‌که اورا بدون اذن خدا بزنم پس بچطور مستوجب سزا میباشم. وبرشما البته پوشیده (صاقلی) نیست‌که سرشت انسان از خاك است چنانکه (تاصل‌که) سرشت شیطان از آتش ؛ واکر آتش جهنم بر شیطان اثر نمیکند پس چکونه ممکن است‌که کاوخ که از خاك است بدین دروغکو ضرری (برزیان) رسانیده باشد (ایریشدیرمش اولسون ؛ ایراث ایتمش اولسون) .

چون آن شخص بی ایمان این قول درویشرا شنید . خجیل شده (اوطاندرق) هیچ جواب نداد .

حاکم سخنان درویشرا بنهایت پسندیده حکمتشرا بسیار ستود .

تمرین — ۳۲

قصه

فارسی‌یه ترجمه ایدیکز :

برکون برپادشاه صدر اعظمیله (همراه صدر اعظم خود) تنزه ایچون (برای تفرج) شهردن طیشاری چیقه‌رق (بیرون رفته) بر تارلایه واصل اولدی . اوراده‌ده باشاقلی برقاچ بوغدای صاپی (چند ساقهای کندم باخوشه) کوردی‌که انسان بویندن دها یوکسك ایدی.

پادشاه تعجب ایده‌رك (تعجب نموده) دیدی‌که : بن شمدی‌یه قدر (تا اکنون ، تا حال) بویوکسکلکده بوغدای کورمه‌مش ایدم .

صدراعظم عرض ایتدی‌که : بنم وطنمده (دروطن من) بوغدای ذلك بویده (بقد فیل) یوکسك اولور . پادشاه بونی ایشیده‌رك (اینرا شنیده) تبسم ایتدی و هیچ برشی سویله‌مدی .

وزیر کندی کندینه دیدی‌که (باخود گفت‌که) پادشاه بنم‌سوزمی یالان ظن ایتدی . اول سبیدن تبسم ایتدی .

وقتا که (چون) تفرجدن کری دوندیلر وطنی اهالیسندن بعضلرینه (به‌بعضی از اهل وطن خود) یازدی‌که باشاقلی بوغدای صاپلرندن بر دمت (یك دسته ازساقهای گندم باخوشه) گوندرسینلر . اما اول وقت که آنك کاغدی اول محله ایرشدی (کاغدی او مملکته واصل اولدیغی زمان = وقتیکه کاغذ او بدآنجا رسید) بوغدای موسمی گچمش ایدی . اوبرسنه (درسال دیگر) گوندردیلر . وزیر اونلری پادشاهك حضورینه گوتوردی (برد) .

پادشاه آندن صوره‌رق دیدی‌که بونلری نه‌یه (چرا) کتیرمشسك ؟ (برآوردۀ) .

دیدی‌که : گچن سنه (پارسال - سال گذشته) اول وقت‌که عرض ایتمشدم‌که (عرض ایتدیگم زمان که = وقتیکه عرض کرده بودم‌که) وطنمده بوغدای ساقلری فیل یوکسکلکنده اولور، ذات شهنشاهیلری (اعلیحضرت شاهنشاهی - قبلۀ عالم) تبسم ایتدیلر ؛ کندی کندیمه دیدم‌که ذات شهنشاهیلری سوزمی یالان ظن ایتمشلردر . بوسبیدن (ازآن سبب ، لهذا) بونلری سوزمی اثبات ایچون کتیرمشمدر .

پادشاه جوابنده دیدی‌که : شیمدی سویله‌مش اولدیغك شیئه اینماندم (آنچه را که گفتۀ باور کردم) اما بوندن صوکره متیقظ اول (متیقظ ، متوجه باش ، برحذر باش) آنجق (مکر) برسنه صوکره اثبات ایده‌بیله‌جکك، بر سوزی سویله‌میه‌سك . (حرفی نزنی که نتوانی مکر بعد ازیکسال آنرا ثابت کنی) .

فعل مجهول

فعل مجهول: (شُدن = اولمق) فعلنك مختلف صيغه لرى و تصريف اولنان فعلك اسم مفعوليله تشكيل ايديلير ؛ بوسببدن (شُدن) فعلنك تصريفى زيرده بيان اولنور :

(شدن = اولمق) صيغهٔ اخباريه

(حال): ميشَوَم، ميشَوى، ميشَوَد؛ ميشويم، ميشويد، ميشَوَند (اوليورم، اوليورسك، الخ.).

(مضارع): شَوَم، شَوى، شَوَد؛ شَويم، شَويد، شَوَند.

(ماضئ مطلق): شُدم، شُدى، شُد؛ شُديم الخ.

(ماضئ قريب): شُده أم، شُدهٔ، شُده أست؛ الخ.

(مستقبل): خواهم شُد، خواهى شُد، خواهَد شُد؛ الخ.

صيغهٔ حكايه

(حال) مى شُدم، مى شُدى، مى شُد؛ الخ.

(ماضى) شُده بودم، شُده بودى، شُده بود؛ الخ.

صيغهٔ امريه

شَوْ، شَويد؛ بِشَوَد، بِشَوَند.

صیغهٔ التزامیه

بِشَوَم، بِشَوی، بِشَوَد؛ بِشَویم، بِشَوید، بِشَوَند.
اسم مفعول (شُده)؛ اسم فاعل (شَوَنده).

کشتن (اولدیرمك) - معلوم

کشته شدن (اولدیرلمك) - مجهول

(حال) کُشته میشَوَم، کُشته میشَوی، کُشته میشود؛
(اولدیریلیورم، الخ.)
کُشه میشویم، کُشته میشوید، کُشته میشوند.
(اولدیریلیورز، الخ).
(مضارع) کُشته شَوَم، کُشته شوی، الخ. (اولدیریلیرم، الخ).
(ماضیٔ قریب) کُشته شُده أم، کُشته شُدهٔ، الخ.
(اولدیریلمش بولونیورم الخ).
(مستقبل) کُشته خواهم شُد، کُشته خواهی شُد، الخ.
(اولدیریله جکم، الخ).

صیغهٔ حکایه

(حال) کُشته میشُدم، کُشته میشُدی، کُشته میشُد.
(اولدیریلیوردم).
(ماضی) کشته شده بودم (اولدیریلمشدم) الخ.

صیغهٔ امریه

کُشته‌شَو؛ کُشته‌شَوید؛ کُشته بِشَوَد، کُشته‌بِشَوَند.

صیغهٔ التزامیه

کُشته‌بِشَوَم، کُشته بِشَوی؛ (اولدیریله‌یم) الخ.

(اسم مفعول) کُشته‌شُده (اولدیرلمش).

اخطار — مجهولدرك اسم فاعلی اولماز.

صیغهٔ شرطیه

فعللرده شرط (اگر، گر، اَر، وَر) ادالرندن بریله اجرا اولنور. آنجق ماضی مطلقده اکثریا مخاطبلردن وجمع متکلمدن ماعدا اشخاصك نهایتنه ممدود (ی) علاوه اولنور:

اگرخواندمی (اوقودم ایسه)؛ اگر خواندیم (اوقودق ایسه)؛ اگر خواندید (اوقودیکز سه) اگر خواندندی (اوقودیلر ایسه).

دیکر زمانلرك شرطی:

(مضارع) اگر خوانَم (اوقور ایسه‌م)؛ الخ.

(حال) اگر میخوانم (اوقویور ایسه‌م)؛ الخ.

(مستقبل) اگرخواهم خواند (اوقویه‌جق ایسه‌م)؛ الخ.

لغتلر

پَرَستیدن (طاپینمق)؛ پرستش (طاپمه)؛ رهائی (خلاص)؛ گردن (بویون)؛ نِهادن (قویمق)؛ برخاستن (قالقمق)؛ أنجام (صوك)؛ أنجامیدن (نهایت بولمق)؛ جنك (حرب)؛ بُت (پوت)؛ بت پرستی (بت پرستك، پوتاره طاپمق)؛ بیمار (خسته)؛ بیماری (خسته‌لك)؛ جَرَم (شبهه)؛ لاجَرَم (شبهه‌سز، بالطبع)، درگُذاشتن (كچوب كیتمك؛ وفات ایتمك)؛ ساختن ـ ساز (ایتمك، یاپمق)؛ رفته‌رفته (درجه‌درجه، آزار آزار، تدریجاً) ناگاه (آپانسز)؛ كشكول (دیلنجینك)؛ لشكر (عسكر)؛ فراهم النده‌كی قاپ)؛ كمر (قوشاق)؛ شیر (آرسلان)؛ پلنك (قاپلان)؛ (برابر، بر آره‌ده)؛ تافتن ـ تاب (چویرمك، پارلامق)؛ دانِش (علم)؛ فرا گرفتن (تحصیل ایتمك، اوكره‌نمك)؛ بخشیدن (باغیشلامق)؛ راست (طوغرو)؛ دُرُست (قصورسز)؛ هنگام (زمان)؛ كوه (طاغ)؛ گیومرث (پیشدادیان پادشاهلرینك برنجیسی)؛ سیامَك (كیومرثك اوغلی)؛ هوشنك (سیامكك اوغلی).

تمرین ۳۳

تاریخ قدیم ایران

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

آورده اند که (کتیرمشلردرکه ـ نقل ایتمشلردنرکه) أول پادشاه ایران کیومرث بوده است ـ در بارهٔ وی (آنك حقنده) میکویندکه او أول کسی است که (ایلك انسـاندرکه) مردم‌را (انسـانلره) از جهالت رهائی داده درمیان ایشـان (آرالرنده) وضع قانون کرد . اوسرسلسلهٔ پیشدادیانست (پیشدادیان سلسله‌سنك باشی. برنجیسی‌در). در أول (باشلانغیچده ـ باشده) کسی جز قبیلهٔ او بأطاعتش کردن ننهاد ؛ دیکران بمخالفت برخاسـتند (قیام ایتدیلر) . کار بمحاربت انجامید .

دریکی ازجنکها پسرش سیامك کشته شد . کیومرث بأنتقام پسر کمربست (اوغلنك انتقامیله کمر باغلادی ـ اوغلنك انتقامنی آلمق ایچون حاضرلاندی) ولشکری فراهم آورده (طوپلایه‌رق) پسر سـیامك هوشنك‌را همراه کرفت (یول رفیقی طوتدی ـ برابر آلدی) .

فردوسی میکویدکه درآن سفر همهٔ شیران وپلنکان‌که در ملك او یافته میشدند درلشکر او بودند .

چون شکست (قیرلمق ـ مغلوبیت) برآن دیوان که (اول دیولر اوزرینه‌که) دشمنان‌او بودند افتاد (بوفعلك فاعلی شکست‌در ـ عارض اولدی‌دیمکدر) وروی ازمعرکه (حرب‌میدانندن) برتافتند (چویردیلر) کیومرث به (بلخ) که پای تخت سلطنت او بود مراجعت (عودت ـ رجوع) فرموده تاج شاهی‌را برسرهوشنك نهاد وخود (وکندیسی) زاهد کردید (اولدی) .

پادشاهیٔ کیومرث (کیومرثك پادشاهلغی) سی سال بود. هوشنك باعدل وحکمت سلطنت کرد وشهرهای بزرك بنا نمود (بنا ایتدی).

آتش درزمان او پیدا شد (کشف ایدلدی) واو آنرا نورالهی دانسته مردم‌را (خلقه) بپرستیدن آن أمر فرمود. مدت سلطنتش چهل سال بود. بعد ازوی پسرش طهمورث پادشاه گشت.

طهمورث‌را وزیری بود شیراسب نام که بهأستعانت دانشش (علمنك معاونتیله) بردیوان (دیولرٔ اوزرینه ـ شیطانلره) ظفر یافت.

طهمورث خواندن و نوشتن‌را از دیوانی که درحبس او بودند فرا گرفت (تحصیل ایتدی، اوگرەندی) و بدینواسطه ایشانرا از قید اسیری (اسارت قیدندن ـ زنجیرندن) رهائی بخشید.

بت پرستی درعهد او (زمانده) پیدا شد (ظهور ایتدی). وسبب آن این بود که بیماریٔ مهلکی (مهلك بر خسته‌لك) در ایران شیوع یافته (منتشر اولمش) خلقی کثیر (چوق خلق) درورطهٔ فنا (عدم ورطه‌سنه ـ هلاکه) افتادند.

لاجرم هرکرا عزیزی از دوستان و اقارب (دوست واقرباسندن بر سودیکی) درمیگذشت (وفات ایدردی، کوچردی) برای تسلی تصویر اورا ساخته (یاپەرق) درخانه نگاه میداشت (حفظ ایدردی) رفته رفته این رسم (بو عادت) سبب پرستش بتها بود. سلطنت طهمورث سی سال بود.

تمرین — ۳٤

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز:

روزی سلطان ابراهیم ادهم بردر قصرخود نشسته‌بود وملازمانش نزد او صف کشیده بودند (صف چکمش ایدیلر ـ بر صف تشکیل

ایتمش ایدیلر) . ناگاه درویشی با کشکول و عصا از راه رسیده خواست که داخل قصر بشود .

ملازمان سلطان ازوی پرسیده گفتند که : ای مرد پیر کجا میروی ؟

درویش گفت : میخواهم دراین کاروانسرا (کروانسرای ، خان ، اوتل) بروم .

درجوابش گفتند : این قصر سلطان (بلخ) است ونه کاروانسرا .

آن مرد پیر گفت : نه ، کاروانسرایست .

سلطان اینرا شنیده درویشرا پیش خود طلبید وگفت : ای درویش این خانهٔ من است . ازچه جهت میگوئی که کاروانسرایست .

درویش جواب داده گفت : ای ابراهیم اجازت فرما (مسئله بویور) تا از تو چند سؤال مینمایم (سؤال کوسترهیم ، صورهیم) :

— این خانه أول (مقدما) ازآن که بود ؟ (کیمکیلردن ایدی ؛ کیمك ایدی)

سلطان گفت : ازآن جدم .

گفت: وقتیکه جدت درگذشت مال که شد .

سلطان گفت : مال پدرم .

درویش پرسید : هنگامیکه پدرت مرد بکه رسید ه

سلطان جواب داد : بمن رسید .

درویش گفت : چون تو درگذری بکه رسد .

گفت : به پسرم .

درویش درجوابش گفت : ای ابراهیم ، جائیکه یکی داخل میشود ودیگری برون میرود کاروانسرایست ونه خانه .

لازم ، متعدی

۹۲— هرلسانده اولدیغی کبی فارسیده دخی افعال یا لازم،

يا متعدى اولورلر : خُفتن (اويومق، لازم)؛ كتاب خواندن (واوى اوقومق ـ كتاب اوقومق ، متعدى).

افعال لازمه يى متعدى قيلمق ويا متعديلرك درجه سنى آرتيرمق ايچون اهميتلى برقاعده موجوددر :

٩٣ — اوّلا فعلك امرى آلينير ؛ بوكا (ان) علاوه اولونور ؛ بوصورتله الده ايديلن كه متعدى امر اولور. مصدره كانجه بو صوكنجى امرك نهايتنه (يدن) علاوه سيله تشكيل ايديلير :

مصدر اصلى	امر	متعدى امر	متعدى مصدر
نوشتن	نويس	نويسان	نويسانيدن
(يازمق)	(ياز)	(يازدير)	(يازدرمق)
رسيدن	رس	رسان	رسانيدن
(ايريشمك)			(ايريشديرمك ، كتيرمك)
خنديدن	خند	خندان	خندانيدن
(كولمك)			(كولديرمك)
ترسيدن	ترس	ترسان	ترسانيدن
(قورقمق)			(قورقوتمق)
رستن	ره	رهان	رهانيدن
(قورتولمق)			(قورتارمق ، قاچيرمق)
كريستن	كرى	كريان	كريانيدن
(آغلامق)			(آغلاتمق)
آموختن	آموز	آموزان	آموزانيدن
(اوكرهنمك)			(اوكرهتمك. تدريس ايتمك)

بوقاعده‌نك باشلیجه مستثنالری شونلردر :

رفتن (کیتمك)	رو	ران	راندن (دفع ایتمك، سورمك)
نشستن (اوطورمق)	نشین	نشان	نشاندن (اوطورتمق)

اخطار — بوفعللرك لازم و متعدیلری آیری آیری وارد اولمش کبی‌ده ملاحظه اولونه‌بیلیرلر.

مرکب فعللر

۹٤ — تورکجه‌ده اولدیغی کبی فارسیده دخی ایکی کلمه‌دن مرکب فعللر کثرتله مستعملدر. بوکلمه‌لرك برنجیسی علی الاکثر براسم ویا برصفت ، ایکنجیسی ایسه فارسی برفعل اولور . اسم وصفتك عربی اولمه‌سی کثیردر . زیرده بعض مثاللر کتیرلمشدر:

کردن (ایتمك ، ایله‌مك) ؛ مَدَد کردن (امداد ایتمك ، یاردیم ایتمك) ؛ نمودن (کوسترمك) ؛ طلب نمودن (طلب ایتمك، ایسته‌مك) ؛ دادن (ویرمك) ؛ تغییر دادن (دکیشدیرمك ، تبدیل ایتمك) ؛ زَدَن (اورمق) ؛ حرف زدن (سوز اورمق، سویله‌مك) ؛ خوردن (یمك) ؛ زخم خوردن (یاره یمك ، یاره لنمك) ؛ بُردن (کوتورمك) ؛ گُمان بُردن (ظن ایتمك) ؛ ساختن (یاپمق ، قیلمق) ؛ راضی ساختن (راضی قیلمق ، ارضا ایتمك) ؛ فرمودن (بویورمق) ؛ ملاحظه فرمودن (دوشونمك ؛ ملاحظه ایتمك) ؛ دیدن (کورمك) ؛ تدارك

ديدن (تدارك كورمك، حاضرلانمق، تداركاتده بولنمق) كشيدن (چكمك)، زحمت كشيدن (زحمت چكمك)؛ داشتن (طوتمق، مالك اولمق)؛ دوست داشتن (سومك)؛ دانستن (بيلمك)؛ مصلحت دانستن (تصويب ايتمك، موافق بولمق)؛ گردانيدن (قيلمق)؛ نرم گردانيدن (يوموشاتمق)؛ آمدن (كلمك)؛ پديد آمدن (آشكار اولمق)؛ گشتن (اولمق، منقلب اولمق)؛ ظاهر گشتن (ظاهر اولمق، ميدان وضوحه چيقمق)؛ يافتن (بولمق)؛ تبديل يافتن (تبدل ايتمك، دكيشمك)؛ ورزيدن (ايشلهمك)؛ جسارت ورزيدن (جسارت ابرازايلهمك).

ملاحظات

٩٥ — امثلهدن آكلاشلديغنه كوره (كردن، نمودن، فرمودن، ساختن، گردانيدن، بُردن، آوردن) فعلارى صفتلر ويا اوكا مشابه كلملرله مركب متعدى فعلارك تشكيلنه خدمت ايدرلر:

تَلخ كردن، تلخ ساختن؛ تلخ گردانيدن (آجى ايتمك، آجيلاتمق)؛ تمام كردن، تمام نمودن، تمام فرمودن، تمام ساختن، تمام گردانيدن (اكمال ايتمك، اتمام ايتمك)؛ روان كردن (يوريتمك، اجرا ايتمك، يوللامق)؛ راضى كردن، راضى نمودن، راضى گردانيدن (راضى ايتمك، ممنون ايتمك، ارضا ايتمك).

آلوده کردن، آلوده ساختن، آلوده گردانیدن (آلوده ایتمك، بولاشدیرمق)؛ مبذول کردن، مبذول فرمودن، مبذول ساختن، مبذول گردانیدن (ابذال ایتمك، مبذول قیلمق).

بخش کردن (بخش ایتمك)؛ پروَرِش کردن (بسلهمك)؛ دستگیری کردن (دستگیرلك ایتمك، یاردیم ایتمك).

۹۶ — اعانه فعلی خصوصیله شعرده اسم وصفتدن اول کلهبیلیر:

«دوستانرا کجا کنی محروم» (دوستلری ناصل «نرده» محروم ایدرسك؟) «همه اسباب نیکوئی کند جمع» (ایلکك بوتون اسبابنی جمع ایدر.).

۹۷ — اعانه فعلی ایله اسم ویاصفت یکدیکرندن آیریلهبیلیر:

اندیشهٔ دخل درین امر مهم چگونه کردهٔ (بوامر مهمه مداخلهیی ناصل دوشوندك؟).

لغتلر

پَیداشُدن (میدانه چیقمق، کشف ایدلمك)؛ سِپاهی (عسکر)؛ أهل (اهالی)؛ گردِش (طولاشمه، سیر وسفر)؛ أفسانه (ماصال، قورد ماصالی)؛ دام (طوزاق)؛ گِرفتار (مبتلا، طوتغون؛ أسیر)؛ گُماشته (مأمور)؛ دستگیر (أسیر؛

یاردیم ایدن)؛ زهر (سم، آغی)؛ بخت (ایی طالع) بَشوخی (لطیفه طریقیله)؛ شناختن (طانیمق)؛ تشریف آوردن (تشریف ایتمك، کلمك)؛ تشریف داشتن (قالمق؛ أوه کیرمك)؛ وارد شُدن (وارد اولمق)؛ چاپار (پوسته)؛ چاپاری (پوسته ایله)؛ راه اُفتادن (عزیمت ایتمك، یوله چیقمق)؛ آباد (رفیه، مرفه، معمور)؛ مایه (مادہ، سبب؛ ثروت) بیزاری (بیزار اولمه، اوصانمق، راحتسزلق)؛ برانگیختن (تحریك ایتمك، قیام ایتدیرمك)؛ اُستُخوان (کمیك)؛ ماهی (بالیق)؛ اُرّه (بیچقی)؛ اُره کردن (بیچمك)؛ سود آور، سوداگر (تاجر) سیاهه (جدول، دفتر، لیسته)؛ تنها (یالکز)؛ تابِستان (یاز)؛ پائیز (صوك بهار) زِمستان (قیش)

تمرین — ۳۵

تاریخ ایران

بعد از وفاتِ طهمورث جَمشید، برادرزادهٔ او بر تخت بنشست — میگویند که شراب در عهد او پَیدا شُد وَمشهور است که «اُصطُخرِ فارسی» را که آنرا «تختِ جمشید» نیز میگویند او بِنا نِهاد (بنا قویدی، بنا ایتدی).

مُوّرخان ایران برآنندکه (شونك اوزنده درلرکه ـ شویله بیان ایدرلرکه) او، خلق‌را برچهار طبقه (درت صنف اوزرینه) قِسمت کرد (تقسیم ایتدی، آیردی). اوّل علما، دُوُم کاتبان، سِوُم سِپاهیان (عسکرلر)، چهارُم أرباب حِرَفُ وصنایع وأهل فلاحتُ وزراعت وتجّار.

نُوِشته‌أندکه (یازمشلردرکه ـ مسطوردرکه) وضعِ سالِ شمسی نیز درزمانِ جَمشید بود.

در أوائِل سلطنتِ وَیْ (أوائلی سلطنتنده) عالم معمور ورعیت (تبعه‌سی، اهالیسی) آباد (رفیه) بود. أماّ بالآخره أقبال بخت (طالعك توجهی) وَیْرا (آنی) مغرور ساخته (مغرور قیله‌رق) دعویٔ خدایی کرد (الالهلق دعواسنی ایتدی ـ ادعای باطلنده بولندی) وَحُکْم داد تا تمثالها (تصویرلر) أز صورتِ او ساخته وخُودرا (کندیسنی) خُدای زمین یر یوزینك اللهی) دانِسته آن تمثالهارا سجده بِکُنند.

این عمل مایهٔ بیزاریٔ زعیت شُده ضحّاك را که أزنسلِ شدّاد و بَزَعم بعضی (بعضلرینك ظننجه) خواهرزادهٔ جمشیداست، بر أنگیختند تا بر ایران لشکر کشد (عسکر چکسین ـ عسکر سوق ایتسین.

جمشید چون طاقتِ مقاومت در خویش ندید گریزان گشته

(قاچیجی اوله‌رق یعنی فرار ایده‌رك) سر بصحرا نِهاد (باشنی صحرایه قویدی – یعنی صحرایه اِلتجا ایتدی .)

حکایتِ گردِش جمشید أز أفسانهای مشهور ایرانست . اوّلِ سفر او به (سیستان) است. درآنجا دُخترِ حاکِم اورادیده دردامِ محبتَش گرِفتار شُده بالآخره زوجه اش گشت لیکن چون گُماشتگانِ ضحّاك اورا تعاقب کردند (تعقیب ایتدیلر) أز سیستان گریخته (قاچه‌رق) بَهند وأز هند بچین رفت . آخرالامر وَیرا دَستگیر نمُوده (اسیر ایده‌رك) نزد ضحّاك بُردند وَاو فرمان‌داد تاویرا با اُستُخوانِ ماهی أرّه کرده بدونیم (ایکی یاریم، ایکی پارچه) ساختند .

فردوسی سلطنتِ اورا هفت صد سال مینُویسد وهم میگویدکه چون خبرِ قتلِ او به (سیستان) رسید زنِ وَی زهر خورده (زهر ایچه‌رك) خودرا هلاك ساخت ویك پُسر أزوَی ماندکه (رستم) أز نسل اوست .

تمرین – ۳۶

قصه

فارسیه ترجمه ایدیکز :

برقاچ نفر تاجر برپادشاهك حضورینه کله‌رك بعضی آثاری

کتیردیلر که آنلری صاتمق ایسته‌دیلر . (ایسته‌دیلر صاتسونلر = میخواستند بفروشند) .

پادشاه اوآتلری بکنه‌رك قیمتلرندن ایکی بیك تومان فضله (علاوه) تاجرلره ویردی وآنلره امر بویوردی که دها باشقه آتلری، او مقدار پاره ایله (بقدر آن مبلغ) وطنلرندن (از وطنشان) کتیرسینلر ؛ لکن وطنلرینی واسملرینی صورمادی وآنلردن برکفیل (ضامنی) آرامادی (نطلبید) .

اوآت صاتیجیلر (آن أسب فروشان) مساعده آلوب کیتدیلر (ترخیص ایدلدیلر = مرخص شدند) .

برقاچ کون صوکره (بعداز چند روز) پادشاه لطیفه طریقیله صدر اعظمنه دیدی : بوتون طانیدیغك احمقلرك اسملرینك جدولنی (سیاههٔ نامهای همهٔ احمقانرا که میشناسی) بنم ایچون یاز .

وزیر بویله حرکت ایده‌رك (چنین کرده) اوجدولی پادشاهه عرض ایتدی (نظر پادشاهدن امرار ایتدی = از نظر پادشاه گذرانید) .

پادشاه آنی اوقودیغی وقت (وقتیکه پادشاه آنرا بخواند) تعجب ایتدی ، شوسببدنکه کندی اسمنی (اسم خویشرا) اودفترك باشنده بولدی .

وزیردن صوردرق دیدی[که] : سن بنی نه‌جهتدن احمق تصور ایتمشسك ؟ (أنگاشتهٔ) .

جوابنده وزیر دیدی [که] : شوسببدن (شویوزدن = زانرو) که ذات شاهانه‌لری (قبلهٔ عالم) اوآت صاتیجیلرینك وطن واسملرینی آرامقسزین (بی اینکه وطن واسمهای آن اسب فروشانرا تفتیش نمایند) وهیچ برکفالت طلب ایتمکسزین (وبدون طلب هیچ ضمانت) اوقدر چوق برمبلغی (چنان‌مبلغی زیاد) اونلره امانةً تسلیم ایتدیلر (امانت سپردند) که آت صاتون آلسونلر .

پادشاه دیدی : اگر اوتاجرلر آتلری کتیررلرسه اوزمان نه ؟ (پس چه) . وزیر دیدی : اگر بویله یاپارلرسه اوزمان (آنگاه) اسم اقدس شاهنشاهیلرینی بودفتردن سیله‌رك (محو نموده) آنلرك اسملرینی آنك یرینه (بعوض آن) قید ایده‌جکم (ثبت خواهم کرد) .

تمرین ۳۷

محاوره

فارسی اوله‌رق سویله‌شکز وتورکجه‌یه ترجمه ایدکز :

سؤال	جواب
چند سال است که شما در ایران تشریف دارید ؟	شش سال میشود که بنده واردِ اصفهان شده اَم .
وقتیکه تشریف می آوردید از کُدام راه آمدید ؟	ازراه (بوشهر) آمدم زیرا که درهند بودم .
بَچِه طور سفر کردید ، چاپاری یا با قافله ؟ (یوقسه کروانله‌می) .	از بوشهر تاشیراز باقافله امدم زیرا راه بربالایِ کوهها میرود پس هرکس باید باقافله سفر کُند.
بلی ، اینرا شنیده أم . اماّ	راست میفرمائید ؛ أمّا بنده
بعضی بمدتِ شش روز (آلتی	تنها نبودم ؛ زیرا عِیال همراه

سؤال	جواب
کون ظرفنده) مسافتِ مابینِ (بوشهر) و (شیراز) را [بوشهر ایله شیراز آره‌سنده‌کی مسافه‌یی] طی کرده اند که نزدیك بسرعتِ چاپارهاست .	داشتم . پس دوازده‌روزه (اون ایکی گونده)وارِدِ شیراز شدیم.
آیا با همان قافله که از بوشهر تاشیراز آمده بودید باز بأِصفهان امدید ؟	نه(خیر)؛ زیرا که‌أستردارانِ از أهلِ (کازرون) بودند و نمیخواستند همراهِ ما بباشند تا أِصفهان ؛ امّا بآسانیٔ تمام (تام بر قولایلقله) دیگرانرا یافته (باشقه‌لرینی بوله‌رق) حرکت کردیم ؛ وبعد از پانزده روز دیگر به‌اصفهان رسیدیم .
در کُدام موسم سفر کردید ؟ آیا در تابستان یادر پائیز ؟	وقتیکه واردِ بوشهر شُدیم زِمستان بود و در فکر این بودیم که آنجا تا بهار توقّف کُنیم أمّا آخرکار درزِمستان راه افتاده براحت سفر کردیم وچون هوا خوب بود الحمدلله سلامت بمنزل مقصود رسیدیم .

مركب فعللر ـ اعانه فعللرى

٩٨ — فارسيده فعللر تشكيلنه خدمت ايدن افعال اعانه پك چوق اولديغندن آتيده‌كى جدول ترتيب ايدلمشدر :

اعانه فعللرى	مركب فعللر	معنالرى
١— نمودن	سعى نمودن	چاليشمق
(كوسترمك)	مداومت نمودن (به)	دوام ايتمك، دوامكار اولمق
	تعجب نمودن (از)	حيرت ايتمك
	التفات نمودن (بر)	عطف نظر عطف دقت ايتمك
٢— آوردن	رحمت آوردن (بر)	آجيمق
(كتيرمك)	عجب آوردن (از)	حيرت ايتمك، تعجب ايتمك
	مشاورت آوردن (به)	طانيشمق
	تحمل آوردن (به)	طايانمق
	تاختن آوردن (بر)	تعرض ايتمك، هجوم ايتمك
٣— بردن	حسد بردن (بر)	غبطه ايتمك
(كوتورمك)	حمله بردن (بر)	هجوم ايتمك
	تحكم بردن (به)	اطاعت ايتمك، حكم آلتنده اولمق
	انتظار بردن (به)	منتظر اولمق، انتظار ايتمك
	فرمان بردن (به)	اطاعت ايتمك، فرمان آلتنده اولمق

اعانه فعللری	مرکب فعللر	معنالری
٤ — خوردن	تأسف خوردن (بر)	أسف ایتمك
(یمك، ایچمك)	پشیمانی خوردن (بر)	پشیمان اولمق
	غوطه خوردن	طالمق
	زخم خوردن	یاره لانمق
	سُوگند خوردن	یمین ایتمك
٥ — دادن	راخلاص دادن	ی قورتارمق
(ویرمك)	را خبر دادن	ه خبر ویرمك
	را اختصاص دادن	تخصیص وتفریق ایتمك
	را رضا دادن	راضی اولمق
	میل دادن (بجانب)	میل ایتمك، تمایل ایتمك
	را آواز دادن	سسلنمك
	دست دادن	الویرمك، استحصال ایتمك
	فرمان دادن	امر ایتمك
٦ — داشتن	حاجت داشتن	محتاج اولمق
(طوتمق، مالك اولمق)	شهرت داشتن	معروف اولمق
	مراسله داشتن	مخابره ایتمك
	أمکان داشتن	ممکن اولمق
	توقّع داشتن	امیدوار اولمق
	اعتماد داشتن	اعتماد ایتمك
	پاسی داشتن	کیجه نوبت بکلهمك

اعانه فعللری	مرکب فعللر	معنالری
	گوش داشتن	قولاق آصمق، اطاعت ایتمك
	تنك داشتن	اوطانمق
۷ — دیدن	غم دیدن	دوچار غموم اولمق
(کورمك)	مصلحت دیدن	موافق کورمك
	هجران دیدن	آییریلمق، آییریلق کورمك
	بُوی دیدن	قوقو المق
۸ — زَدن	کوس زدن	داوول چالمق
(اورمق)	چنك زدن	چنك چالمق
	نیَ زدن	نیَ چالمق
	نیش زدن	صوقمق
	چشم زدن	کوزی یومه‌رق بامق
	دست زدن	أل آتمق
	خیمه زدن	چادر قورمق
	نعل زدن	نعل اورمق
	شبخون زدن	گیجه هجومی ایتمك
	خَم زدن	اکمك ، اماله ایتمك
	مشق زدن	کندینی آلیشدیرمق
	طعنه زدن	طعن ایتمك، حسددن ذم ایتمك
	رقم زدن	یازمق

اعانه فعللری	مرکب فعللر	معنالری
	فهم زدن	آکلامق
	شعله زدن	پارلامق
	حرف زدن	سویلهمك
	لاف زدن	اوکونمك
	رای زدن	بر رأی ویرمك
	آواز زدن، بانك زدن	حایقیرمق ، سسلنمك
۹ — کشیدن (چکمك)	رنج کشیدن	زحمت چکمك
	ملامت کشیدن	دوچار لوم اولمق
	انتظار کشیدن (به)	مراقده قالمق
	انتقام کشیدن (از)	انتقام آلمق
	سر کشیدن	باش قالدیرمق، عاصی اولمق
۱۰ — کرفتن (طوتمق)	ألفت کرفتن (با)	ألفت ایتمك، دوست اولمق
	حساب کرفتن (از)	حسابه قاتمق
	سبقت کرفتن (به)	داها اول وقوعه کلمك
	انتفاع کرفتن (از)	فائده بولمق
	عیب کرفتن	تعییب ایتمك، قصور لی بولمق
	دل کرفتن	متأثر اولمق، جانی صیقلمق
	کُشتی کرفتن	کولشمك

اعانه فعللری	مرکب فعللر	معنالری
۱۱ — یافتن (بولمق)	پرورش یافتن = پرورش پذیر فتن	بسلنمك، یتشدیرلمش اولمق
	وقوف یافتن	معلومات الده ایتمك
		اوکره نمك
	تمهید یافتن	سرلمش اولمق، استحصال ایتمك، تأسس ایتمك
	تصمیم یافتن	برشیئه عزم ایله قرار ویرمك
	رهائی یافتن	خلاص بولمق
۱۲ — نهادن (قومق)	عذر نهادن	معذور کورمك
	بنا نهادن	انشا ایتمك ، بناَ ایتمك
۱۳ — گردیدن گشتن	تلخ گردیدن، شدن	آجی اولمق (آجی دکلکن)
	راضی گشتن	راضی اولمق (دکلکن)
۱٤ — شدن (اولمق، برصفت عارض اولمق)	مبذول شُدن	مبذول اولمق (دکلکن)
۱۵ — آمدن (کلمك)	رحمت آمدن	مرحمت ایتمك
	گرد آمدن	طوپلامق

اعانه فعللری	مرکب فعللر	معنالری
	حاضر آمدن	حاضر اولمق
	حاصل آمدن	حاصل اولمق، حصوله کلمك
	قبول آمدن	قبول اولنمق
	پسندیده آمدن	مقبول، مظهر قبول اولمق
١٦ — بودن	بری بودن	بری اولمق، آزاده اولمق
(اولمق)	منتظر بودن	منتظر اولمق
١٧ — اُفتادن	اتفاق اُفتادن	فرصت حاصل اولمق، تصادفاً
(دوشمك)		واقع اولمق؛ تصادف ایتمك
	احتیاج اُفتادن	حاجت مس ایتمك
	موافق اُفتادن	موافق دوشمك
	استماع افتادن	ایشیدلمك
	دُور افتادن	اوزاقده قالمق

لغتلر

خَدَمُ و حَشَم (معیت ، اتباع) ؛ بهره (نصیب، حصه) ؛ بأندك زمان (آز زمانده) ؛ خوبی (کوزللك ، نعمت) ؛ سال (ییل) ؛ دِراز (اوزون) ؛ سنك (طاش) ؛ کهولت (شبابت ایله شیخوخت آراسنده کی دورهٔ عمر) ؛ گِل (چامور) ؛ آفت (عارضه) ؛ بأندك آفت (جزئی برعارضه ایله) ؛ برطرف گردد

(زائل اولور) ؛ جنگل (اورمان) ؛ کَپر (قولوبه) ؛ هیزُم کن (اودونجی) ؛ سرگردان شدن (طولاشمق) ؛ پیاله (قدح ، بارداق) ، بالاپوش (پالطو ، اوسته گییلن لباس) ؛ شانه (اوموز) ؛ قبای (قفتان ، ستره) ؛ راهزن (حیدود ، قطاع طریق) ؛ شاخ نفیرِ شکاری (آوبوروسی) ؛ آویخته (آصیلمش) ؛ بیرون آوردن (چیقارمق) ؛ باران (یاغمور) ؛ آسمان گرفته‌است (کوك طوتولمشدر ـ هوا قاپانیقدر) ؛ برف (قار) ؛ کم (آز) ؛ کمتر (دها آز) ؛ گاه گاهی (بعضاً) ؛ فِراوان (مبذول ، بول) ؛ سرما (صؤوق) ؛ بزودی (ایرکن ، وقتیله) ؛ گُرِسنَکی (آچلق) ؛ طاعون (وبا) ؛ أبر (بولوط) ؛ گرم (صیجاق) ؛ وزیدن (اسمك) ؛ راندن (سورمك) ؛ پادشاه (قرال ، پادشاه) .

تمرین ـ۳۸

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

حکایه

شخصی نزدِ بُزُرگی از اهل علم وفضل رفت وگفت که خوبیٔ دُنیا وآخرت را میخواهم .

گفت که علم بیاموز (اوکره‌ن) تا خوبیٔ هر دو جهانرا بیابی . آنشخص گفت که از خواندن ونوشتن بهرهٔ ندارم ؛ از آن سبب در تحصیل علم عاجز وازتعلم محروم هستم .

آن بزرگ مدّتِ دوسال به‌تعلیم وتربیت او متوجّه گشت (متوجّه اولدی ـ همت ایتدی) ، تا آنگه ویرا درخواندن ونوشتن دانا ساخت و جهالت اورا باخلاق و خِرد مبدّل گردانید .

پس آن شخص چون لذّتی از علم یافت به‌استکمالِ آن رغبت نمُود تا آنگه از برکتِ علم وتربیت بَأندك زمان خوبیٔ دنیا وُآخرت نصیب اوشد (اوکانصیب‌اولدی) و بُمَرادِ دِلِ خُود رسید .

هرکه جهد وسعی در تحصیل علم نمُاید فائدهٔ هر دو جهانرا می یابد ؛ خصوصاً که از ایّام طفلی به‌جُستجوی آن (آنك تحریسیله) مشغول شوَد تا نتیجهٔ آن زود تر (دها ایرکن ، دها أوّل) بدورسد ؛ گفته‌اندکه : علم که‌درطفولیت و صِغَرِ سن آموزند چون نقش برسنگ است که سالهای دراز بماند وعلمی که درکهولت وکِبَرِ سن آموزندمانند نقش برگِل است که بأندك آفت برطرف گردد .

تمرین —۳۹

قصه

فارسی‌یه ترجمه ایدیکز :

برکون اسپانیا قرالی بشنجی شارل (شارلِ پنجُم) اوَ محلنده (درشکارگاه) معیتندن (از خَدَم و حَشمِ خود) اوزاق دوشدی .

براورمانك ایچنده طولاشدقدن صوکره نهایت (آخرالامر) براودونجینك قولوبه‌سنه (به‌کپرهیزم کنی) واصل اولدی . وایسته‌دی‌که (اراده ایتدی‌که) بر آز استراحت ایتسین (آرام نماید) .

لکن اوقولوبه‌یه کیردیکی‌وقت (چون داخلِ آن‌کپرشد) دورت کیشی کوردی‌که اوتورمش ایدیلر و صورتلرندن ظاهر ایدی‌که آنلر حیدود (راه‌زن) ایدیلر .

قرال آنلردن ایچمك ایچون بر آز صو (قدری آب برای آشامیدن) ایسته‌دی . لکن هنوز بر بارداق صویی ایچمکدن فارغ اولمامش ایدی‌که حیدودلردن بری ایلری کله‌رك دیدی‌که بن شیمدی (الآن) اویقوده کوردم‌که پالطوکز (بالاپوش شما ـ اوست اثوابکز) ایشمه کلیر (بکار من میخورد ـ خوردن موافق کلمك معناسنه‌ده کلیر) .

بونی سویله‌یه‌رك پالطویی پادشاهك اوموزندن چكدی آلدی (رُبود ـ قاپدی) .

آندن صوكره دیكر برحیدود ایلری كله‌رك دیدی كه : ـ بن دخی اویقوده كوردم كه ستره كز بكا مناسبدر (درخورِ من است). بونی سویله‌یه‌رك ستره‌یی قرالك اوستندن (از تنِ پادشاه) چكدی (كَند) .

اوچنجی حیدود عینی صورتله (بهمان طور) كلاهنی آلدی ودردنجیسی ایسته‌دی كه پادشاهك بوغازینه برآلتون زنجیر ایله معلق بولنان آو بوروسنی چیقارسون .

اوزمان (آنگاه) پادشاه دیدی كه : اولا أذن ویركه آو بورومك استعمالنی سكا اوكرده‌یم .

بونی سویله‌یه‌رك آو بوروسنی بوتون قوتیله (بقوت هرچه تمامتر) اوتدیردی (بنواخت)؛ مقربینی (ملازمانش) انك صداسنی ایشیده‌رك یتیشدیلر وحیدودلری اسیر ایتدیلر (گرفتار ساختند)

اوزمان پادشاه حیدودلره دیدی :

ای بنم سوكیلی دوستلرم بن‌ده برروٴیا كوردم واو روٴیاده شونی كوردم كه: جمله كز دار اغاجنه چكلمش ایدكز (بردار كشیده بودید) .

بونك اوزرینه (پس) پادشاهك آدملری (ملازمان پادشاهی) آنلرك جمله‌سنی قولبه‌نك اوكنده بولنان آغاچلره آصدیلر . (بر آن درختان كه پیش آن كپر بود آویختند)

تمرین — ۳۹

محاوره

فارسی اولەرق سویلەشکز وتورکجەیه ترجمه ایدیکز :

اِمروز آسمان خیلی گرفته است . آیا باران آید یانیاید؟

چه عرض کُنم؟ خدامیداند.

أمّا رأی شما چیست؟

بنده چه میدانم؟ امّا در این موسِم باران کمتر اید ؛ أکثرِ اوقات ابرها بعد از أندکی میگذرند.

شنیده‌ام که در ایران اگرچه باران کم است اما برفِ زیاد باشد.

بلی ؛ در اطراف اصفهان باران خیلی کم آید امّا در زِمستان گاه گاهی برفِ فراوان و سَرما بَشدّت است .

اگر باران امروز بیاید برای ما که سفر می کنم بد است.

لکن برایِ زمین خوب باشد و البته باران بخشِش خداست

شاید شنیده باشید (ایشیته‌مش اولمالیسکز) که چند سال قبل درهند قحطیٔ سخت شد واِمسال هم اهل آنجا خیلی

نه ؛ اینرا نشنیده بودم ؛ امّا شنیدم که طاعون در بعض جاها مثلا در بَمبَیْ (بومبای) بشدّت شیوع یافته است (یاییلمشدر)

می ترسند که اگر باران بزودی نیاید اشخاص بسیار یقیناً (شبهه سز) از گرسنگی خواهند مرد .

ومیترسند که مبادا باران هم سرایت کند .

الآن ابرها گذشتند و آفتاب بی نهایت (نهایتسز = صوك درجه) گرم است .

بلی ؛ زیرا ممکن نبود که این باد شدید که می وزد آنهارا بزودی نراند .

اداتلرله مرکب فعللر

۹۹ — متعدد اداتلر بعض فعللرك اولنه کتیریلهرك معنالرینی تعدیل وتغییر ایدرلر . اشبو اداتلر زیرده تفصیل ایدیلیر :

۱ — باز « کری تکرار » معنالرینی افاده ایدر :

آمدن (کلمك) ؛ باز آمدن (عودت ایتمك رجوع ایتمك ، کندینی چکمك « فنا برعادتدن، الخ ») .

داشتن (طوتمق) ؛ باز داشتن (قاچیرلمش برشیئی تکرار الده ایتمك) .

کردن (ایتمك)؛ باز کردن (تکرار ایتمك؛ آچمق «کوزلری، قاپی یی الخ ») .

شُدن (اولمق) ؛ بازشدن (کری کیتمك ؛ آچلمق « کوزلر، کوکل ، قاپی الخ »)

دانستن (بيلمك) ؛ باز دانستن (طانيمق، تشخيص ايتمك) گُفتن (سويلهمك) ؛ باز گفتن (تكرار ايتمك ، مقابلهً سويلهمك) ؛

نمودن (گوسترمك) ؛ باز نمودن (تعيين ايتمك، تشخص ايتديرمك) .

باز يرينه بعضاً (وا) دخى قوللانيلير : وا ايستادن ، باز ايستادن = كريده طورمق ، اوزاقده طورمق، تبعيدنفس ايتمك (برشيدن)

بعضاً (باز) اداتى زائد اولور :

باز گفتن = گفتن (سويلهمك) ؛ باز شنيدن (ايشتمك) .

٢ — بر (يوقارى ، اوزرى، اوست، ايلرى، طيشارى) معنالرينى افاده ايدر .

آمدن (گلمك) ؛ برآمدن (يوقارى گلمك = چيقمق ؛ قالقمق ، صعود ايتمك ، اوستندن گلمك «موفق اولمق» ، طلوع ايتمك « شمس وسائره حقنده » .)

آوردن (گتيرمك) ؛ برآوردن (يوقارى گتيرمك = قالديرمق ، القا ايتمك « برسى برصوتى الخ. » ، يوكسلتمك « بربنايى الخ. » ، سوكمك « برآغاجى الخ.»)

داشتن (طوتمق ، مالك اولمق) ؛ برداشتن (يوقارى طوتمق = قالديرمق . طاشيمق ، تحمل ايتمك ؛ ددوشيرمك « ميوه ، جيچك الخ. » ، قازانمق ، الده ايتمك) .

چیدن (ده‌وشیرملك) ؛ برچیدن (طوپلامق، ادخار ایتمك، قازانمق) .

گرفتن (طوتمق) ؛ برگرفتن (یوقاری یه‌قالدیرمق، استحصال ایتمك ، احاطه ایتمك)

بمضاده زائد اولور : تافتن = برتافتن (پارلامق)

۳ — برون ، بیرون (طیشاری ، طیشاری یه)

بیرون آمدن (طیشاری کلمك = خروج ایتمك)؛ بیرون رفتن (طیشاری کیتمك ، چیقمق)؛ برون کردن (طیشاری ایتمك، طرد ایتمك) .

٤ — پیش (اوك ، اوکه ، ایلری ، ایلری یه)

پیش آمدن (ایلری یه کلمك ، مراجعت ایتمك ، برینه ویا برشیئه یاقلاشمق ، برینه مصادف اولمق ، ضیافت چکمك)

پیش کردن (ایلری ایتمك ، عرض ایتمك)

پیش گرفتن (ایلری طوتمق، تشبث ایتمك، قبول ایتمك).

پیش نهادن (ایلری قومق، ایلری سورمك، تکلیف ایتمك).

پیش گفتن (پیشین ایسته‌مك) ؛ پیش دیدن (اولدن کورمك ، متیقظانه طاورانمق) .

٥ — در وَ أندر (ایچری ، ایچری یه)

درآمدن (ایچری کلمك ، کیرمك) ؛ درآوردن (ایچری کتیرمك ، حصوله کتیرمك) ؛ درگرفتن یاخو أندر گرفتن (اجرا ایتمك) .

درخوردن، اندرخوردن (موافق کلمك)؛ دریافتن (معلومات استحصال ایتمك ، آکلامق ، تحقیق ایتمك) .

درخواستن = خواستن (طلب ایتمك ، ایسته‌مك)

٦ — فرا ، فراز (ایلری ، یوقاری ، طیشاری ، اوته) فرا آمدن یاخود فراز آمدن (ایلری یه کلمك ، یاقینه سورمك) . فرارفتن یاخود فراز رفتن (ایلری یه کیتمك ، ایلریلهمك)؛ فرارفتن (کری چکلمك) ؛ فرا داشتن (ایلریده طوتمق ، آصمق ، اوزاتمق « قولاق ، أل وسائره حقنده »). فرا اندوختن (اوست اوسته بیغمق ، ادخار ایتمك)؛ فراز کردن (ایلری یه ویا کری یه ایتمك ، دیامق ویا آچمق « قاپی یی الخ. »).

٧ — فرو یاخود فرود (آشاغی)

فرود آمدن (آشاغی یه کلمك ، اینمك ، آتدن اینمك) ؛ فرو بردن (آشاغی یه کوتورمك ، اکمك « باشی وسائره » ، ایندیرمك ، یوتمق) ؛ فروشدن (آشاغی کیتمك ، باتمق) ؛ فرو گذاشتن (آشاغی یه قویمق ، ایندیرمك ، ترك ایتمك ، فراغت ایتمك) .

اخطار — اثنای تعریفده (به ، می ، نه) اداتلری . بو اداتلرله فعلار آره‌سنه کلیر : برمی‌آید؛ فرو ببرد ؛ بازنیامد .

شعرده بو اداتلرك تأخیری جائزدر: گویدباز = باز گوید؛ آمد پیش = پیش آمد .

لغتلر ، تعبیرلر ، اصطلاحلر

اختیار کُلِّ امور = بوتون امورك انتخاب وتعیینی .

بقبضهٔ کفایتِ او = آنك قبضهٔ کفایتنه (بورادهٔ براستعاره واردر ؛ کفایتی یعنی درایت واقتداری مشخص عد ایدیور وآکا بر قبضه ، بر آووج اعازه ایدیور) ؛ می افزود (تزیید ایدردی) .

احترام اورا از پدر گذرانیدی = آنك احترامنی پدردن « یعنی پدرینکککندن » کچیردك « یعنی تجاوز ایتدیردك ؛ فضله ایتدك ؛ آکا بابا کدن فضله احترام ایتدك» .

گویا (دینله بیلیرکه) ؛ خِرد آموز (عقل اوکرهتن) ؛ دستگیر (أل طوتان ، یاردیم ایدن ، مُعین)

شِکست (مغلوبیت) ؛ سخت (قاتی ، شدتلی) ؛ خستکی (یورغونلق ، مشقت) ؛ نزدیك آمد (یاننه کلدی) ؛ بچنگ آوردن (غصب ایتمك) ؛ مَگَس (سینك) ؛ رُخسار ، رُخساره (یاناق) ؛ گزیدن (صوقمق ، ایصیرمق) ؛ فی الفور = در حال ؛ بیدار (اویانیق) ؛ بیدار شدن (اویانمق) ؛ خودرا پنهان کردن (صاقلانمق) ؛ تنیدن (اورمك) ؛ سرباز (عسکر ، نفر) ؛ لشکر (اردو ، برمقدار عسکر) ؛ تعاقب کردن (تعقیب ایتمك) ؛ حرف زدن (لاقیردی سویلهمك) ؛ اینَك (ایشته) ؛ پاره شدن

(پارچه‌لانمق) ؛ شُکْر نمودن (عرض شکر ایتمك)؛ رهانیدن (قورتارمق) ؛ بسته (پاکت، دنك) ؛ کاغذ (کاغد، مکتوب)؛ طِلا (آلتون) ؛ نُقره (کوموش) ؛ کاویدن (آرامق ، حفریات اجرا ایتمك) ؛ جنگیدن (حرب ایتمك؛ دوکوشمك).

تمرین — ٤٠

حکایت

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

چون مُلکْ دنیا بدست اُسکندرِ رومی اُفتاد اُرسطو اُستاد ومعلّم خود را وزیر اعظم ساخت واختیارِ کُلّیِ امور بقبضهٔ کفایت او نهاد وهر روز تعظیم وتوقیر او می افزود .

گفتندش چرا چنین کردی که احترام اورا از پدر گذ- رانیدی .

گفت که پدر گویا مرا از آسمان بر زمین آورد واین خرد آموز مرا از زمین با آسمان اُفراشت . یعنی پدر همان (انجق) باعثِ وجودِ پسر است و سبب پروردن وبر آوردنِ جسم و تنِ او ؛ امّا خرد آموز موجب ظهور عقل ومعرفت میباشدکه دستگیرِ دنیا وآخرت خواهد گردید .

حاصل مطلب : قوتِ تحصیل علم وادب در روح پیدامی آید وآن از قوتِ جسمی بر تراست .

تمرین — ٤١

ذارسی یه ترجمه ایدیکز :

قصه

زمان قدیمده بر شاهزاده وار ایدی که محاربه ده شدتلی (قاتی) بر مغلوبیته دوچار اوله رق مجبور اولدی که فرار ایدوب دشمنلر الندن خلاص بولسون .

آقشام اولدیغی وقت بر اورمانه واصل اوله رق آکا داخل اولدی وسفرینك یورغونلغندن بر آغاچ التنك طوپراغی اوزرینه کندینی آته رق (افکنده) اویودی (اویقویه واردی).

اوزمان بر حیدود آنی اوحالده کوره رك یانه کلدی ، تا «که» آنی اولدیروب مال ولباسنی غصب ایتسین .

لکن اول تهلکه لی (پُر خَطَر) زمانده برسینك شاهزاده نك یاناغنه اوطوره رق آنی او صورتله صوقدی (ایصیردی) که درحال اویقودن اویاندی .

حیدود آنی اویانیق ومساج کوردیکی وقت قورقدی وآکا (آنك اوزرینه) تعرض ایتمه یه رك نهان اولدی .

اندن صوکره شاهزاده بر مغاره‌ده صاقلاندی . عینی کیجه‌ده بر اوروجك او مغاره‌نك مدخلنه (دهنه) آغ (تار) اوردی . صباحلهین ایرکندن دشمنلرك اردوسندن ایکی عسکر (سرباز) که آنی تعقیب ایدییورلردی ، او محله واصل اولدیلر .

شاهزاده ایشیتدی که اونلر یکدیکریله لاقردی ایدیورلر ؛ آنلردن بری رفیقنه دیدی : البته او بو مغاره‌ده اولمق کرکدر (باید باشد) .

لکن اوبری (آن‌دیگر) آکا جواباً (درجوابش) دیدی : خایر ، ممکن دکلدر . زیرا ایشته اوروجك آغی پارچه‌لانمامشدر .

عسکرلر کیدنجه (نه وقت عسکرلر کیتمش ایدیلر) شاهزاده صمیم قلبندن خدای تعالایه شکر ایده‌رك دیدی که:

ای خدا ، سکا عرض شکر ایلرم که دون بنی بر سینك سبیله وبو کون بر اوروجك واسطه‌سیله بویوك بر تهلکه‌دن قورتاردك .

تمرین — ۴۲

تورکجه یه ترجمه ایدیکز وفارسی اوله‌رق سویله‌شکز :

سؤال	جواب
در شهر چه خبر بود	چیزی قابل عرض نبود
آیا شنیده اید که چاپار (پوست = پوسته)هنوز رسیده‌است یانه؟	وقتیکه از شهر بیرون می آمدم غلام تلگرافخانه‌را (تلغرافخانه آدمی) دیدم که بر پوستخانه میرفت امّا نمیدانم ؛ شاید او کار دیگر داشته است ولکن ممکن است که درپیِ کاغذها میرفته است .
در این هفته پوست خیلی عقب أفتاده‌است (تأخر ایتمشدر). خصوصاً اگر حال هم نرسیده باشدومن در انتظار کاغذهای اعم میباشم (بولونیورم) .	میگویند که هفتهٔ گذشته دُزدان (خیرسزلر) دراثنای راه بر چاپار انگلیس تاخته (تعرض ایده‌رك) وهمهٔ کاغذها وبستهارا که اومی آورده است بُرده اند .

بلی ، این راست است امّا احتمالِ کلی داردکه (پك محتملدرکه) بعد از آن که بستهارا باز کُنند (باز کردن = آچمق) وآنچه‌را که بکارَشان (ایشار) بخوَرد (موافق کلیر) بردارند(برداشتن = آلیقویمق) کاغذهارا بنوعی (برصورتله) پس میدهند (پس دادن = کری ویرمك) .

البته دزدان ایران بنهایت با ادب ومروّت هستند ـ امّا شکّی ندارم‌که قبل ازانکه شخصی‌را رها کُنند حتی جیب وبَغَلِ اورا بخوبی میکاوند که مبادا درجیب وبغل وی چیزی قیمت دار باقی مانده باشد .

میشود (اوله‌بیلیر) زیرا قبل از این بارها شده است که چون دُزدها فهمیده بودند که همراهِ چاپار (بوسته‌ایله برابر) چیزی ازطِلایا نُقره‌میباشد آنرا از وَی گرفته هر چیز دیگررا بوَی ردّ نموده‌اند.(ردنمودن = اعاده ایتمك) .

یقیناً عادتِ ایشان‌همانست که فرمودید امّا اگرکسی جرأت کندکه با ایشان بجنگد اورا میکُشندواسبابش‌را (اسبابنی، وسائطنی، اموالنی) می بَرَند.

مرکب اسملر ، صفتلر ، ظرفلر

۱۰۰ — قارشیده پك چوق مرکب اسملر ، صفتلر ، ظرفلر استعمال اولونمقده‌در .

بو ترکیبلره «ترکیب اسمی» نامی ویریلهرك مختلف صورتلرده تشکیل ایدیلیرلر :

١ — برکلمهنك تکراریله ظرفلر ، صفتلر و یا اسملر تشکیل ایدیلیر :

أندك أندك = آز آز ؛ آزار آزار ؛
آهسته آهسته = یاواش یاواش ، آغیر آغیر ؛
پاره پاره = پارچه پارچه ؛
جَوْ جَوْ = دانه دانه ، پارچه پارچه ؛
ساعت ساعت = هر دقیقهده ، هر ساعتده ؛
دیر دیر = اوزون فاصلهلرله ، سَیرهك سَیرهك ؛
رفته رفته = تدریجاً ، خطوه بخطوه ، گیت گیده ؛
قطاره قطاره = طاملهطاملهطاملهط

کشمکش (عیناً معناسی چك چکمه‌در.) = قارغه‌شه‌لق؛ راحتسزلق ؛

کن‌مکن (عیناً : اول اولما .) = تردد ، قرارسزلق .

بو ترکیبلره (ترکیب تکرری) دینیر .

بعضاً ایکنجی کلمه برنجینك عینی دکاسه‌ده آ کا پك یاقین وعینی جوهردن مشتق ویا معناجه مرادفی اولور :

گفتگو ، گفتگوی ویا گفت وگوی (لاقیردی ، نطق)؛

جُستجو ، جُستجوی ویا جست وجوی (آراشدیرمه ، آرامه) ؛

شُستشو ، شُستشوی ویا شست وشوی (یقامه) ؛

سوز وگذار (یانمه یاقیلمه) ؛

شُسته رُفته (تمیز ، یقانمش) ؛ قیل وقال (عربی کلمه‌لردندر) = مکالمه ، سوز ، دیدی قودی؛

گیرودار (عیناً؛ طوت وطوت؛ = غوغا ، جنك) ؛ تاخت وتاز (هجوم ونهارت) ؛

دور ودراز (عیناً : اوزاق ، اوزون ؛ یعنی اوزون اوزادی؛ مطول) .

۲ -- مکرر ویا مرادف کلمه‌لرك آراسنه بعضاً برادات داخل اوله‌بیلیر :

تازه بتازه (دائما تازه) ؛ دست بدست ویا دست بادست (ألدن أله ، أل‌أله ، یاقین ، سریع ، حاضر ، فعال ، مشغول) .

سربسر ، سرتاسر ؛ سرتابسر ، سراسر (براوجدن اوبر اوجه ، باشدن باشه ، کاملاً) ؛

شاخ درشاخ (عیناً دال ایچنده دال = داللی بوداقلی ، مختلف ، واسع) ؛

برابر (عیناً : کوکس کوکسه = مساوی ، أش ، قارشیده کی ، قارشی قارشی یه ، یان یانه) ؛

تکاپو (عیناً : قوش ، سکیرت = شورایه بورایه قوشمق ، تلاش ایله آراشدیرمق) ؛ رَوا رَو (عیناً : کیت کیت = حرکت حالنده اولان اولان ، سرعتله تعقیب ایدن ، یوروین) ؛

گوناگون (مختلف رنکلی ؛ مختلف جنسلردن) ؛ لبالب (عیناً : دوداق دوداغه = طوپ طولو) ؛ یکا یك یاخود یك بیك (برر برر) ؛ دورادور (اوزون اوزادی ؛ پك اوزاق) پیچ و تاب ، پیچتاب (اکیلوب بوکولمه ؛ اندیشه ؛ اضطراب) ؛ تاب وتب (عیناً : پارلایش وحرارت = جوالیت ، فعالیت ؛ دَل کرمی) .

بوترکیبلره « ترکیب تجانسی ویا ترادفی » دینیر .

۳ — مقناجه ضدومباین کلمه لردن تشکیل ایدیلن ترکیبلردر که « ترکیب تضادی » نامنی آلیرلر :

آمدورفت ویاآمدرفت (کیدوب کلمه ؛ دخول وخروج ؛ اختلاط) ؛ آمدوشد (گیدوب گلمه) ؛ أفتان وخیزان (دوشه رك وقالقه رق) ؛ تیتره مك آدیملرله ؛ گوچلکله) ؛ تروُخشك (یاش

وقوری ؛ چوق ویا آز) ؛ خرید و فروخت ویا خرید و فروش (اخذوعطا ؛ آلیش ویریش) ؛ زیروزبر (عیناً : آشاغی یوقاری = آلت اوست، قارمه قاریشیق) ؛ گرم وسرد (عینا : صیجاق وصوغوق = اقبال وادبار ، انقلابات دهر) ؛ گفت وشنید ویا گفت وشنود (عیناً : سویله‌یش وایشیدیش = مکالمه) ؛ دادوستد (آلیش ویریش، تجارت) زنا شوئی (قاری وقوجه‌لق = ازدواج) ؛ کمبیش (نقصان ویا فضله)

٤ — آره‌لرنده برنسبت بولنان کلمه‌لردن تشکیل ایدیلن ترکیبلردرکه « ترکیب تناسبی » نامنی آلیر : برك وبار (یاپراق ومیوه) ؛ برك وساز یاخود برك ونوا (اسباب معیشت) ؛ تیروکمان (اوق ویای) ؛ شاخ وبرك (دال ویاپراق) .

٥ — معنالی برکلمه ایله آکا لفظاً وشکلاً مشابه فقط معناسز دیکر برکلمه‌دن یعنی أوّلکینك مهملندن متشکل ترکیبلردرکه (ترکیب اهمالی) ویا « ترکیب اتباعی » نامنی آلیرلر :

تارومار ویاترت‌ومرت « کذلك: تارمار، ترت‌مرت » = (طارمه طاغنیق ؛ قارمه قاریشیق) ؛ هرج ومرج یاخود هرج مرج (قارمه قاریشیق)؛ خُرده مُرده (پارچه پارچه‌ـ آلت اوست) .

لغتلر ، ایضاحلر

مردم‌را (اهالی‌یه) ؛ هفت ساله (یدی یاشنده) ؛ گرفتنِ

عبادت (عبادت طوتمق یعنی اجرای عبادت ایتمك) ؛ آموخته شدن (تعلم ایتمك)

محکوم کردن (محکوم ایتمك ، مجبور طوتمق) ؛ پرداختن - پرداز (حصر وقت ایتمك) ؛ چوب (آغاچ پارچه‌سی) ؛ پیچیدن (بوکمك) ؛ خشك (قوری) ؛ بغیرِ آتش (آتشدن ماعدا برشی) ؛ خردی (کوچوکلك) .

خرگوش (طاوشان) ؛ شجاع (جسور ، عربجه‌در) ؛ راندن (سورمك ، قاچیرمق) ؛

مایان (بزلر) ؛ وحوش (وحشی حیوانلر) .

گوش زدِ تو شده است (قولاغکه چارپمشدر ، ایشتمشسلك در) ؛ کوه اندام (طاغ وجودلی) ؛ ترسان گردانیدن (قورقوتمق) ؛ ترسانیدن (قورقوتمق) ؛ لرزان گردانیدن (تیتره تمك) ؛ ساك تازی (زاغار) ؛ ساعت چهار (ساعت درتده) ؛ بزودی (ایرکندن) ؛ روانه شدن (عزیمت ایتمك ، حرکت ایتمك) ؛ چشم (عیناً : کوز = باش اوستنه) ؛ صاحب (افندیم ؛ اجنبیلر حقنده قوللانیلیر ؛ یرلیلر حقنده « آقا » دینیر) ؛ چاروادار (کاربان رئیسی) ؛ ناشتا شکستن (قهوه آلتی ایتمك) ؛ میل فرمودن (آرزو بویورمق) باشیر وشکر (سودلی شکرلی) ؛ پیدا کردن (کشف ایتمك ؛ الده ایتمك) ؛ بریان (قیزارتمه) ، آب پز (قاینامش ، خاشلانمش) ؛ منزل کردن (قونمق) .

تمرین — ۴۴

تورکجه یه ترجمه ایدیکز :

ابوبکرِ صدیق در زمان خلافت خود موافقِ فرمودهٔ نبی علیه‌السلام مردم را حکم کرد که فرزندانِ هفت سالهٔ خویشرا بتعلیم گرفتنِ عبادت و آموخته شدنِ اخلاق حسنه محکوم کنید وچون عمرِ شان بده سالگی رسد بتأکید وتنبیه پردازید زیرا که چوبِ تررا بهر طورکه میخواهند می پیچند اما چون خشك شود بغیر آتش راست نمیگردد.

حاصل مطلب — در خردی اثر تربیت بیشتر میشود از آنکه در بزرگی. بیت :

چوب تررا چنانکه خواهی پیچ — نشود خشك جز بآتش راست

تمرین — ۴۵

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

بر کون بر آرسلان ایله بر طاوشان بری بریله مکالمه ایدییورلردی. طاوشان آرسلاندن صوره‌رق دیدی «که» عجبا سویله‌دکلری حمیدرکه ضعیف خروس سسنی القا ایده‌رك ابنای جنسکزی، که صوك درجه‌جسوروقوتلیسکز، قاچیره‌بیلیر؟

آرسلان جواباً دیدی: البته بوقول طوغریدر بلکه‌سزجه مخفی دکلدرکه بوتون بزلر ، بویوك وحوش بوقبیلدن بر عجزه مالکز ؛ بونك کبی (همچنین) شبهه‌سز (بی‌شك) قولاغکه چارپمشدرکه خنزیرك خموردانمه‌سی (مخمخ کردن) طاغ کوکده‌لی فیلی قورقوتور و تیتره‌تیر .

طاوشان دیدی: یابویله‌میدر؟ اویله‌ایسه‌شیمدی آکلایورم که زاغارك سسی بز طاوشانلری نه‌سیدن بوقدر قورقوتور .

تمرین — ٤٦

محاوره

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز و فارسی اولدرق سویله‌شکز :

حسن ، فردا صبح ساعت چهاریا قدری قبل ازان مرا بیدار کن ؛ زیرا باید بزودی ازاینجا روانه شویم.

خیلی خوب اما فراموش مکن

چشم. بنده امشب هر چیز را حاضر میکنم و بر چاروادار بگویم که صاحب میخواهد صبح زود حرکت کند.

خیر ، صاحب ، فراموش نمیکنم . برای ناشتا شکستن چه‌چیزرا میل میفرمایید ؟

قدری قهوه باشیر وشکر وهر قسم گوشت که پیدا کنی.

کوشت آب پزرا نمی پسندم؛ بهتر این است که آنرا کباب کنی. وحالا اگر هیزم داری آتش بکن زیرا قدری سرداست

کدام جاخوب است

آیا لازم است که چیزی از انجا ببری؟

خوب — اما میخواهید که گوشت را بریان یا آب پز کنم.

بلی سرداست وباد تند (شدتلی) می آید امّا فردا کَی منزل کنید درچاپارخانه یا درکاروانسرا؟

البته کاروانسرا بهترست زیرا چاپار خانه خیلی کوچك است.

بلی؛ آب آنجاشور (اجی) است؛ باید آب از اینجا بردارم.

مرکب اسملر، صفتلر

۱۰۲ — تفصیل ایتدیکمز انواع ترکیباتدن ماعدامرکب اسم و صفتلر تشکیل چون متعدد صورتلر واردر. بونلری ده بروجه زیر بیانده دوام ایله رز:

(٦) ایکی اسمدن مرکب اسملر:

پندنامه (نصیحت ویرن کتاب ویا مکتوب)؛ لطفنامه (لطفی احتوا ایدن مکتوب)؛ چاشتگاه (قهوه آلتی زمانی)؛

خوابگاه (اویقو محلی ، یاتاق)؛ غمکده (ایچنده غم چکیلن خانه)؛ گنبزك (کل یاپراغی) ؛ دهقان پسر (کویلی چوجوق) .

بعضاً بو ایکی اسمدن تامیله دیکر بر اسم چیقار :

خرگوش (عیناً : أشك قولاق = طاوشان) ؛ ابنقره ویا سیماب (عیناً: صو کوموش ؛ کوموش صو = جیوه) ؛ زراب (عیناً : آلتون صو = شراب) ؛ شترمرغ (دوه قوشی) ؛ شیرمرد (قهرمان ، بابا یکیت)؛ شترگاوپلنك (زرافه) .

(٧) ایکی اسمدن مرکب صفتلر : وصف ترکیبلری تسمیه اولنان بو ترکیبلر اضافتك مقلوبندن عبارتدر . هر ایکی کلمه‌نك نهایتی سکون اوزره‌در. آهو چشم (چشم آهودن مقلوب = آهو کوزلی) :

پری پیکر (پیکر پری‌دن مقلوب = پری صورتلی) ؛ پیلزور (فیل قوتلی) ؛ سروقامت (سروی بویلو) ؛ شیردل (آرسلان یورکلی) ؛ گلعذار (گل یاناقلی) ؛ گندم گون (بوغدای رنکلی) ؛ لاله‌رخ (لاله یاناقلی)؛ مشك بوی (مسك قوقولی) .

٨ — برصفت ایله براسمدن مرکب صفتلر: پُردِل (کوکللله طولو = جسور) ؛ پُرغضب (غضبله طولو = حدتلی) ؛ شیرین‌زبان (طاتلی دیللی) ؛ زودمست (چابوق سرخوش اولان) زردرُخ (عیناً : صاری یاناق = اوطانان ، قورقان) . کم زور

(آزقوتلی ؛ضعیف) گران سر (باشی اغیر؛ سرخوش) ؛ تنك دل (جانی صیقیلمش). بعضاً برصفتله براسمدن مرکب اسملرده تشکیل ایدیله بیلیر :

نیکنام (ایی نام) ؛ خشکسال (قوراق سنه) ؛ بدبو (فنا قوقو) .

۹ــ صفتله امر حاضر ویا اسم مفعولدن مرکب صفتلر:

تیزرو (چابوق کیدن) ؛ خوش نویس (کوزل یازان) ؛ زودخواز(چابوق اوقویان) ؛ کمیاب (آز بولونور) ؛نوآموز (یکی اوکره‌نن، تجربه‌سز)؛ نورسیده (تازه یتیشمش) ؛ پس نشین (آلچاق محالرده اوطوران)

۱۰ــ اسم ایله‌امر حاضر ویا ویا اسم مفعولدن ویاماضیٔ مخلقدن مرکب صفتلر :

پیغمبر(خبر کتیرن، نبی) ؛ تخت نشین (تختده اوطوران)؛ خودفروش (کندینی صاتان، کندینی اوکن) ؛ خودپسند (کندینی بکه‌نن) ؛ خاطرپسند (کوکله خوش کلن ، کوکلك بکندیکی) ؛ عبرت آموز (عبرت اوکره‌تن) ؛ دلپذیر (کوکلك قبول ایتدیکی ، (أله آلیشان ، مأنوس) ؛ دلآزار (کوکلی اینجیتن) ؛ روح أفزا (حیاتی اوزاتان)؛ سحر خیز (سحروقتی قالقان)؛ شبخوان (کیجه وقتی تغنی ایدن) ؛ پایمال (آیاق آلتنده چیکنه‌نن) ؛ شمشیرزن (قلیچ اوران)؛ کامیاب (موفقیت بولان، مسعود)؛

محبت آمیز (محبتله قاریشیق ، دوستانه) ؛ نبرد آزما (محاربه تجربه ایتمش، محاربه کورمش) ؛ روشناس (یوزی معروف ، معتبر)جنك آزموده (حرب تجربه‌ایتمش) ؛ جهاندیده(جهان کورمش)؛ خداداد (الله طرفندن ویرلمش) ؛ خشم رفته(حدته وارمش ، حدتلنمش) ؛ خواب آلود (اویقویه مغلوب اولمش، اویقوسی اولان)؛سایه پرورده (کولکه‌ده بویومش؛ تجربه‌سز)؛ سر آمد (عیناً: باشه واصل اولمش = عالی، متمیز) ؛ پدرمرده (باباسی اولمش)؛ زبان بُریده (عیناً ، دیلی کسیك = ساکت).

بوصورتله تشکیل ایدلمش اسملر دخی واردر :

چشم داشت (انتظار ، امید) ؛ دست بُرد (غلبه،غارت)؛ شاهزاده (پادشاه چوجوغی ، پرنس) ، پیشکش (هدیه؛ تورفنده) ؛ پابوس (آیاق اوپمه) ؛ دستبند (بیله‌زیك)؛پای لغز (آیاق سورچه‌سی) ؛ گوشمال (قولاق بوکمه؛ تأدیب، جزا) .

اسمله منفی برامر حاضردن متشکل صفتلرده واردر :

کس مَپُرس (عیناً : کیمسه‌صورما = صورلمغه غیرلائق) ؛ کس مترس (کیمسه‌دن قورقماز) ، هیچ مَیَرز (هیچ برشیئه یاراماز) ؛ هیچ مدان (هیچ برشی بیلمز) .

۱۱ — اسمله صفتدن مرکب صفتلر :

دل‌ْ آگاه (= آگاهِ دل؛ ذکی؛ مدبر) ؛ سخن شیرین (طاتلی سوزلی) ؛ روی سیاه (قره یوزلی، فنا نام قازانمش)؛

دلتنك (= تنك دل ؛ جانی صیقیلمش) ؛ ریش سفید (آق صقاللی) ؛ سرِ گران (= گرانسر ؛ سرخوش) .

۱۲ — صفات عددیه ومبهمه‌دن بریله‌ده مرکب اسملر وصفتلر تشکیل ایدیلیر : دوکارد (عیناً : ایکی یچاق = مقاص) ؛ چهار مغز — چارمغز (عیناً : دورت لب، دورت ایچ = جوز)؛ چهار میخ ، چارمیخ (عیناً : دورت چیوی = خاچ شکلنده انسانی چیویله یه‌رك اعدام ایتمك ؛ صلب ایتمك ؛ اعدام آلتی) . چند گونه (بر قاچ دورلو ، مختلف) ؛ چهار پا ، چارپا (دورت آیاقلی) .

اخطار : عربی اسملر وصفتلر استعمالیله دخی مرکب کلهلر یاپیلیر : مَلَك نظیر ، فجاعت مشحون ، فائده بخشا ، نعمتشناس الخ .

اخطار : مرکب صفتلره (وصف ترکیبی) تسمیه اولنور.

لغتلر وایضاحلر

دربارهٔ عادات (عادتلر حقنده) ؛ ریك (قوم) ؛ آبادی (معموریت ؛ اسکان و عمران) ؛ هولناك (قورقونخ) ؛ یافت شُدن (بولنمق)؛ روباه (تیلکی)؛ منزل کردن (اقامت ایتمك، منزل اتخاذ ایتمك). کاویده (قازه‌رق، آرایه‌رق)؛ ریختن - ریز (دوکمك)؛ بیرون افکندن (طیشاری آتمق) ؛ ریزه (دوکونتی ، قیرینتی،

پارچه) ؛ هنود (هندلیلر) ؛ عازم شدن (عزم ایتمك ، آرزو ایتمك) ؛ باهم می‌بندد (برابرباغلار) ؛ کُرّه = یاوری (آت، اشلك ، دوه حقنده) ؛ جُدا شدن (اوزاق اولمق، آیرلمق) ؛ تیز رو (چابوق یورور) ؛ جُوال (چووال) ؛ هرچه زود تر (ممکن اولدیغی قدر چابوق) ؛ برانگیختن (سورمك) ، سبقت جستن بر (کچمك چالیشمق) ؛ بجنك آوردن (اله کچیرمك) ؛ مقرر ساختن (تخصیص ایتمك) ؛ بافتن (اورمك) ؛ قوت کردن (قوت شده سز ؛ تأمین معیشت ایتمك ، کچنمك) ؛ خزرا کها (مأکولات) ؛ بندگی نمودن (ایفای عبودیت ایتمك) ؛ ترس ایزد (محافة الله ؛ الله قورقوسی) .

تمرین — ۷ :

تورکجه ترجمه ایدیکز :

قصه

بعض ازمورخین یونان قدیم أفسانهای عجیب دربارهٔ عادات أهل هند حکایت کرده اند که یکی از آنها این است که در آن مملکت صحرائیست پر از ریك که آنجا بسبب خُشکی و بی آبی هیچ آبادی نمیباشد .

در آن بیابانِ هولناك مورهای عظیم یافت میشود که ازسگها

کوچك تر امّا از روباهها بزرگتر میباشند. این مورها زیر زمین منزل میگیرند بطوریکه زمینرا کاویده ریگهارا بیرون میریزند بهمان قسمیکه مورهای عام (عادی قارنجه) درسایر ممالك چنین میکنند . آن ریگها که بیرون می افکنند ریزهای طلا در آنها می باشند .

پس آن هنودی که عازم این میباشند که درپی آن طلا بروند بدینطور تدبیر میکنند :

هرشخص سه شُتُررا که یکی از آنها باید ماده باشد باهم می بندد بنوعیکه شترماده دروسط آن دو شُتُر نر باشد و آن شُتُرماده باید تازه از کُرّهٔ خود جدا شده باشد چونکه در آنحالت شترها علی الخصوص تیزرو هستند .

آقایشان سوار آن شترِ ماده میشود وچون جوالهای خودرا از آن ریك پُر کرده است هرچه زودتر شترهارا برمی انگیزد تا بر مورها سبقت جسته بگریزند که مبادا آن مورها عقب آنها دویده انهارا پاره پاره کنند . بدینطور طلارا بچنك آورده برتجّار اجنبی میفروشند .

تمرین — ۴۸

حکایه

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

نوبت خلافت عمر بن الخطابه کلدیکی زمان (چون ....

رسید) جناب سلمان فارسی‌یی شام بلادئدن بر شهرك حاکمی تعیین ایتدی وبونك ایچون کندیسنه بش بیك درهم معاش تخصیص ایله‌دی .

حضرت سلمان خرما یاپراغندن زنبیل اوررردی و آندن معیشتنی تأمین ایله‌ردی . ومعاش پاره‌سنی الله یولنده خیراته ویریردی (بنام خدا خیرات میداد) .

صوردیلر : نیچون معاش پاره‌سندن یمه‌یورسك؟ بویوردی: قورقارم که آنی لذتلی مأکولاته صرف ایدرسه‌م آنلرك لذتی نسبتنده ایفای عبودیت ایده‌م وحسابنی ویرمکده اقتدارم اولماز .

الله قورقوسی ایمانك کمالی وایفای خیرات آنك جمالیدر .

تمرین - ٤٩

محاوره

فارسی اوله‌رق سویله‌شکز وتورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

مشتری	جواهرجی
اَمروز میخواهم دوسه چیزِ کوچك بخرم که برای تعارف کردن خوب باشد	خیلی خوب، صاحب. بنده خیلی چیزها دارم که امیداست سرکار شما بعضی از آنهارا پسندید .

امّا باید قیمت چیزهای خودرا أرزان بگوئید زیرا مدّتیست که دراین مملکت بسر میبرم (عیناً: (باشه کوتورمکده ایم = اقامت ایمکده ایم) وقیمتِ چیزهارا بخوبی میدانم.

مگر نمیدانید که چیزی مِثلِ آن چهل تومان نمی‌ارزد

بنده هرگز نمیخواهم که شمارا بِفریبم. قیمتِ دُرست هرچیزرا بیان میکنم. بِبینید مُرواریدهای این گلِ یخه (مجوهر ایکمنه) همه شاهوار است. وطلای آن نیز خالص است و بی آمیزِش. ملاحظه فرمائید که چه‌قدر این لؤلؤها آبدار است. این گردن بند صد تومان می‌أرزد اما آنرا بسر کار شما هشتاد تومان میفروشم.

خودم آنرا بهفتاد وپنج تومان خریده‌ام امّا چون این أوّلِ دفعه ست که سرکار اینجا تشریف آورده اید پس آنرا بهفتاد تومان بردارید. هرگز آنرا بدین قیمت نمی فروختم جز اینکه حالا حاجت بپول دارم.

اگر بخواهید پنجاه تومان میدهم	نمی شود زیرا اگر آنرا بشصت تومان می فروختم ضرر عظیم بکردم .
پس پنجاه و پنج تومان میدهم	بیشتر می ارزد ، صاحب ،
اما بیشتر نمیدهم	نمیتوانم باین قیمت بفروشم .
قیمت این دست بند چیست	آنرا کمتر ازده تومان نمی
وزن آنرا بیندید ، چه قدر است	فروشم . وزنش پنج مثقال است .

مرکب صفتلر واسملر

۱۰۳ — باشه کتیریلن بعض اداتلرله مرکب صفتلر واسملر أله ایدیلیر ؛ بو اداتلر زیرده تفصیل ایدیلیر :

۱ . نا (سلبه دلالت ایدر) : نامرد ؛ (نا ، اسمه داخل اولمشدر ؛ انسانلغه غیر لائق بر طینتده اولان) ؛ ناپاك (پاك اولمایان ؛ نا ایله صفت) ؛ نادان (نا ایله امر حاضر ؛ جاهل) ؛ نا امید ویا نومید (امیدسز) ؛ نافرمان (اطاعتسز) ؛ ناکام (مقصدینه نائل اولمامش : مقصدی حصول بولمایان) ، نابکار (غیر لائق ، غیر مفید ؛ ایشه کلمز)

۲ . باء مفتوحه : بَخِرد (عقلای) ؛ بشتاب (عجله ایدن ، مستعجل ایش کورن) .

۳ . با : باوفا (وفالی) ؛ باکمال (مکمل ؛ نقصانسز) .

٤ . بی : بی حیا (حیاسز) ؛ بیهوش (حسی قالمامش ، بایغین) ، بی نظیر (امثالسز) .

٥ . بر : برقرار (ثابت ، محکم) ؛ برکمال (کمال اوزره ، مکمل) .

٦ . در : دردست (حاضر ، الده) ؛ درکنار (کناره یازیلان یازی ؛ اسمدر) .

۷ . زیر : زیر دست (تابع ، تبعه‌دن بری ؛ اسمدر) .

بعضاً اداتدن ماعدا بر اسم‌دخی قوللانیله‌رق ترکیب اسمی ویا وصفی یاپیلیر :

پابَزنجیر (آیاغی زنجیرده) ؛ خانه‌بردوش (اُوی اوموزنده ، فقیر وسیار) ؛ سر بَمُهر (آغزی مهرلی ، قپالی برشی) ؛ سر برخط (عیناً : باش یازی اوزرینه = مطیع) .

عربی اداتلر دخی قوللانیلیر : غیر معین ، لاحاصل ، لاعلاج ، ذی روح .

ادوات لاحقه

۱۰٤ — کله‌لرك نهایتنه کتیریلن ادانلر ایله‌ده مرکب صفتلر و اسمار تشکیل ایدیلیر . آنلرده بروجه زیر تفصیل اولونور :

١ — (ا) : امر حاضرلرك نهايتنه كيره‌رك اسم فاعل مناسنده صفتلر وجوده كتيريرلر : گويا ، دانا ، بينا .

بو ادات صفتلره لاحق اولدرق آنلردن اسم معنالر وجوده كتيريرلر :

پهن (واسع) دن پهنا (وسعت) ؛ دراز (اوزون) دن درازا (اوزونلق) ؛ فراخ (كنيش) دن فراخا (كنيشلك) ؛ گرم (صيجاق) دن گرما (حرارت) ؛ سرما (صوؤق) .

٢ — (اك) : بعض امر حاضرلره لاحق اولەرق آنلردن اسم معنالر ، ياخود بعض اسملره لاحق اولەرق آنلردن صفتلر وجوده كتيريرلر :

اولا : تپاك (تپيدندن = تهيج ، آرامسزلق) ؛

جوشاك (جوشيدندن = غليان ايتمك ، جوش خروشه كلمك) ؛

خوراك (خوردن دن = غدا ، مأكولات) ؛

ثانياً فژاك (فژدن = چامورلى ، كيرلى) ؛

فغاك (فغدن = مجنونانه ، غير معقول) ؛

٣ — (ال) : (چنك دن چنگال) ؛ (دُم دن دُمبال = قويروق ؛ فضله بر ب گشدر) .

٤ — (ان) اولجه كورلديكى اوزره اسملرك جمنده قوللانلديغى كبى زمانه دلالت ايدن اسملرى‌ده ظرف حالنه تحويل ايدر :

بامداد (صباح) دن بامدادان (صباحلەين) ؛
بهاردن بهاران (بهار زمانده) ؛
بو ادات امر حاضرلره لاحق اولەرق اسم فاعلر تشكيل ايدر: خيزان (قالقان) ؛ أفتان (دوشن) ؛ كنان (ايلەين) ؛ خندان (كولن) . اسملردنده صفتلر ويا ديكر اسملر وجوده كتيرير :

(جاندن، جانان = جاندن سويلن) ؛ جاويدان (ابدى)؛ نيازان (محتاج) ؛ پيشان (اك ايلريده اولان محل ،مدخل) كوهان (تومسك ، دوەنك هوركوجى)

بعضاً اسامئ مملكته لاحق اولور :

توارز(تورلر،تورکلر مملكتى)؛ سپاهان (سپاهيلر، عسكرلر مملكتى) ؛

بيابان = قير ، صحرا (اسكى بر كلمەدن تشعب ايدر .)

٥ — (انه) : اسملردن نسبتى حائز صفتلر و يا ظرفلر وجوده كتيرير :

دوستانه (دوستلره لائق صورتده) ؛ ديوانه (ديو = شيطان ؛ شيطانه منسوب ، جن چارپمش ، دلى) ؛ شاهانه (شاهلره لائق)

٦ — (٥ ، ٨) : مختلف صورتده استعمال اولونور :

١ــ بعضى اسملرك ايكنجى صورتلرينى تشكيل ايدر: كام ـ كامه

(مراد، آرزو) ؛ کد ـ کده (خانه)؛ کین ـ کینه (کین، انتقام)؛ نیم ـ نیمه (یاریم).

٢ ـ بعضی اسم ویا صفتلردن دیکر اسملر تشکیل ایدر .

چشم (کوز) دن ـ چشمه (پیکار ـ چشمه) ؛ دست (ال) دن ـ دسته (دمت ، طوتام) ؛ روز (کون) دن ـ روزه (کونددلك)؛ چپ (صول)دن ـ چپه (صولاق)؛ پنج (بش) دن ـ پنجه (بش پارماغیله برابر ال وپنجه) .

٣ ـ فعللرك امر صیغه‌لرندن اسملری تشکیل ایدر : خند (کول) دن ـ خنده (کولمه ؛ اُستر(تراش‌ایت) دن ـ اُستره (معلوم تراش آلتی) .

٤ـ اسم تصغیرلر تشکیل ایدر: دختر (قیز) دن ـ دختره (قیزجغز)؛ مردم(أرکاك)دن ـ مردمه (انسانجق، حریف).

٥ـ صفتلر تشکیل ایدر : دوروزه (ایکی کونده بر ،ایکی کونلك) ؛ هرروزه (یومی ، هرکون واقع اولان) ؛ دورویه ایکی یوزلی ـ روی = یوز) ؛ پنج مَرده (بش کیشیلك) ؛ نیم ماهه (یاریم آیلق ـ اون بش کونده بر).

اغتلر ، ایضاحلر

دوست داری ؟ « دوست داشتن » (سورمیسك؛سوملك)؛ آمُرزیدن (باغشلامق، عفو ایتمك) ؛ مقبول فرمودن (قبول بویورمق) ؛

وساوس (وسوسه‌لر؛ القا آت مضره، اغوا آت)؛ کبریا (جناب حق)؛ لَندَن (لوندره)؛ دولتمند (زنگین)؛ بینوا (غداسز، فقیر)؛ جادادن (یر ویرمك؛ قبول ایتمك؛ آلمق)؛ پرورش نمودن (بسله‌مك، تربیه ایتمك)؛ اگرچه (هرنه قدر)؛ گُماشتن (استخدام ایتمك، مأمور ایتمك)؛ محنت را دوست داشته (سعی ومشقتی سودرك؛ چالیشقان اوله‌رق)؛

أندیشیدن (دوشونمك، دوشونوب بولمق)؛ سنجاق، سنجق، سنجوق (طوپلو ایکنه)؛ گُمشده (ضایع اولان)؛ بر چیدن (طوپلامق)؛ صرفه‌جو (مقتصد؛ اداره‌لی)؛ گُربهٔ (برکدی)؛ زاییدن (طوغورمق)؛ اذن یافتن (مأذون اولمق، رخصت آلمق)؛ پرورش دادن (بسله‌مك)؛ اتفاق افتادن (واقع اولمق)؛ کشتی (کمی)؛ انباشتن (طولدورمق، یوکلتمك)؛ بر خوردن (تصادف ایتمك)؛ برای فروش (صاتیلمق اوزره)، بآن طرفِ دریا (دکزك اوبرطرفنه، اوممکته)؛ فِرستادن ـ فرست (کوندرمك)؛ جزاین گُربه (بوکَدیدن ماعدا)؛ بیکی ازملاحان (کمیجیلردن برینه)؛ درخواست کردن (ایسته‌مك، رجا ایتمك)، روانه شدن (عزیمت ایتمك؛ حرکت ایتمك)، تتمه داشتن (مابعدی اولمق).

أهل زبان (اهل لسان؛ لسانك اصل اصحابی)؛ فرا گرفتن (تحصیل ایتمك؛ اوکرنمك)؛ هرقدر بیشتر کوشش میکنم (نه قدر

زیاده چالیشیورسه‌م) ؛ گُفتگُو نمودن (قونوشمق) ؛ مردُم (خلق؛ انسانلر).

تمرین — ۵۰

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز:

روزی موسی (علی نبینا وعلیه‌السلام) ابلیس را دید برسر کوهی نشسته . پرسید که در دنیا کدام کس را دوست داری ؟ گفت: جاهلِ بخیل را که ازبندگیٔ او هیچ بدرگاهِ خدا مقبول نمیشود. موسی گفت که کدام کس را دشمن داری؟

گفت: عالِم سخی را که پروردگار همهٔ گناهان اورا بیامُرزد وهمهٔ طاعات اورا مقبول میفرماید.

علم وسخاوت بهترین خصائص انسانیت وبُخل وجهالت بدترین وساوس شیطان. سخی دوست خداست وبُخیل دشمن کبریا.

تمرین — ۵۱

فارسی‌یه ترجمه ایدیکز:

لوندره شهرنده زنگین بر تاجر وار ایدی (که) فقیر بر یتیمی خانه‌سنه آله‌رق تربیه ایدیوردی . — گرچه بو چوجوق اول درجه (اینقدر) کوچوك ایدی که تاجر آنی هیچ برایشده قوللانمازدی، لکن کندی (خودوَی) ایشی سوه‌رك وکندیسی

ایچون بر ایش دوشونه‌رك شوتکله مشغول اولدی که ضایع اولان طوپلو ایکنه‌لری طوپلاسون. (یعنی ضایع اولان «یره‌دوشن» طوپلو ایکنه‌لری طوپلامقله مشغول اولدی) نه زمان آنلردن بر مقدار طوپلامش ایدی، افندیسنك نزدینه کتیره‌رك اوکا ویردی.

تاجر ممنون اوله‌رق دیدی که ، ان شاء الله بر آز صوکره بو چوجوق شرفلی و اقتصاد پرور (صرفه جو) بر آدم اوله‌جقدر .

برکون اول خانه‌ده برکدی برقاچ یاورو طوغوردی واول یتیم مساعده آلدی که‌اونلردن برینی کندیسی ایچون بسله‌سون. وقتا که اول یاورو کدی بویودی (بزرك شد) ، برکون شویله واقع اولدی که(چنین اتفاق افتاد که) او تاجر، کیلرندن برینی تجارت امتعه‌وانواعیله یوکله‌تدرك اوزاق برمملکته کوندردی وکمی‌یه کیرمك ایسته‌مشدی تا که کورسون که هر شی ترتیب اوزره‌میدر ؟

یولده کیدرکن (در بینِ راه که‌میرفت = یول آراسنده که کیدیوردی) اوچوجوغی کوردی که کدیسنی قولتوغنده طاشیو- ردی ، اوکا سویله‌دی : « عجبا سنك دخی صاتیلمق اوزره دکزك اول طرفنه کوندره‌جك برشیئك یوقی ؟ »

چوجوق جواباً سویله‌دی : افندیم (ای آقا) سز ایی (بخوبی) بیلیرسکز که بنم یوکدیدن ماعدا برشیئم یوقدر .

تاجر دیدی: اوحالده اوکدی یی کوندر، آنی صاته رق پاره سنی (قیمتشمرا) سکا کتیرسینلر (برای تو باز آورند):

-چوجوق کدیسنی کیجیلردن برینه تسلیم ایده رك (سپرده) رجا ایتدی که آنی کندی نامنه (بنام وَی، برای وَی) صاتسونلر. کی ده حرکت ایتدی.

تمرین — ٥٢

محاوره

تورکجه یه ترجمه ایدیکز و فارسی اوله رق سویله شکز:

حیف است که اگرچه چند تا کتاب فارسی خوانده ام والفاظِ کی میدانم اما هنوز نمیتوانم بخوبی وبا سانی بزبان فارسی حرف زنم.

بلی اوّلا فارسی را درهند آموختم اما حالا یکسالست که در ایران هستم.

البته اگر کوشش کنید بعد از چندی ترقی کرده میتوانید بخوبی فارسی حرف بزنید امّا شاید زبان فارسی را درهند آموخته اید زیرا می بینم که تلفظ شما دُرُست نیست.

آیا نمی شنوید که چه قدر تفاوت هست مابین زبانِ فارسیٔ ایران و آنچه در هند آنرا فارسی میگویند؟

البته تفاوت عظیمست خصوصا که تلفظ این مملکت رفته رفته تا این أیام تبدیل شُده است .

راست میگوئید اما هر قدر بیشتر کوشش میکنم که محاورات فارسی را بیاموزم کمتر آنهارا فرا میگیرم .

امید کلی دارم که بکُمَك شما روز بروز چیزی بیشتر حفظ کنم و بتوانم بعد از چند وقت بخوبی گفتگو نمایم وتلفظ عبارات خود را اصلاح کنم .

خیلی کم ؛ امّا می فهمم که آن زبان بینهایت مشکل بباشد.

شاید تبدیل شُده است مثلِ هر زبانِ دیگر ؛ لکن هر شخص باید فارسی حرف بزند بطوریکه اهل زبان میزنند .

میان ماضرب المثل میباشد که جوینده یابنده است ، و اگر شما توانسته اید در هند تا این قدر فارسی بیاموزید پس بطریق أوْلی در ایران میتوانید آنرا بزودی وبآسانی تمام تحصیل کنید .

ان شاءالله؛ این مشکل نیست؛ زیرا قواعد فارسی خیلی آسان است . — آیا چیزی از زبان عربی آموخته اید ؟

نه(خیر)هیچ إشکال ندارد؛ جز اینکه مردم اکثر اوقات در آموختنش تنبلی میورزند واز آن سبب ترقی نمی کنند.

ادوات لاحقه (مابعد)

٧ — ماقبلی مفتوح (ك) ؛

تصغیر اداتیدر :

أسبَك (کوچوك آت) ؛ مردَك (انسانجق ، حریفجك) ؛ جامگك (کوچوك لباس ؛ جامه‌نك نهایتنده‌کی « ه » فارسی کافه تحویل اولونمشدر) .

صفتلرده لاحق اولور :

شیرینك (طاتلیجه ، لطیفجه) ؛ گرمك (صیجاتمچه) ؛ أندك (آز ؛ اند « برمقدار ، فضله » کلمه‌سندن) .

٨ — چه ، چچه ، یچه ، یزه ، یژه ؛

بونلرده تصغیر اداتلریدر :

باغچه (کوچوك باغ) ؛ دریچه (پنجره ؛ عیناً کوچوك قاپی ؛ در = قاپی کلمه‌سندن) . سُرنچه ، سرخیچه (تیزاموق ؛ تیرمیزی معناسنه اولان سُرخ دن) ؛ دینچه (کوچوك قاب ، کوچوك تنجره ؛ دینغ کلمه‌سندن) .

پاکیزه (عفیف ، معصوم ، پاك کلمه‌سندن) ؛ مَشکیزه (کوچوك قربه ؛ مَشك = قربه ، طولوم کلمه‌سندن) .

بونلردن ماعدا برده (و) حرفی ذوی‌العقوله مخصوص اولمق اوزره نادراً ادات تصغیر اولهرق قوللانیلمشدر: پُسرو

(کوچوك اوغلان) : دختر و (کوچوك قیز) ؛ شیخو (اختیارجق) کبی .

۹ — گان ؛ اعداد توزیعیه‌یی وجوده کتیرمکه ونسبت واتصافی متضمن اسملر تشکیلنه ومنشأ بیانه خدمت ایدر ؛ بازرگان ، بازارگان (تاجر ؛ بازار کلمه‌سندن) ؛ خدایگان (بویوك برذات ؛ برحکمدار ؛ خدای کلمه‌سندن) ؛ دهگان ویا دهقان (کویلو : ده = کوی کلمه‌سندن) ؛ رایگان (مجاناً بلا اجرت ؛ بو کلمه راه = یول کلمه‌سندن یاپیلمشدر ؛ یوله براقلمش برشی کبی قیمتسز معناسنه آلنمش اولور) ؛ شایگان (پادشاهه‌لائق ؛ شاه کلمه‌سندن) ؛ گردگان (جوز ؛ گرد = یووارلاق کلمه‌سندن) .

۱۰ — گین ؛ انتسابی متضمن صفتلر تشکیلنه خدمت ایدر : خشمگین (حدتلی) ؛ سهمگین (قورقونچ) شرمگین (محجوب ؛ اوتانغاج) ؛ غمگین (مغموم) .

۱۱ — ماقبلی مکسور (ش) ؛ امرلره لاحق اولوب اسم معنالر تشکیل ایدر :

أفزایش (چوغالمه) ؛ بینش (گورمه ، گوریش) ؛ پَرْوَرِش (بسله‌یش ، تربیه) ؛ آرامش (اِستراحت) ؛ کُنِش (اولوش ، وقعه ، فعل) .

۱۲ — نا ، نای ؛ صفتلره لاحق اولارق اسم معنالر تشکیل ایدر :

تنگنا ، تنگنای (تنك = طار كیه‌سندن ؛ طارلق ؛ مشكلات) ؛ تیزنا (تیزلك ؛ كسكین ویا سیوری اولمقلق) ؛ درازنا (اوزونلق) ؛ فراخنا (وسعت) .

۱۳ — ماقبلی مكسور (ی) ؛ مختلف كیه‌لره لاحق اولدرق اسم معنالر تشكیل ایدر :

خوبی (گوزللك ، اییلك) ؛ دزدی (خیرسزلق) ؛ دلازاری (ظالملك ؛ گول قیرمقلق ؛ گوكلك قیرمه‌سی) ؛ دوربینی (اوزاق كورمكلك) ؛ چگونگی (كیفیت ؛ چگونه = ناصل كیه‌سندن ؛ بر شیئك ناصل اولدیغی) ؛ زندگی (حیات ؛ زنده اولمقلق) ؛ نیستی (عدم ، یوقلق) ؛ هستی (وارلق) ؛ گم شدگی (ضایع اولمقلق) .

۱٤ — ماقبلی مكسور (ی) ؛ بوكا یای نسبت تسمیه اولونوب اسم منسوبلر یعنی نسبتی متضمن صفتلر تشكیل ایدر :

ایرانی (ایرانلی) ؛ خانگی (أوده بولنان ؛ أوده خدمت ایدن) ؛ ایزدی (إلهی ، قدسی) ؛ جنگی (حربی ؛ عسكر) ؛ شیرازی (شیرازلی) ؛ گنجهٔ وگنجوی (گنجه‌لی) .

۱۵ — (یای تنكیر) ویاخود (یای وحدت) ؛ مردی (بر انسان) ؛ آهویی (بر آهو) ؛ روباهی (بر تیلكی) ؛ ماهیٔ (بر بالیق) ؛ نامهٔ (بر مكتوب) .

(۱ — أست ایله برلشدیكی زمان (أست) ك همزه‌سی حذف

اولتوز : زید مردیست = زید بر أرکك در . — ۲ صدالی حرفلردن صوکره برهمزه صورتنده یازیلیر : نامهٔ کبی) .

۱۶ — (یای اشارت) ویاخود (یای تعریف) ؛ (اول) معناسنی افاده ایدر . پادشاهی که (اول پادشاه که) ؛ کسانی که (اول کیمسه‌لرکه) ؛ کارهائیکه (اول ایشلرکه) .

۱۷ — ماقبلی مکسور (ی) ؛ حکایه فعللرینه لاحق اولور (بحثنده کورلمشدر .) خواندمی = اوقوردم . کبی .

۱۸ — ماقبلی مکسور (ین ، ینه) ؛ معمولیت؛ مرکبیت ویا منسوبیت معنلرینی متضمن صفتلر تشکیلنه خدمت ایدرلر :

آهَنین (دمیردن معمول) ؛ پوستین (دریدن) ؛ زرین ویا زرّین (آلتوندن ؛ مذهب) ؛ نُقره‌ئین (کوموشدن) ؛ خشمین (حدتلی) ؛ دوشین، دوشینه (کچن کیجه‌یه منسوب) ؛ دیرین (اسکی ؛ کچ مضاسنه اولان دیردن) ؛ راستین ، راستینه (حقیقی) ؛ رِشکین (حسود ، غبطه‌کش) ؛ شیرین (طاتلی ، لذتلی؛ سود مضاسنه اولان شیردن) ؛ پَسین (آرقه‌ده قالان) ؛ پیشین (اوکدن کیدن، اوکده اولان) .

بو ادات ایله اسملرده تشکیل اولونور :

پشمینه (یوکدن لباس) ؛ دستینه (بیله‌زیك) ؛ گُرگینه (قورد دریسندن برکورك) .

۱۹ — ار ؛ ماضیٔ مطلقك مفرد غائبنه لاحق

اولارق فاعلیت ، مفعولیت مناسبتلرینی متضمن صفتلر ویا اسم مناسبت تشکیلنه خدمت ایدرلر :

۱ — خریدار (صاتین آلان) ؛ خواستار (مستدعی ، طالب) ؛ فروختار (بایع ، صاتان) ؛ فریفتار (آلداتیجی ، مغفل) .

۲ — رستار (قورتولمش، قورتارلمش) ؛ کشتار (مقتول، قربان) ؛ گرفتار (طوتلمش ؛ اسیر) .

۳ — خواستار (استدعا ، طلب) ؛ دیدار (منظره ؛ رؤیت ؛ خیال) ؛ کردار (کردن مصدرندن ؛ اشتغال، طرز معامله ، اصول) ؛ گفتار (نطق ؛ سویله‌یش) .

۲۰ — مند ، وند ، ور ، وار ، آور ، یار ، یر ، ناك .

بو اداتلر اسملردن مالکیتی ویا منسوبیتی متضمن صفتلر تشکیلنه خدمت ایدرلر :

۱ — خردمند (عقلای) ؛ دانشمند (عالم) ؛ زورمند (قوتلی) ؛ برومند (میوه مناسبتله اولان برکلمه‌سندن ؛ مثمر؛ زائد بر واو گلمشدر) ؛ تنومند (وجودلی ؛ وجود مناسبتله اولان تن کلمه‌سندن ؛ زائد بر واو گلمشدر) .

۲ — پولادوند (چلیکدن ؛ چلیك گبی قوتلی) ؛ خداوند (حکمدار ؛ افندی) ؛ خردوند (= خردمند) ؛ خویشاوند (قریب ؛ اقربادن بری ؛ کندی مناسبتله اولان خویشدن ؛ بو کلمه منسوبیتی متضمن بر اسمدر) .

۳ — اُميدوار (اميدلی) ؛ ناموَر (مشهور ؛ نام قزانمش) ؛ هنروَر (هنرلی ؛ = هنرمند) ؛ رنجُور (مضطرب ؛ كدرلی) ؛ مُزدُور (أجير ؛ اجرتلی عمله) ؛ بختاوار (بختلی) ؛ شهوار (شاهه لايق) ؛ دلاور (قلب صاحبی ؛ شجيع) .

اخطار : (وَر) اداتی تك هجالی كلمه‌لرده على الاكثر (رنجور) ده اولديغی كبی واوی ماقبلی مضموم و ممدود اوقونور .

اخطار : (وار ايله واره) دن نسبت و تعلق متضمن اسملرده تشكيل اولنمشدر: گوشواره (كوپه ؛ گوش = قولاق) ؛ مشتوار (براووج طولوسی ؛ يومروق مناسبه اولان مشت دن)

٤ — بختيار (بختی) ؛ شهريار (پادشاه ؛ مملكت صاحبی ؛ بلده مناسبه اولان شهردن) ؛ دلير (قلب صاحبی ، شجيع ؛ تك هجالی كلمه‌لرده بعضاً بوراده اولديغی كبی بو اداتك ياسی ماقبلی مكسور وممدود اوقونور) .

٥ — آموزناك (معلم ومتعلم) ؛ پرهيزناك (پرهيز ايدن ؛ عفيف) ؛ ترسناك (قورقاق) ؛ خشمناك (حدتلی) ؛ دردناك (دردلی) .

۲۱ — وانه ، وان ، وَن ؛ بواداتلر نسبتی متضمن اسملر تشكيلنه خدمت ايدرلر :

پروانه (گيجه كله‌بكی — پر = قانات كله سندن) ؛

دَسْتوانه (بیله‌زیك) : اُنگُشتوانه (یوزوك) ؛ سَتَرْوَن (طوغورمایان قادین : أستر گه‌سندن ـ مشابهتی تضمن ایدر.)

تمرین — ۵۳

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

میگویندکه اردشیرِ بابکان از نسل ساسان بن بهمن بن أسفندیارست . دیگران نَسَبی پست تر برای او ذکر میکنند . در هر صورت میگویندکه پدر او یکی از عُمّال بود (عاملار ؛ عامل ایرانده اعشار مأموریدر) . حاکم « داراب جرد » که « پیری » نام داشت شنیدکه بابك را (بابك اردشیرك باباسیدر) پسریست که با وجود حداثت سن بتقلی وافر وشجاعتی باهر اتصاف دارد . لِهذا اورا طلب داشت و اردشیر درحضور او چنان اعتبار یافت که هر وقت که أمری اورا از اجرای حکومت مانع میشد اردشیر را قائم مقام خویش میساخت و کِردار اردشیر در این اوقات بنوعی موافق أفتادکه بعد از فوتِ (پیری) بحکومتِ (داراب جرد) منسوب شد .

أوّل کسی که بأردشیر مَدَد کرد پدرَش بابك بود . حاکمی را که از جانب (اردَوان) منسوب بود کُشته، بر فارس مستولی گشت . پس از پدر اردشیر استقلال یافت . بعد از تنظیم

مهمات فارس به « کرمان » تاخته آن مملك را تسخیر کرد وقبل از آن که « اردوان » بتواند بمدافعهٔ او پردازد تقریباً جمیع عراق را بتصرف درآورده بود .

تمرین -- ٥٤

فارسیه ترجمه ایدیکز :

چوجوقله کدی حکایه‌سنك مابعدی

برقاچ آی صوکره اوکی مجهول برآطه‌یه یتیشه‌رك دمیر آتدی . کیجیلر قارده‌یه چیقدقاری زمان ایشیتدیلر که برسلطان بوآطه‌ده حکومت سوریور . اوسلطان بعض اجنبیلرك کندی مملکتنه کلدکلرینی ایشیتدیکی زمان امر بویوردی تا که آنلری چاغیرسینلر و ، کندیسیله قهوه آلتی ایتسینلر .

لکن او زمان که اونلر پادشاهك سفره‌سنه اوطوردیلر کوردیلر که هرنه‌قدر چوق طعام موجود ایسه‌ده لکن راحت ایله بر لقمه بیله یمك ممکن دکلدر ؛ شو یوزدن که پادشاهك کوشکی ، کوچوك وبویوك فارەلرله طولودر ؛ وآنلر (که آنها) او درجه جرأت ایدیورلردی که لقمه‌لری مسافرلرك الارندن قاپیورلردی .

سلطان محجوب اوله‌رق دیدی که هرکیم بوبلانك علاجنی بولورسه اوکا بویوك بر مبلغ ویره‌جکم .

اوزمان کیجیلردن بری عرض ایتدی: « حشمتپناها (ای قبلهٔ عالم) بنده کزك پیرتجی برحیوانم واردر . اکر مساعده اولنورسه بوتون بوقاره‌لری سرعتله یوق ایدر . »

پادشاه امر بویورنجه اوکدی‌یی کتیردیلر (حاضر نمودند) وکدی آو ایله مشغول اولدی ؛ او صورتله که یاریم ساعت صوکره هیچ بر قاره صورتی کوسترمك جسارتنده بولنمادی . ـ پادشاه بغایت سوینه‌رك اوکدی‌یی برچووال طولوسی آلتونه صاتین آلدی وبوصورتله او یتیم زنکین اولدی .

تمرین — ۵۵

محاوره

فارسی اوله‌رق سویله‌شکز و تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

اِمروز قدری دیر تشریف آورده‌اید. مدتیست منتظرِ شما میباشم . وعده کردید که صبح زود قبل‌ازساعت پنج تشریف بیاورید والآن نزدیك است بساعت هفت .	ببخشید؛ گرفتاریٔ می‌داشتم که مانع شرفیابی شد . اماحالاهم صبح زود است زیرا هنوز دو ساعت از روز بر نیامده است .

بلی أماّ میدانید که ما یان أوقات خودرا بنوعی تقسیم میکنیم که برای هرساعت کار مخصوص داریم . پس اگر هر چیز در وقت معین کرده نَشَوَد تماماً از دست بِرَوَد . زیرا بعد، برای آن هیچ فرصت نداریم .

أمروز چه ساعت درمیدان چوگان (چوغان) بازی میکنند ؟

ایا وقتِ فارغ شدن مُعیّن شده است ؟

این چه معنی دارد که ازدسته گذشته گفتید ؟

أَلبته این عادتِ شما بنهایت خوب وپسندیده است وازآن سبب است که شهرت مستعدّ وموقّت بودن را حاصل کرده اید . حیف است که این رسم مفید در ایام ما در ایران رواج ندارد واما درقدیم مانیز چنین عادت داشته بودیم .

دوساعت ونیم ازظهر گذشته (بعد از ظهر) که هشت ونیم از دسته گذشته باشد .

شنیده ام که میگویند که شاید یکساعت ونیم الی یکساعت وربع بغروب مانده (که ده ساعت ونیم یا یازده ساعت ربع کم از دسته گذشته باشد) آن بازی تمام بِشَوَد .

ماازبرآمدنِ آفتاب وازغروب شروع کرده ساعتها را می شماریم. دسته را (که ساعت دوازده باشد) ازغروب شروع میکنیم .

آیا صاحب (آقا) تشریف دارند ؟

آیا نمی‌دانید که صاحب کجا رفته اند ؟

خوب به آنطرف بِرَوَم اما راه را خوب ندانم .

چه ضرر دارد بیائید ـ دراین کوچه باید اسبهای ما فقط قدم بِرَوند ؛ زیرا سنگها برای سُمِ اُسب خیلی ضرر دارد .

خَیْر (نه) صاحب بیرون رفته اند .

ساعت سه ونیم ویا ربع بچهار مانده سوار شدند و از برای تفرج بیرون رفتند وشاید بطرف فلان دِه رفته باشند زیرا آن راه برای دوانیدنِ اسب خیلی خوب است .

اگر بخواهید بنده نیز همراه شما می آیم وراه را نشان بِدِهم زیرا لازم است که این اسب را قدری بگردانم .

بلی اینجا سنگها بسیار است اما اسبها توانند یرغه بِرَوَند .

ایضاحات ، اصطلاحات ، تعبیرات

با وجودِ حداثتِ سن (حداثت سنّك وجودیله برابر ،

کوچوك یاشده اولمقله برابر ، کوچوك یاشنه رغماً) ؛ پس از پدر (باباسندن صوکره) ؛ تاخته (صولت ایده‌رك ، تعرض ایده‌رك) ؛ کِردارِ أردشیر (أردشیرك معامله‌سی ، حرکاتی) ؛ أوّل کسی که بأردشیر مدد کرد (أردشیره معاونت ایدن ایلك انسان) .

قبل از آن که (اردوان) بتواند بمدافعهٔ او پردازد (اردوان آنك مدافعه‌سنی ایفایه مقتدر اولمادن ؛ مدافعه‌سنه طاورانه‌مادن أول) .

لنگر انداختن (دمیر آتمق) ؛ خشکی (قاره) ؛ دعوت نمودن (دعوت ایتمك ، چاغیرمق) ؛ نهارخوردن (قهوه آلتی ایتمك ، گوندوزیمکنی یمك) ؛ برخوان نشستن (سفره یه اوطورمق) ؛ اگرچه غذایِ فراوان موجود است (هر نه قدر چوق طعام موجود ایسه‌ده) ؛ موش (فاره) ؛ خورد و بزرك (کوچوك وبویوك) ؛ مهمان (مسافر) ؛ ربودن ـ رُبای (قاپمق) ؛ خجِل (محجوب) ؛ دَرَنده (ییرتیجی) ؛ اگر اذن باشد (اکر مساعده اولونورسه) ؛ نابود کردن (یوق ایتمك) ؛ زَهرهٔ آنرا نداشت که پوزِ خودرا بنماید (اول جسارته مالك اولمادی که صورتی کوسترسین ـ صورتی کوسترمك جسارتنده بولونمادی) ؛ بجوالی پُر از طِلا (برچووال طولوسی آلتونه مقابل) .

قدری دیر (بر آز گیچ) ؛ وعده کردن (وعد ایتمك) ؛ بِبخشید (عفو ایدیکز) ؛ گرفتاری (انسانی طوتان شی ؛

مشغولیت) ؛ مایان (بزلر) ؛ مستمدّ و موقّت بودن (وقت وزماننده حاضر اولمق) ؛ رسم (عادت) ؛ چوگان (برنوع طوپ اویونی) ؛ فارغ شدن (نهایت ویرمك) ؛ بغروب مانده (غروبدن اول ـ غروبه قاله) ؛
ده ساعد ونیم (ساعت اون بوچوق) ؛ یازده ساعت ربع کم (ساعت اونبره کیرك قاله) ؛ برآمدنِ آفتاب (طلوع شمس) ؛ ساعت سه ونیم (ساعت اوچ بوچوق) ؛ ربع بچهار مانده (دورده کیرك قاله) ؛ دوانیدن (قوشدورمق) ؛ گردانیدن (طولاشدیرمق) ؛ قدم رفتن (عادتا کیتمك ـ آتلر حقنده) ؛ یُرغه رفتن (سرعتلی کیتمك) ؛ سُم (آت آیاغی) .

ادوات لاحقه (مابعد)

۲۲ — بَد ، بُد ؛ حاکمیت ، آمریت ، ریاست معنالرینی متضمن اسملر تشکیلنه خدمت ایدر : بار بُد (سرای مشیری ، ناظری) ؛ سپهبد ، اسپهبد (حکمدار ؛ صاحب لشکر ؛ سردار ؛ عسکر باش قوماندانی) ؛ کُهبُد (زاویه‌نشین ؛ عابد ؛ طاغ مغاسنه اولان کوه‌دن یاپیلمشدر ؛ طاغده اوطوران رئیس روحانی دیمك اولور) ؛ موبَد (راهب ، کاهن) .

۲۳ — بان ، وان ؛ صاحب صنعت ، حامی ، محافظ کبی اشخاصه وبر نوع فاعلیتی متضمن أشیایه دلالت ایدن اسملرك تشکیلنه خدمت ایدرلر :

باغبان (باغچوان) ؛ پاسبان (کیجه بکجیسی؛ پاس = کیجه محافظه‌سی) ؛ سایه‌بان ـ سایبان . (گولکه ویرن شی؛ کوشك ؛ صاچاق ؛ شمسیه ؛ تخته ؛ چادیر الخ) ؛ شُتُربان ـ شُتُروان (دوه‌جی) ؛ گریبان (یاقه ؛ گردن معناسنه اولان اسکی بر کلمه‌دن تشعب ایتمشدر) ؛ مَرْزُبان (حدود محافظی ـ ؛ حدود بوینده‌کی مملکت حاکمی) .

۲٤ — گر ، گار ، کار ؛ فاعلیتی متضمن اسملر ویاصفتلر تشکیلنه خدمت ایدرلر : زیانکار (مضر ، ضرر ویرن) ؛ شتابکار (عجله ایدن ؛ عجله ایله ایش کورن ؛ شتاب = عجله) ؛ آفریدگار (خالق ؛ آفرید = یاراتش) ؛ سِتَمگر ، ستمکار (ظالم ، غدار) ؛ آهنگر (دمیرجی ؛ آهن = دمیر) ؛ توانگر ـ تونگر (زنگین ، قادر ؛ توان = اقتدار) ؛ دادگر (عادل ؛ داد = انصاف ، عدالت) ؛ کارگر (صناعت صاحبی ؛ کار = ایش) ؛ خداوندگار (واضع قانون ، شارع ؛ حکمدار) ؛ روزگار (زمان ؛ روز = کون کله‌سندن) ؛ یادگار (واسطهٔ تخطر «هدیه» ؛ یاد = آکمق) . بعضاً مفعولیته‌ده دلالت ایدر : دستکار (أل ایله یاپیلمش ؛ أل ایله یازیلمش) .

۲۵ — دان ؛ مکانه دلالت ایدن اسملر تشکیلنه خدمت ایدر :

آبدان (صو قابی ؛ صوخزینه‌سی ؛ صارنیچ «صهرنج») ؛

آتشدان (اوجاق ، مانغال) ؛ جامه‌دان (البسه صندوقی، دولابی) ؛ نمکدان (طوزلق ؛ نَمَك = طوز کلمه‌سندن) .

۲۶ — بار ؛ صو ویا دکزله بر مناسبتی اولان بلاد و بقاعه دلالت ایدن اسملر تشکیلنه خدمت ایدر :

جویبار (نهرلی مملکت ؛ جوی = ایرماق، دره کلمه‌سندن)؛ رودبار (ایرماقله اسقا اولنان مملکت ؛ رود = ایرماق) ؛ زنگبار ـ زنجبار (زنجی مملکتی ؛ معلوم مملکت) ؛ هندوبار (هندستان) .

۲۷ — زار ، سار ، ســان ، ستان ، شن ، لاخ ؛ مکانه دلالت ایدن اسملر تشکیلنه خدمت ایدرلر :

بازار (چارشی ؛ عیناً : برابرلك یعنی اجتماع محلی) ؛ کارزار (محاربه میدانی ؛ عیناً : وقعه ، ایش محلی) ؛ گلزار (گل باغچه‌سی) ؛ مَرغزار (چایرلق ؛ مَرغ = چایر) ؛ رُخسار (تکمیل یوز ، تکمیل چهره ؛ عیناً : یاناق محلی) ؛ شاخسار (داللی بوداقلی محل ؛ آغاجلق ؛ شــاخ = دال) ؛ کوهسار ـ کُهسار (طاغلق) ؛ خارسان (دیکنلك ؛ چالیلق) ؛ شارســان (شهرلری چوق مملکت ؛ شــار کلمه‌سی شهردن بوزمه‌در) ؛ بوستان (چیچك باغچه‌سی ؛ بو = قوقو) ؛ تُرکستان (تورکلر مملکتی) ؛ ریگســتان (قوملق ، چول ؛ ریك = قوم) ؛ کوهستان (طاغلق) ؛ گلستان = گلزار .

ستان لاحقه‌سی بعض جزئی کلماتده زمانه‌ده دلالت ایدر :

بهارستان (بهار موسمی ؛ بهار = چیچك وباخصوص صاری پاپاتیه چیچکی) ؛ تابستان (یاز ؛ صیجاقلق موسمی ؛ تاب = صیجاقلق) ؛ زَمستان (قیش ؛ برودت زمانی) . گلشن (گل باغچه‌سی ؛ چیچك باغچه‌سی) سنگلاخ (طاشلق مملکت) .

۲۸ — آسا ، سا ، سان سار ؛ دیس ، دَس ، دِس ؛ وار ؛ مان ؛ وَش ، فَش ؛ وام، فام ـ بو ادوات لاحقه مشابهت فکریئی متضمن صفتلر تشکیل ایدرلر :

بَبرسان (قاپلان کبی؛ بَبْر = قاپلان) ؛ یکسان (مساوی؛ بر کبی ؛ یك = بر) ؛ پیلسا (فیل کبی) ؛ شیر آسا (ارسلان کبی) ؛ خاکسار (عیناً : طوپراق کبی ؛ یعنی حقیر ، ذلیل ، بایاغی) ؛ دیوْسار (دیو کبی ، شیطان کبی ، جن کبی) ؛ گُرگسار (قورت کبی) ؛ شَرْمسار (اوتانان ، محجوب اولان؛ عیناً : عین خجالت) .

ملاحظه — (سار) باش معناسنه اولان (سر) لك طرز قدیمی اولمقله مظنوندر ؛ بعض کلمه‌لرده بو معنائی محافظه ایتمشدر: سبُکسار (خفیف قفالی؛ خفیف مشرب ؛ سبك = خفیف)؛ فرسنگسار (یوللرك اوستنه مسافه‌لری گوسترمك اوزره دیکیلن طاشلر ، میللر ؛ فرسنك = اوچ میل مسافه ؛ بو تقدیرجه فرسنگسار = فرسنك باشی ، باشلانغیجی اولور) ، نگونسار (= نگوسار ؛ باشی آشاغی اولان ؛ شرمنده ، محجوب) .

خوردیس (گونش کبی ؛ خور = گونش) ؛ طاقدیس (طاقه بکزه‌ین بویوك قاپو ؛ طاق = کمر ؛ کوشك ، قصر ، دیوانخانه کمرلری وکندیلری) ؛ شیروار (آرسلان کبی) ؛ ذره‌وار (ذره قدر) ؛ بزرگوار (عظیم ، عالی ؛ اشخاصه مخصوصدر) ؛ شیرمان (آرسلان کبی ؛ شجیع ، محارب) .

(مان) لاحقه‌سی هرزمان مشابهتی مفید اولماز :

بهمان (بری ، فلان ، فلان فستکیز ؛ مهماندن) ؛ پشیمان (نادم) ؛ شادمان (مسرور) ؛ قهرمان (شجیع ، محارب) ؛ خانمان (تکمیل عائله وعائله اوجاغی) ؛ آسمان (گوك) ؛ ایرمان (دواملی مسافر) ؛ مهمان (مسافر) ؛ شاهوَش ، شاهفش (شاهانه ، شاه کبی) ؛ غنجه‌وش (بر غنجه کبی) ؛ ماه‌وَش (آی کبی) .

(فام) لاحقه‌سی ایسه رنك جهتندن مشابهتی افاده ایدر : گلفام (گل رنکنده) ؛ مشکفام (مسك رنکنده ؛ سیاه) .

تمرین — ٥٦

حکایت

تورکجه‌یه ترجمه ایدیکز :

گروهی پیش « مأمون » فریاد بُردندکه فلان عامل (عربلر

نزدنده والی) بر رعایا خیلی ظلم میکند ومالِ مردُمرا میخورد اورا تغییر بِدِه . مأمون گفت مثل او عادل ودینداری نیست ؛ ایشان گفتند : پس همهٔ اعضای ویرا از هم جدا کرده یك یك را در تمامِ خطّها بفرستند تا تمامِ ملك از انصاف وعدالت معمور شوَد. مأمون از این سخن بخندید و آن عامل را معزول کرد .

تمرین — ۵۷

حکایت

تورکجه یه ترجمه ایدیکز :

شخصی کاغذی مینوشت و رازها در آن میخواست درج کرد . کسی در پهلویَش نشسته بود وبر آن نظر می‌انداخت؛ آن شخص بفهمید وبر کاغذ خود بنوشت : مردی نادان در کاغذ من نگاه میکند واز آن سبب رازهای خودرا نمی نویسم . آنکس خشمناك شُد وگفت که من در کاغذ تو نگاه نکرده ام . آنشخص نیز در جوابش گفت : من هم چیزی برای تو ننوشته أم .

تمرین — ۵۸

فارسی یه ترجمه ایدیکز :

اردشیر عسکر قوماندانلغنده مشهور اولدیغی قدر ادارهٔ

ممالك ووضع قوانين خصوصنده دخی (نيز) يوكسك براقتداری (مكانتی رفيع) وعالی بر درجه‌يی حائزدر (دارد).

كارنامه وآداب العيش اونك تأليفاتندندر. كارنامه‌ده اسفار ومحاربات تفصيلاتی وكتاب ثانيده مراسم حيات (رسوم زندكی. آداب معاشرت) محرردر. بو ايكی كتاب اهالئ ايران نزدنده اوقدر معتبر ايدی كه «نوشيروان» امر ايتدی تا كه آنلردن چوق نسخه‌لر يازه‌رق ممالكنك هرطرفنه (مملكتلری اطرافنه = بأطراف ممالك خود) كوندرسونلر وخلق حسن اخلاق صاحبی اولسون.

مشهوردركه اردشير بويوك خلصه‌لرينه‌رغماً زردشت دينده متعصب ايدی وخلقی اشكنجه ايله (به‌شكنجه) او دينی قبوله اجبار ايدردی. ايام فترت وهرج ومرجده شريعت زردشت دخی مهمل قاله‌رق ملت بيك مختلف قسمه آيرلمش ايدی. (منقسم شده بود) ومحققدركه سلاطين قديمه‌دن برچوق يونانيلرك مذهبنه ميل كوسترمشلردی. بوصورتله (درآن صورت) قابلدركه (ميتواندكه) اردشيرك حركتی خلقی سائر اموردهاولدينی كبی دينده دخی متحد ومتفق كورمك آرزوسندن نشأت ايتمش اولسون. (كردارِ اردشير باشد ازخواهشِ ديدنِ مردم در مذهب چنانچه در ساير امور متحد ومتفق.)

تمرین — ۵۹

محاوره

طبیب ، حکیم	مریض ، ناخوش
آیا شما ناخوشید (حال ندارید)	بلی صاحب ناخوشم (حالم بد است) تب دارم و سَرَم خیلی درد میکند
چند روز است که ناخوش شده اید ؟	یك هفته است که یك روز باران می آمد و بیرون رفتم (یا عمور یاغار کن سوقاغه چیقدم) رختِ بنده تر شد گُمان می بَرَم که چاهیده شدم واز آن روز تب ولرز میکنم .
آیا درد دیگر دارید ؟	بلی هریکی از استخوانهای خود درد میکند وازدردِ دندان صورت بنده باد کرده است .
قبل ازاین که پیشِ من بیائید پیشِ کدام حکیم رفته اید	تاحال پیش هیچ کس نرفته‌أم زیرا پول نمیداشتم .

پس آیا هیچ دوا نخورده‌اید؟

بگذارید که نبض شمارا ببینم وزبان خودرا نشان دهید.

جای آن دردرا نمائید؛ حالا اینجارا که دست میگذارم درد میکند؟

خوب، حالا این دوارا میدهم؛ امید است بفیض خدا فایده بکند.

امروز سه دفعه میخورید، هر دفعه سه مثقال بعد از غذا.

لازم نیست. بازفردا اینجا بیائید تا شمارا ببینم چه طور هستید.

خیر (نه) صاحب؛ هیچ نخورده‌ام؛ اما امید وارم که سر کار عالی بمن دوا بدهید واز آن برُ چاق بشَوَم.

چند روز است که هیچ نخورده‌ام غیر از قدری آب گوشت. زیرا هیچ اشتها بغذا ندارم وگاهی هم درپهلوی من درد پیدا شَوَد.

بلی صاحب، دردمیکند اما خیلی سخت نیست.

خیلی ممنونِ شما هستم اما چند دفعه باید آنرا هر روزه بخورم؟

چشم. اما آیا بباید از هیچ قسم خوراك پرهیز کنم زیرا أطبای ما میگویند چیزی که گرم باشد در تب مضر است.

خوب ان شاءالله فردا صبح باز خدمتِ شما برَسَم.

ایضاحات وتعبیرات

مرُدم (اهالی، خلق، ناس) ؛ تغییر دادن (دکیشدیرمك)؛ عادل ودینداری (عادل و دیندار بر کیمسه ـ یای تنکیر) ؛ معمور (اعمار ایدلمش ؛ تربیه ایدلمش) ، ازهم جدا کردن (بری برندن آییرمق) ؛ درپهلویَش (یاننده ، یان طرفنده) ؛ خشمناك (حدتلی) ؛ من هم (بن دخی)

چنان که ازریاستِ لشکر مشهور است (عسکر قوماندانلغنده مشهور اولدیغی قدر) ؛ سیاستِ کشور (ادارهٔ ممالك) ؛ تامردم اخلاق نیکوفر اگیرند (تا که انسانلر حسن اخلاق صاحبی اولسونلر ، ذ ازانسونلر) .

باوجود این صفات بزرك (بوبویوك صفتلره ، خاصه‌لره رغماً) ؛ اجبار میساخت تااین دین را بپذیرند (اودینی قبوله اجبار ایدردی) .

دردکردن (آغریمق) ؛ رخت (اثواب) ؛ ترشدن (ایصلانمق) ؛ بادکرده (شیشن، شیشمش) . صاحب (افندی ، چلبی) .

چاهیده شدن (صؤق آلمق ؛ نزله اولمق) . چاق (صحت عافیت) ؛ چشم (باش اوستنه ؛ عیناً : کوز) ؛ خدمت شما برسم (نزد عالیلرینه کله‌یم ؛ عیناً : خدمتکزه ایریشه‌یم) .

فهرست مندرجات

صحیفه

۱ لسان فارسی . اسم وصفتك جنسی . نر، ماده کلمه لرینك استعمالی

۲ مرد ، زن کلمه لرینك استعمالی .

۲ فارسی کلمه لرك جمعی .

۳ جمعده خلاف قیاسلر .

٤ بعض کلمه لرك ایکی طرز جمعی - نهایتنده (ه) بولنان کلمه لرك (ان) ایله جمعی - نهایتنده (الف) ویا (واو) بولنان کلمه لرك (ان) ایله جمعی .

٥ نهایتنده (ه) بولنان کلمه لرك (ها) ایله جمعی - نهایتنده (الف) ویا (واو) بولنان کلمه لرك (ها) ایله جمعی .

٦ جموع مجموله . جمعده استثنالر . نهایتنده حرف لین اوله رق (واو ، یا ، ه) بولنان کلمه لرك (ان) ایله جمعی .

۷ موصوف ایله صفتی . لغتلر .

۸ تمرین — ۱ (فارسیدن تورکجه یه) .

۹ تمرین — ۲ (تورکجه ده فارسی یه) - تمرین — ۳ (محاورهٔ فارسیه).

۱۰ اضافت . فارسیده اضافت . - صوك حرفی صائت (ه ، ی ، الف ویا واو) اولان کلمه لرك مضاف اولمه سی .

۱۱ نهایتنده حرف لین اوله رق (و . ه ، ی) بولنان کلمه لرك مضاف اولمه سی - الفدن صوکره اضافت ایچون همزهٔ مکسوره علاوه سی - مکانه دلالت ایدن اضافتلر - اضافت ابنیه - اضافت مقلوبه .

۱۲ فك اضافت .

۱۳ لغتلر .

۱٥ تمرین — ٤ (فارسیدن تورکجه یه) - تمرین — ٥ (تورکجه دن فارسی یه) .

۱۶ تمرین — ٦ (محاورهٔ فارسیه) .
۱۷ تصریف اسم وضمیر .
۱۹ (را) اداتنك استعمالی .
۲۰ مفعول فیه ـ ضمائر اضافیه
۲۱ ضمیر مفعول ـ (ی) نك معنالری .
۲۳ بعضی فعللر ـ لغتلر .
۲٤ تمرین — ۷ (فارسیدن تورکجه یه) .
۲۵ تمرین — ۸ (تورکجه دن فارسی یه) .
۲٦ تمرین — ۹ (محاورهٔ فارسیه) ـ صفت حقنده تفصیلات ـ صفتك موصوفدن اول کلمه سی ـ صفت مرکبه .
۲۷ توصیفك قاعده سی . موصوف جمع اولدیغی حالده صفت مفرد قالیر . صفتلرك موصوفك عربی کلمه لر اولمه سی . موصوف (یاء تنکیر) ی حاوی اولورسه .
۲۸ صفتده درجات .
۲۹ مقایسهٔ اوصاف .
۳۰ مبالغه .
۳۱ صفتلرده تأکید .
۳۲ لغتلر .
۳۳ تمرین — ۱۰ (فارسیدن تورکجه یه) ـ تمرین — ۱۱ (تورکجه دن فارسی یه) .
۳٤ تمرین — ۱۲ (محاورهٔ فارسیه) .
۳۵ عددلر .
۳۸ اعداد کسریه .
۳۹ اعداد حقنده تفصیلات .
٤۰ اعداد توزیعیه ـ اضعاف ـ اعداد تقریبیه .
٤۱ ظروف عددیه .
٤۱ لغتلر .

٤٣ تمرین — ۱۳ (فارسیدن تورکجه‌یه) ـ تمرین — ١٤
(تورکجه‌دن فارسی‌یه) .
٤٤ تمرین — ۱۵ (محاورهٔ فارسیه) .
٤٦ (که ، چه) کلمه‌لرینك استعمالی ـ که ، ادات توصیف .
٤٧ چه ، ادات توصیف .
٤٨ که ، چه (ادات استفهام) ؛ دیکر ادات استفهاملر .
٤٩ لغتلر .
٥١ تمرین — ١٦ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
٥٢ تمرین — ۱۷ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
٥٣ تمرین — ۱۸ (محاورهٔ فارسیه) .
٥٤ (خود) کلمه‌سنك استعمالی .
٥٥ خویش کلمه‌سنك استعمالی .
٥٦ لغتلر .
٥٧ تمرین — ۱۹ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
٥٩ تمرین — ۲۰ (تورکجه‌دن فارسی‌یه) .
٦٠ تمرین — ۲۱ (محاورهٔ فارسیه) .
٦١ بعض اداتلر .
٦٢ مرکب اداتلر وبعض ترکیبلر .
٦٤ لغتلر .
٦٥ تمرین — ۲۲ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
٦٦ تمرین — ۲۳ (تورکجه‌دن فارسی‌یه) .
٦٧ تمرین — ۲٤ (محاورهٔ فارسیه) .
٦٨ فعل ـ مصدر وآندن مشتق زمانلر .
٦٩ ماضیٔ مطلق (شهودی) . ماضیٔ قریب .
٧٠ ضمائر فعلیه .
٧١ صیغهٔ حکایه (حال ومضارع) ـ ماضیٔ استمراری .

۷۳ صیغهٔ حکایه (ماضی).
۷٤ لغتلر.
۷۵ تمرین — ۲۵ (فارسیدن تورکجه‌یه).
۷۷ تمرین — ۲٦ (تورکجه‌دن فارسی‌یه) .
۷۸ تمرین -- ۲۷ (محاورهٔ فارسیه).
۷۹ تصریف فعل ـ امر وآندن مشتق صیغ وازمنه .
۸۰ امرك تشکیلی قاعده‌لری وشاذلری : منتها « یدن » و « ادن » .
۸۱ منتها « ردن » ، « ندن » ، « ودن » .
۸۲ منتها « ختن » ، « ستن » .
۸۳ منتها « شتن » ، « فتن » .
۸٤ امر ، مضارع .
۸۵ حال ، مستقبل .
۸٦ صیغهٔ التزامیه .
۸۷ صیغهٔ وجوبیه .
۸۸ لغتلر.
۸۹ تمرین — ۲۸ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
۹۱ تمرین — ۲۹ (تورکجه‌دن‌فارسی‌یه) .
۹۲ تمرین — ۳۰(محاورهٔ فارسیه) .
۹۳ فعل (مابعد) : امر وآندن مشتق ازمنه و صیغ . منفیلری .
۹٤ اسم فاعل ، اسم مفعول ، فعلدن مشتق صفتلر .
۹۵ فعلدن مشتق اسم .
۹۵ بودن — باش فعلنك تصریفی .
۹٦ خواستن — خواه فعلنك تصریفی .
۹۸ خواستن فعلنك معنای اصلیسنده استعمالی . لغتلر .
۹۹ تمرین — ۳۱ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
۱۰۰ تمرین — ۳۲ (تورکجه‌دن فارسی‌یه) .

۱۰۲ فعل مجهول . شدن = اوامق فعلنك تصريفی .
۱۰۳ کشته شدن = اولديرلمك فعلنك تصريفی .
۱۰۵ لغتلر .
۱۰۶ تمرين — ۳۳ (فارسيدن تورکجه‌يه) .
۱۰۷ تمرين — ۳٤ (تورکجه‌دن فارسی‌يه) .
۱۰۸ لازم . متعدی .
۱۰۹ متعدينك تشکيلی .
۱۱۰ مرکب فعللر .
۱۱۱ مرکب فعللر حقنده ملاحظات .
۱۱۲ لغتلر .
۱۱۳ تمرين — ۳۵ (تاريخ ايران ـ تورکجه‌يه) .
۱۱٤ تمرين — ۳٦ (تورکجه‌دن فارسی‌يه) .
۱۱۷ تمرين — ۳۷ (محاورهٔ فارسيه) .
۱۱۹ مرکب فعللر — اعانه فعللری (باشليجه‌لرينه دائر جدول) .
۱۲٤ لغتلر .
۱۲۵ تمرين — ۳۸ (فارسيدن تورکجه‌يه)
۱۲۷ تمرين — ۲۹ (تورکجه‌دن فارسی‌يه)
۱۲۸ تمرين — ۳۹ « مکرر » (محاورهٔ فارسيه)
۱۳۰ اداتلرله مرکب فعللر (باز ؛ بر ؛ بيرون ؛ پيش ؛ دروأندر ؛ فرا ، فراز ؛ فرو ، فرود)
۱۳٤ لغتلر ، تعبيرلر ؛ اصطلاحلر .
۱۳۵ تمرين — ٤۰ (فارسيدن تورکجه‌يه) .
۱۳٦ تمرين — ٤۱ (تورکجه‌دن فارسی‌يه) .
۱۳۸ تمرين ٤۲ (محاورهٔ فارسيه)
۱۳۹ مرکب اسملر ، صفتلر ، ظرفلر (برکلمه‌نك تکراريله ؛ بومکرر کلمه‌لر آره‌سنه کلن م ؛ بعضاً ايکنجی کلمه‌نك برآز فرقلی اولمه‌سی ؛ مکرر ، يامرادف کلمه‌لرك آره‌سنه برادانك داخل اولمه‌سی ؛ ترکيب تجانسی ويا ترادفی)

۱٤۲ ترکیب تضادی .
۱٤۳ ترکیب تناسبی ؛ ترکیب اهمالی ویااتباعی . لغتلر . ایضاحلر.
۱٤٥ تمرین — ٤٤ (فارسیدن تورکجه‌یه) ؛ تمرین — ٤٥ (تورکجه‌دن فارسی‌یه) .
۱٤٦ تمرین — ٤٦ (محاورهٔ فارسیه) .
۱٤۷ مرکب اسملر ، صفتلر (ایکی اسمدن مرکب اسملر) .
۱٤۸ ایکی اسمدن مرکب صفتلر ؛ برصفت ایله براسمدن مرکب صفتلر.
۱٤۹ صفتله امر حاضر ویا اسم مفعولدن مرکب صفتلر ؛ اسم ایله امر حاضر ویا اسم مفعولدن ویا ماضیٔ مطلقدن مرکب صفتلر .
۱٥۰ اسمله صفتدن مرکب صفتلر .
۱٥۱ صفات عددیه ومبهمه ن بریله‌ده مرکب اسملر وصفتلر . لغتلر وایضاحلر .
۱٥۲ تمرین — ٤۷ (فارسیدن تورکجه‌یه) .
۱٥۳ تمرین — ٤۸ (تورکجه‌دن فارسی‌یه) .
۱٥٤ تمرین — ٤۹ (محاورهٔ فارسیه) .
۱٥٥ مرکب صفتلر واسملر (اداتلرله : تا ؛ باء مفتوحه اداتلریله).
۱٥٦ با ، بر ؛ در ؛ زیر اداتلریله ؛ اداتدن ماعدا بر اسم دخی کلمه‌سی ؛ عربجه اداتلرك استعمالی .
۱٥۷ ادوات لاحقه
۱٥۸ نهایته کتیریلن (الف ؛ اك ؛ ال ؛ ان) .
۱٥۹ نهایته کتیریلن (انه ؛ ٥ ، ۹) .
۱٦۰ لغتلر ، ایضاحلر .
۱٦۲ تمرین — ٥۰ (فارسیدن تورکجه‌یه) ؛ تمرین — ٥۱ (تورکجه‌دن فارسی‌یه)
۱٦٤ تمرین ٥۲ — (محاورهٔ فارسیه)
۱٦٦ ادوات لاحقه ـ مابعد : (ماقبلی مفتوح ك ؛ چه ، ڇه ، جه ، زه ، ژه)

۱٦۷ کان ؛ کین ؛ ماقبلی مکسور « ش » ؛ نا ، نای .
۱٦۸ ماقبلی مکسور «ی» ؛ یای نسبت ؛ یای تنکیر ویا خود یای وحدت .
۱٦۹ یای اشارت ویاخود یای تعریف ؛ یای حکایه ؛ ماقبل مکسور ین ، ینه ؛ ار .
۱۷۰ مند ، وند ، ور ، وار ، آور . یار ، یر . ناك .
۱۷۱ وانه ، وان ، ون .
۱۷۲ تمرین — ۵۳ (فارسیدن تورکجه یه) .
۱۷۳ تمرین — ۵٤ (تورکجه دن فارسی یه) .
۱۷٤ تمرین — ۵۵ (محاورهٔ فارسیه) .
۱۷٦ ایضاحات ، اصطلاحات ، تعبیرات .
۱۷۸ ادوات لاحقه — مابعد : بد ؛ بان . وان .
۱۷۹ کر . کار ، کار ؛ دان .
۱۸۰ بار ؛ زار ، سار ، سان ، ستان ، شن ، لاخ ،
۱۸۱ آسا ، سا ، سان ، سار ، دیس ، دس . وار ، مان . وش . فش ، وام ، فام .
۱۸۲ تمرین - ۵٦ (فارسیدن تورکجه یه) .
۱۸۳ تمرین — ۵۷ (فارسیدن تورکجه یه) ؛ تمرین -۵۸ (تورکجه دن فارسی یه) .
۱۸۵ تمرین — ۵۹ (محاورهٔ فارسیه) .
۱۸۷ ایضاحات وتعبیرات .
۱۸۸ فهرست مندرجات .